

România literară

SALA DE
LECTURĂ

Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editată de Fundația
România literară
cu sprijinul Fundației
Anonimul

26 noiembrie - 2 decembrie 2003
(Anul XXXVI)

47

Reamintim că miercuri, 26 noiembrie, ora 19, la Clubul Prometheus, Piața Națiunile Unite 3-5
vor avea loc

“Întîlnirile *României literare*”

cu tema

Scriitorii și Securitatea

(Ce ne spun dosarele de la CNSAS)

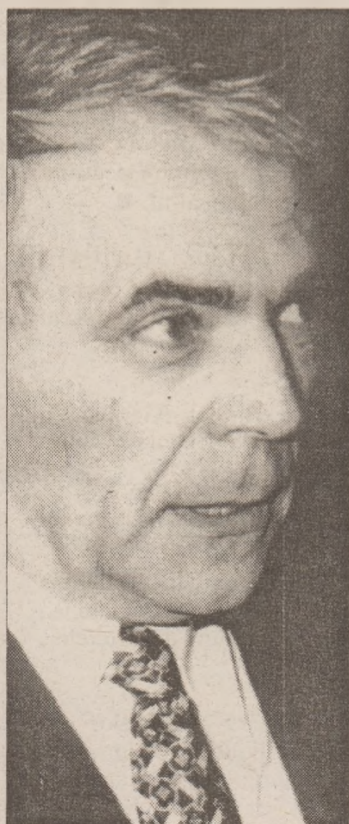
■ interviu

Cu
Gheorghe
Boldur-Lătescu

cu ocazia
aparitiei unui nou
volum despre
genocidul comunist
la

Editura Albatros

pag. 16-17

scrisori către editorialist

Domnule Manolescu,

Sînt profesor de limba
română la un liceu din Ardeal.
Recunosc că m-a decis să vă
scriu un film pe care l-am
revăzut recent la televizor și în
legătură cu care v-ați exprimat
și dv. o opinie favorabilă cu
cîteva ani în urmă. Îmi
amintesc că editorialul în care
l-ați comentat a stîrnit și
replica unei reviste literare.
Nu ca să vorbesc despre
Cercul poezilor dispăruți
(acesta este filmul!) vă adresez
rîndurile de mai jos.

Alexandru Antonescu

(continuare în pag. 30)

O povestire inedită în românește

Circe de Julio Cortázar

pag. 26-28

actualitatea

SMULGEREA de sub șezutul vadimian a mărcii „România Mare” arunca o lumină cu totul neașteptată asupra personajului care se crede protectorul providențial al țărișoarei. Lucrurile sunt de-o simplitate extremă: prinzând de veste că mașinaria de spurcat a lui Vadim a ieșit, ca să zic așa, din „garanție”, adică a depășit cei zece ani în care a fost protejată la oficiul de specialitate, Sorin Roșca Stănescu a obținut dreptul de a edita o publicație cu acest nume. Îmi imaginez ce-o fi fost în sufletul „tribunului” la aflarea știrii! Iar când noul posesor al „copyright”-ului asupra numelui revistei l-a somat să înceteze editarea unei publicații devenită pirat, presupun că și-a ieșit din minți.

Problema principală nu e dacă Vadim va continua să-și editeze fițuica naționalist-xenofobă sau dacă Sorin Roșca Stănescu va pune în circulație o revistă cu același nume, ori dacă se vor tipări, concomitent, zece sau o mie de publicații botezate la fel. Problema e că un individ care-și trâmbează de treisprezece ani infailibilitatea în materie de patriotism, de apărare cu prețul vieții a fruntariilor țării (vă amintiți belicoasele declarații gen „Am îmbrăcat cămașa morții” și alte aiureli macabre ale țuțerului barbian?) nu e capabil să-și apere propria revistă. Mai mult decât orice alt argument, faptul că Vadim e îngenuncheat ca un ageamiu în propria-i casă e similar loviturii de grație dată unui balon umplut cu gazele fetide ale comunismului și securismului ceaușescian.

Imaginați-vă că soarta unei întregi țări ar atârna de promptitudinea sau de semnătura unui Haplea (vorba lui E. Barbu) ce doarme-n papuci. Imaginați-vă că un asemenea personaj ar trebui să negocieze documente diplomatice pentru România

contrafort

de Mircea Mihăieș

Monte-Cristo, varianta în zdrențe

(asta, desigur, în situația improbabilă în care vreun politician din lumea civilizată ar accepta să stea de vorbă cu el!) Imaginați-vă că uitucul de Butimanu ar avea date-limită pentru a reînnoi sau renegocia contracte vizând destinul tuturor românilor. Probabil că Vadim va spune că pentru asta are consilieri, avocați, specialiști și alți băgători de seamă. Posibil. Dar acum nu i-a avut?! O revistă atât de importantă în jocurile strategice ale partidului e lăsată chiar în voia sorții? Sau, pur și simplu, Vadim n-a putut să înregistreze „România Mare” pentru că nu mai era de mult a lui?

E cunoscut scandalul de acum un an și ceva, când zia-rele de la București au publicat un document prin care se vorbea de vânzarea „României Mari” unui presupus iranian, Reza Kaja. N-am urmărit în detaliu afacerea, dar nu țin minte ca organele abilitate să fi putut descoperi pe teritoriul României vreun individ cu acest nume. Probabil a fost o simplă manevră, o încercare a lui Vadim de a-și fenta creditorii. Iată, însă, că în urma aceluși „artificiu” se vede atât cu degetele, cât și cu urechile prinse în mênghina infinitelor „șmecherii” prin care-și imaginează că prosteste pe toată lumea.

Mișcarea de maestru a lui Sorin Roșca Stănescu e cea mai gravă lovitură și cel mai dureros afront suferit vreodată de fostul lacheu care se visa împărat. Ea arată vulnerabilitatea

totală a individului, dovedind că stilul agresiv în care-și îmbracă aparițiile publice ascunde o imensă cacealma. El e doar magnetul ce atrage pilitura impură a dezmoșteniților soartei ce-asteaptă de-atâta vreme un Salvator. Or, ce salvator poate fi acela care la o simplă întepătură a acului se dezumflă ca un balon ieftin, cumpărat la iarmaroc?

Cu toate acestea, în tulburea viață politică din România, Vadim Tudor poate fi un pericol. Zeci și zeci de împrejurări au dovedit că el nu se dă în lături de la nimic. Obsedat de putere, ar fi capabil să împingă țara în orice fel de aventură, oricât de ireponsabilă, doar pentru a-i merge lui bine. Asta nu e pură speculație: relațiile de amicitie cu personaje politice suspecte din lumea arabă, jubi-lația sardonică la orice rateu al Occidentului, pariul-pe valorile totalitarismului sunt indicii clare privind soarta ce ne-ar aștepta.

U TOATE că Vadim nu face nici un secret din felul în care ar urma să conducă țara (parcă Hitler făcea!), nu văd nici un semn că forțele politice responsabile ar da vreun semn de îngrijorare. Slabul sprijin al „Inițiativei 2003”, mișcarea condusă de răspopitul (sper că pe bunel) Cosmin Gușă, care a alcătuit un dosar ce dovedește indubitabil malignitatea și ilegalitatea acțiunilor partidului

condus de Vadim, n-a beneficiat decât de câteva comentarii superficiale — și nimic mai mult. Inexplicabila ieșire din pepeni a prietenului meu, Dan Pavel, n-o pun la socoteală, pentru că sunt sigur că el însuși realizează că a comis o gafă: problema nu e cine a gândit primul argumentele eliminării din viața publică a putregaiului politic. Problema e că nu există voință politică de a pune lucrurile la punct.

E bine, însă, de știut, că și pe vremea lui Emil Constantinescu grija de a nu clinti nici un fir de păr din capul vadimian a funcționat la fel de ireproșabil ca în vremurile lui Iliescu. Măcar această certitudine s-o avem: că România ultimilor treisprezece ani a beneficiat de-o admirabilă continuitate întru lașitate, compromis și nemernicie. Altminteri, ar fi fost greu ca un grupuscul de aventurieri ce se laudă în gura mare cu intenția de a trimite România în barbarie și izolare să fie tratat cu duhul blândeții. Calculul făcut de toată golătimea ce s-a perindat la guvernare e nu doar cinic, ci și autodestructiv. E vorba, în fond, de oameni ce s-au format în cultura politică a ceaușismului, împrumutând de la maestrul gângav sentimentul că sunt salvatorii țării.

Raționamentul e acesta: „Îl lasăm pe Vadim să-și umfle pipota, creăm impresia că patria e în pericol, iar apoi venim noi cu extincătorul!” Această logică funcționa, poate, pe vremea cât

românii aveau încă vie memoria comunismului. Astăzi, ei nu mai au decât oglinda vieții de mizerie, a locuințelor insalubre, a foamei, a frigului și a lipsei de speranță care i-a transformat în simple viețuitoare buimace, incapabile să-și găsească un loc și un sens pe harta tembelismului politic național.

Pe lângă problemele insolubile de la oraș sau de la țară, există problema acută a târgurilor, a așezărilor industrial-agrară ivite precum ciupercile între anii '50 - '70. Dacă la țară mai crești o găină, mai culegi o ștevie, dacă la oraș o mai dai pe munca la negru, iar când situația se îngroașă, virezi pe cerșit ori furtașag, în localitățile rur-urbane tragedia e deplină. Nici să vrei, și nu găsești nimic de furat. Știu orașele de treizeci-patruzeci de mii de locuitori în care singurele venituri sigure le au pensionarii și cei vreo optzeci-nouăzeci de angajați ai administrației de stat (de la polițiști la medici). În rest, lumea supraviețuiește într-o improvizată tragică, nu de la zi la zi, ci de la minut la minut.

E explicabil, așadar, de ce pentru această nouă categorie de români (ei reprezintă cam un sfert din populație; dacă le mai adăugăm sfertul *desperados*ilor de la orașe și sate, cifra devine înspăimântătoare) discursul resentimentar al lui Vadim reprezintă totul. El nu propune soluții, ci sugerează că va avea grijă să-i aducă la același nivel și pe cei care, de bine, de rău, mai au o pâine pe masă. Ceea ce, în starea de disperare și dezumanizare în care se află nefericii foști susținători ai lui Iliescu, li se pare a fi chiar Soluția. De la imaginea idilică a ciobănașului care doinea printre oi pe înșoritul plai mioritic, ne-am transformat într-o nație de răzbunători. Un fel de Monte-Cristo în zdrențe, care-și închipuie că Vadim e abatele Faria. Din nefericire pentru ei, el e doar temnicerul. ■

România literară

Director: Nicolae Manolescu

Revistă editată cu sprijinul Fundației ANONIMUL

Redacția:
GABRIEL DIMISIANU - director adjunct,
ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef,
MIHAI PASCU - secretar general de redacție.
ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.
Redactori asociați: IOANA PÂRVULESCU,
CRISTIAN TEODORESCU, EUGENIA VODĂ.
Corectură: CONSTANȚA BUZEA (pag. 2, 20, 21, 24, 25, 26,
27, 28), SIMONA GALAȚCHI (pag. 1, 4, 7, 8, 9, 22, 23, 29),
ECATERINA IONESCU (pag. 5, 6, 16, 17, 18, 19, 31, 32),
NINA PRUTEANU (pag. 3, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 30).
Grafică: MIHAELA ȘCHIOPU.
Tema numărului: *Vecinătăți feminine*
Tehnoredactare computerizată: IONELA STANCIU, OANA
MATEI, VLAD TRACIU.
Introducere texte: ECATERINA RĂDOI.
Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei
133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod
71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, SV13759804450.

Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, SV11989444450 (USD)
și SV11920914450 (EUR). Mihai Pascu (director executiv),
Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu,
Gheorghe Vlădan (difuzare, tel. 212.79.81).
Secretariat: Sofia Vlădan.

Correspondenți din străinătate: Rodica Binder (Germania),
Andreea Deciu (SUA), Gabriela Melinescu (Suedia), Libuše
Valentová (Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor, Banca Română pentru Dezvoltare.

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

Harababură editorială

DACĂ urmărim rubricile de „noutăți” ale presei revistelor literare și vitrinele librăriilor, s-ar putea spune că la noi producția de carte este înfloritoare. Dar imediat se pun două întrebări: ce fel de carte? și cum și cine asigură condițiile materiale? În primul rând, să precizăm că apare destul de multă literatură proastă, așa-zisa „literatură de consum”, care se bucură, după cum se pare, și de cel mai mare succes, aducând profituri, uneori substanțiale, editorilor. În privința volumelor de poezie, proză, critică și istorie literară ale scriitorilor consacrați și ale debutanților de talent, situația stă cu totul altfel. Sunt unii, în orice caz, nu prea numeroși, care fac sacrificiul să-și publice plachetele, romanele, în regie proprie, suportând întreaga cheltuială. Dar majoritatea nu au această posibilitate și se străduiesc să ajungă pe listele de subvenții ale Ministerului Culturii, în speranța că sumele respective le vor asigura apariția. Speranță deșartă, pentru că subvențiile se micșorează de la an la an (fără să țină seama de inflație) și se mai împart și în mod inechitabil. Pentru un volum de circa 300 de pagini, unuia i se acordă 60 de milioane, iar altora, celor mai mulți, câte 10 milioane. Vorbesc despre anul 2003. În această situație, editorul nu poate începe lucrul, banii alocați neacoperind nici măcar culegerea și regia. Rămâne la latitudinea autorului: să renunțe sau să găsească singur alte surse de finanțare (sponsorizări) și nu o dată, buzunarul propriu. Se spune probabil că nimeni nu te obligă să publici. Dacă îți convin condițiile propuse, bine, dacă nu, nu. Și până la un punct lucrul e cinstit: costurile tipografice și hârtia sunt scumpe, difuzarea nu prea mai există, iar lumea e așa de săracă, încât nu

mai cumpără cărți. Pe cei cu bani mulți nu-i interesează cultura, iar cei care au nevoie de ea (elevi, studenți, profesori, critici și istorici literari, cercetători) nu dispun de fonduri, cartea fiindu-le practic inaccesibilă. Despre acest aspect și despre difuzare voi reveni ceva mai încolo.

Există însă și situații când inițiativa publicării nu aparține autorului, ci editorului, care *comandă* o carte, asumându-și anumite obligații pe care le și stipulează în contract. Mi s-a întâmplat ca acum doi-trei ani, la Editura Dacia, altfel editură respectabilă, despre ale cărei apariții am scris nu o dată (de curând, recenzia consacrată cărții lui Ion Ianoși *Eu - și el. Însemnări despre Ceaușescu*) să mi comande pentru colecția școlară „Biografia unei capodopere”, să-mi comande, repet cuvântul, un studiu despre *Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu, încheindu-mi un contract și obligându-mă să-i trimit nu un text dactilo, ci *dischetă*. Zis și făcut. Am expediat lucrarea, a fost acceptată și a apărut în *iulie 2002*. Am așteptat o vreme, întrebând cam după 6-7 luni dacă s-a vândut 80 la sută din tiraj (cum stipula contractul), spre a mi se onora drepturile de autor. După repetate scrisori și telefoane mi s-a comunicat că, într-adevăr, cartea s-a vândut, că am de încasat o sumă, care nu depășește prea mult pensia mea pe o lună și că-mi va fi expediată fără întârziere *on-line*. Și iarăși am început să aștept. Văzând că nu sosesc banii, după câțiva timp, am reluat corespondența (recomandate cu confirmare), am înroșit firul telefonului, dar nu mi s-a mai dat nici un răspuns până în ziua de

azi (a trecut un an și jumătate de la apariție!) nici măcar să mi se spună: „Domnule, am dat faliment (ceea ce, cum se știe, nu e adevărat), suntem în incapacitate de plată și vă rugăm să ne scuzați că v-am indus în eroare.”

Cum pot califica eu o asemenea atitudine, când editura își însușește *munca mea*, obține probabil și profit (căci tirajele pentru colecțiile școlare sunt mai mari) și apoi mă ignoră complet, ca și când n-ar fi auzit de mine? Mă abțin să transcriu aici definiția juridică a faptei.

Să mă întorc însă la subvenții și la difuzare. Pentru că o carte (mă refer la una care să prezinte interes și să nu producă pierderi), ea are nevoie de cumpărători. Cum spuneam, din motivele arătate, ei nu există sau sunt destul de puțini. Dacă Ministerul Culturii, precum și Ministerul Învățământului, consiliile comunale, direcțiile județene etc. vor să facă un act de cultură eficient, ar trebui să subvenționeze bibliotecile (universitare, județene, orașenești, școlare). În felul acesta cartea bună ar fi absorbită, și-ar atinge scopul pentru care a fost scrisă, ar câștiga și editorul și nefericitul de autor, care, acum, în afara satisfacției morale, are absolut nici una. Se mai crede - grav este că și de către persoane cât de cât avizate - că mirosul proaspăt de cerneală tipografică al cărții sale îi este suficient. În parte, e adevărat, însă, din păcate, nu ține și de foame.

In privința difuzării, ne aflăm de-a dreptul în haos. Cititorul profesionist de la București nu află decât întâmplător ce a mai apărut la Iași, la Cluj sau Târgoviște. Și vice-

versa. Imi veți răspunde că se publică și chiar se recenzează prin reviste noutățile editoriale, unele prezentate și la televiziune. Dar cititorul potențial vrea cartea, vrea s-o găsească în librărie, măcar s-o răsfoiască. Așa ceva nu se mai întâmplă de multă vreme. Difuzarea e cu totul aleatorie, probabil în ideea că *tot nu se vinde*. Lipsa acestui organism important (sau, mă rog, activitatea lui deficitară) face ca unii editori să-i pună în brațe autorului „drepturile” în natură, cu atât mai mult cu cât, în cele mai frecvente cazuri, tirajele sunt confidențiale, 100-300 exemplare. Și scriitorul e obligat astfel să devină un fel de Anton Pann, care să-și poarte în spate sacul de cărți și să-și „desfacă” marfa în piață, rugându-se de cumpărători. Dar cel puțin, acum 160 de ani și mai bine, librării nu existau și bineînțeles, nici officii de difuzare.

Subvențiile fiind atât de mici, editorii nu sunt cătuși de puțin stimulați și unii, dacă și-au acoperit cheltuielile, se mai lasă și pe tânjală, obținând profitul dintr-un roman de senzație, de regulă, sexy, care poate ajunge la tiraje considerabile, în timp ce edițiile critice ale clasicii, monografiile de referință nu depășesc 500 de exemplare (la o populație de peste 20 de milioane de locuitori!). O asemenea politică a subvențiilor date cu mâna tremurândă și adesea preferențial nu este cătuși de puțin una care servește, cum s-ar conveni, cultura română. Sumele acordate de Ministerul Culturii acoperă în parte costul imprimării, ele nu au deloc în vedere și drepturile de autor. Scriitorul, cercetătorul au devenit niște paria, munca lor necesitând mari eforturi intelc-

tuale, nu e pur și simplu *recunoscută*. Sunt speculate pasiunea și entuziasmul, care se manifestă pe gratis. Câte reviste nu mai dau onorarii, sau când o fac ele au o semnificație mai degrabă simbolică! Și editurile, cele mai multe, procedează la fel. Există istorici literari cunoscuți și apreciați, cu o activitate de 40-50 de ani, autori de fundamentale cărți critice, care așteaptă cu lunile, ca să nu mai spun cu anii, pentru câteva milioane. Să reamintim diriguitorilor noștri culturali că Persepiscius, cu drepturile încasate pe volumul I din ediția critică Eminescu (în 1939) și-a cumpărat o casă! Azi, în cel mai bun caz, el ar primi o sumă care să-i acopere întreținerea pe câteva luni. Se poate mai mare umilire? Și ea nu va rămâne fără consecințe pe termen mediu și lung. Tinerii nu mai sunt interesați și încurajați pentru aceste profesii și nu prea mai are cine să continue strălucita tradiție a lui Paul Zarifopol, a lui Persepiscius, abia amintit, a lui Șerban Cioculescu sau Petru Creția și să preia ștabela de la D. Vatamaniuc, Nicolae Gheran, Teodor Vârgolici și încă de la alții, care se găsesc la vârste respectabile.

Cultura, se știe, este expresia spirituală a unei națiuni și pentru ea se cer eforturi financiare minime, în comparație cu fondurile uriașe alocate mastodontilor industriali, care se tot privatizează, fără să se vadă rezultate economice palpabile. E trist și de-a dreptul rușinos ca scriitorii și redactorii de valoare să ajungă la bătrânețe corectori, iar actori de prestigiu să facă publicitate la T.V., spre a-și completa pensiile de mizerie.

Și toate astea nu le dau de gândit celor care ar avea datoria, prin funcțiile înalte ce le dețin, să pună cât de cât ordine în harababura vieții noastre editoriale și mai larg, culturale?

Al. Săndulescu

Ți-e sete
de cultură?

Bravo!

Te aștept la
cafeneaua literară

marți, miercuri, joi, vineri: 10³⁰ - 18³⁰

băutura - discount 25%
cărțile - gratis

la parter, în expoziția dedicată artelor vizuale.

MIERCURI, 26 noiembrie	20 ⁰⁰
Seară privată - Festivalul DaKINO	
JOI, 27 noiembrie	20 ⁰⁰ -21 ⁰⁰
Teatru: <i>Anonimul</i> cu Gabriela Ceciul și Daniel Iordan regia Daniel Bucur	
VINERI, 28 noiembrie	20 ⁰⁰
Petrecere privată - Festivalul DaKINO	
SÎMBĂTĂ, 29 noiembrie	20 ³⁰
Festivalul de muzică „Prometheus Live” 4 x 4 În colaborare cu Radio România Tineret	
Discotecă - Muzica anilor '80	24 ⁰⁰
DUMINICĂ, 30 noiembrie	20 ³⁰
Concert jazz live: 4 Given	
MARȚI, 2 decembrie	20 ⁰⁰
Muzică clasică live: Anca Vasile și Marilou Botez vioară și pian	
MARȚI-JOI 19 ⁰⁰ -21 ⁰⁰ discount 25%	

**CLUBUL
PROMETHEVS**

FVNDATIA ANONIMVL

Plaza Națională Unirii 1-3, sector 4, București
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

lecturi la zi

de Dorin-Liviu Bîțfoi

Mari înrăiți, mari revoltați

O explozie întârziată

AM REMARCAT târziu, la peste un an de staționare secretă pe raftul unei librării, traducerea *Societății spectacolului*, extraordinara carte din 1967 a lui Guy Debord, o adevărată platformă teoretică pentru revoltele studențești și șaizeciopiste. (În același an apărea și *Tratatul despre bunele maniere spre folosința tinerelor generații*, sub semnătura celuiilalt papă al situaționismului, Raoul Vaneigem.) Ediția română cuprinde și *Comentarii la societatea spectacolului*, redactate două decenii mai târziu, precum și o prefață (scurtă, dar cu tonul just) a lui Radu Stoenuș.

Având în ereditate Mișcarea Lettristă a lui Isidore Isou, fondată în 1946, ori, mai pregnant, Internaționala Lettristă, desprinsă ulterior de Isou, Guy Debord va participa în 1957 la crearea Internaționalei Situaționiste, publicând de altfel și textul-cheie al evenimentului, *Raport despre construcția de situații și despre condițiile organizării și acțiunii tendinței situaționiste internaționale*. Devine apoi directorul revistei mișcării, semnează texte și fil-

me doctrinare și se manifestă ca lider de opinie și de conștiință în deceniile 7 și 8. În noiembrie 1994, grav bolnav, se sinucide.

Au trecut aproape patru decenii, iar *Societatea spectacolului* a cunoscut nenumărate ediții, comentarii și traduceri. Cu toate acestea, după mărturisirile autorului ei, în tot acest timp nu a schimbat nici măcar un cuvânt din cuprinsul ei. Cele 221 de teze, grupate în nouă secțiuni, demontează mecanismele de alienare ale societății contemporane prin conceptul tutelar și original de "spectacol" (cu accepțiuni diferite – deși nu izolate – de cele comune: "Spectacolul nu este un ansamblu de imagini, ci un raport social între persoane, raport mijlocit de imagini" – teza 4). Limbajul cărții este în mare măsură marxist și marxizant, încă de la prima teză, care parafrazează ideea cu care se deschide *Capitalul*: "Toată viața societăților în care domnesc condițiile moderne de producție se prezintă ca o imensă acumulare de spectacole. Tot ceea ce era trăit în mod direct s-a îndepărtat într-o reprezentare." Stilul oracular, dar solid ancorat în realitatea culturală și totodată depășind-o; talentul lui Debord de a se exprima cât se poate de succint și de plastic: totul contribuie la aura profetică a cărții.

"Există [...] diverse feluri de cărți. Multe nu sunt nici măcar deschise; iar puține sunt copiate pe ziduri. Acestea își trag popularitatea și puterea lor de convingere tocmai prin faptul că instanțele disprețuite ale spectacolului nu vorbesc despre ele, sau nu spun despre ele decât niște banalități în treacăt." În ceea ce privește recepția cărții lui Debord în România, este foarte clar că ea nu a cunoscut niciodată transcripții murale. Nu cunosc de altfel alte referiri la Debord ori la situaționisti în afara celor (două sau trei) din jurnalul parizian al lui Eugen Simion.

Un lucru, cel puțin, e cert: despre o asemenea carte și ecurile ei se poate spune ori prea mult, ori prea puțin. Prefer să fi spus aici mult prea puțin, cu beneficiul lucidității, lansând un semnal către cititorul interesat de unul dintre cei mai

influenți și mai seducători autori critici ai secolului trecut (originalul în franceză poate fi descărcat de pe Internet).

"Cioran îmi corespunde!"

NFLORITOARE în Occident, psihanaliza culturală este la noi ca și inexistentă, beneficiind doar de o slabă "recoltă" (cu 5 sau 6 titluri pe deceniu!). După binecunoscutul Vasile Dem. Zamfirescu, se afirmă în sfârșit în acest domeniu un nou autor, Valentin Protopopescu, publicând a doua carte a sa (prima fiind tot de psihanaliză aplicată), *Cioran în oglindă*.

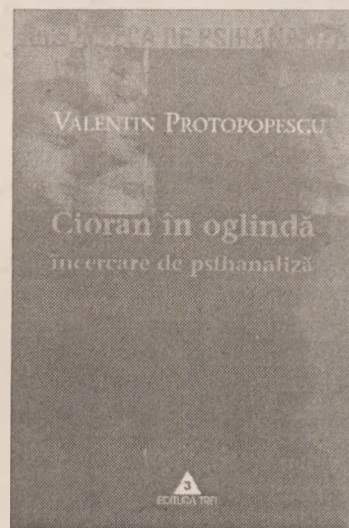
Autorul are două avantaje majore. Unul al *obiectului*, biografia și opera lui Emil Cioran constituind o temă pe cât de mare, pe atât de puțin concretizată în volume. Interesul lui Protopopescu vine dintr-o dublă lectură a textelor și a exegezei filosofului. Prima sub impresia măgulitoare și comună că "Emil Cioran îmi corespunde". Și câți dintre noi nu se vor fi identificat, prin afinități reale ori doar proiective, cu "Marele înrăit"! Cea de-a doua citire repune în funcție o "gândire liberă de voluptuoasă perversitate a exercițiului mitologizant", cu rezultatul că "fascinația a pălit, dar interesul a crescut". Abordare minamamente critică, prin lentila psihanalizei, o disciplină care "promite exact în măsura în care comprome" (Serge Doubrovsky).

În cazul cărții de față, așa spune că tocmai *metoda* (avantajul secund) este cea care scoate la lumină (prin degajarea *umbrelor*) complexitatea biografiei, a operei și a obsesiilor lui Emil Cioran. Există un capitol despre romanul familial al filosofului, simbolic axat pe figurile maternă și paternă, problematizând, în cauzalitate directă, și relația cu sexul opus ("Femeile lui Cioran", cu deosebire "Un Eckerman în feminin și îndrăgostit" și "Sub semnul Târfei"), și universul său masculin ("Cioran în lumea bărbaților" – "«Toți tații mei...»", "Rătăcit printre «frați»" ș.a.). Sunt interpretate astfel relațiile (reale/fantasmate) cu Friedgard

Schulte-Thoma, Simone Boué, Sanda Stolojan, cu Aurel Cioran, Samuel Beckett, Henri Michaux, Paul Celan, Benjamin Fondane, Mircea Eliade, Lucien Goldmann, Sartre, Camus ș.a.m.d. Capitolele 3 și 4 tratează cu insomniile, depresiile, melancolia și sarcasmul filosofului ("Nu vreau să visez", "Când, cum și de ce râde Cioran" etc.), ele introducând, într-un fel, tema următoare: "Emil Cioran și alegerea de obiect «filosofie»". Remarcabile aici secțiunile "De ce nu gândește Emil Cioran sistematic?" și "De ce gândește Emil Cioran aforistic?". Penultimul capitol, "Un antisemit atipic", își apropie psihanalitic o problemă deja deschisă și mult controversată.

Aționând – în dublu registru, freudian și kleinian – concepte cu o utilizare (contrar multor aparente și a câtorva încercări) foarte delicată, autorul așază totodată o bună distanță între psihanaliza clinică, terapeutică și cea culturală, în speță psihobiografică. Și-a luat de altfel toate precauțiile printr-un capitol introductiv, care fixează cadrul teoretic al aplicației sale. Și a intuit, prin ideea de *înțelegere ipotetică*, dificultățile mari (la drept vorbind, insurmontabile) pe care le ridică în calea interpretării *forma* operei de artă. Cu alte cuvinte: indicibilul care conferă originalitate unui autor. Este reproșul ultim și cel mai frecvent adus psihanalizelor exercitate stângaci și excesiv, care deformează prin clișee și reductionism.

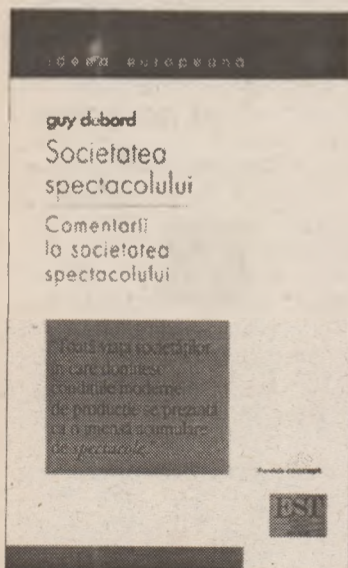
Multe sunt aspectele care pot fi puse în discuție în cartea lui Valentin Protopopescu. *Discutabilă* mi se pare, de pildă, ultima ei parte, "Pattern-ul românesc sau panorama extremismelor", în care este analizată influența și receptarea lui Cioran în mediul autohton și parizian. A se citi aici o calitate. Personal, am urmărit (chiar psihanalitic vorbind) *discuția*, nu *demonstrația*. Va șoca, în sine, ideea psihanalizării lui Cioran, deși, iertată-mi fie blasfemia, filosoful se afla încă de multă vreme pe canapea. Rar un subiect mai ofertant din acest punct de vedere! Cu o privire mai generală, autorul ține să precizeze că "rezistența la psihanaliză este încă extrem de puternică" (în România). Impresia mea diferă întrucâtva: ea e intactă – ca și narcisismul cultural din fundal. Sunt altfel perfect de acord că un demers psihanalitic, departe de a diminua un autor (ori, Doamne-fereste, de a-l "întina"), îi revelează într-un mod unic autenticitatea. Și mă îndoiesc că superstițiile hagiografice, recunoscute sau nu, o pot conserva

Valentin Protopopescu, *Cioran în oglindă. Încercare de psihanaliză*, Editura Trei, București, 2003.

în vreun fel (altul decât îmbalsamarea).

Esentială pentru tonul întregului studiu găsesc că este precizarea după care lepădarea lui Cioran de "vinovățiile [antisemite] de odinioară" nu este și *launtrică*. Foarte probabil – merită discutat. Nu sunt însă de acord cu ideea că rostul unei asemenea cărți ar consta în echilibrarea unei balanțe morale, pe motiv că "acele vinovații nu fac cinste unui scriitor". Dar nici nu-l perturbă, așa spune, cât privește scriitura (cinstea îi revine sau nu-i revine abia *omului* Cioran). Fără această restaurare, "textele cioraniene nu pot fi citite în liniște". Dar când au putut fi ele citite astfel? Mi se pare că autorul cade într-un exces de justificare, cu scopul de a *înlesni* recepția unui iconoclast mai profund... Reflex ușor de înțeles, un autor care lezează narcisic având nevoie, la rândul-i, de „garanții” pentru poziția sa distinctă și expusă. Din fericire, cartea, excelent scrisă și argumentată, nu necesită așa ceva.

Guy Debord, *Societatea spectacolului. Comentarii la societatea spectacolului*, traducere și note de Ciprian Mihali și Radu Stoenuș, EST – Samuel Tastet Editeur, București, 2001.

lecturi la zi

de Ioana Pârvulescu

Îngeri domnului Pleșu

FATĂ DE intelectualul occidental, cel român ar avea - într-o posibilă analiză statistică - un avantaj și două handicapuri. La capitolul literatură, românii stau mai bine decât occidentalii și se pot impune cu eleganță într-o discuție pe temă, în schimb cultura muzicală și cea teologică, firesc asimilate de orice ins trecut prin școală în vestul Europei sînt, la noi, aproape inexistente. Dacă incultura muzicală e îndeobște ascunsă, cu un sentiment de jenă, incultura religioasă nu face pe nimeni să roșească. Raportarea la religie se face azi, în urma celor cincizeci de ani de abstenență, prin atitudini exagerate: unii țin să-și arate credința printr-o gestică forțată (cruci ample, în autobuze, la trecerea prin dreptul unei biserici), alții continuă să creadă că orice discuție pe teme religioase ține de ceea ce înainte se numea "misticism dubios". Pe acest fond, publicarea unei cărți de angelologie (Andrei Pleșu, *Despre îngeri*, Humanitas, 2003) devine un adevărat act de curaj. Căci pe lângă riscul de a aborda un subiect atât de delicat, risc pe care și-l asumă angelologii de pretutindeni, apare, la noi, și problema destinatarului.

Cui se adresează așadar această carte? O spune chiar

autorul, într-un *Cuvînt înainte* în care sinceritatea absolută înlocuiește strategiile persuasive folosite de obicei în asemenea pagini. Cartea este scrisă pentru un cititor de azi, oricît de sceptic și de neinițiat în domeniu, dar care "a păstrat un rest de curiozitate și onestitate intelectuală". Se poate adăuga că, indiferent dacă credem sau nu în îngeri, indiferent dacă sîntem sau nu curioși să le descoperim "urmele", avem *cu toții* o imagine a lor, pe zi ce trece mai clișeizată și mai deformată, tip reclamă. Împotriva acestei imagini roz, vesele, a îngerului-amoră, a îngerului-talisman-bun-la-toate stă o întreagă literatură filozofică și teologică, pe care Andrei Pleșu a pus-o la temelie cărții lui. A citi *Despre îngeri* înseamnă deci a redescoperi adevăratul sens al unui cuvînt pe care toată lumea îl rostește, deși nu-l cunoaște, adevăratul conținut al unei noțiuni ce pare oricui la îndemînă, deși nu e. Informația bibliografică, aflată la subsolul paginii, în note și trimiteri destinate specialiștilor, dă *greutatea* discursului. *Harul* lui face ca lectura să fie, cu toate acestea, nu numai plăcută, dar de-a dreptul pasionantă. Cartea este vie, îngerii din ea sînt vii și zboară printre rînduri. Strînsa rețea bibliografică este pusă doar ca o plasă de protecție pentru periculoasa echilibristică din susul paginii. Căci tot ce ține de o realitate despre care nu poți, vorba poetului, să urli *este*, implică, la fiecare frază, o primejdie.

Portret de înger cu oglindă

ÎNGERII aparțin unei lumi intermediare, intervalului (care l-a preocupat pe Andrei Pleșu constant, încă de la *Minima moralia*), iar aceste lumi sînt fermecătoare tocmai pentru că nu pot fi pipăite, cîntărite, măsurate. Ei sînt simultan aproape de om și de Dumnezeu, le aparțin amîndurora. Prin ființele intervalului devenim conștienți că modelul dihotomic al lumii e reductiv și creator de confuzii. Portretul îngerului, așa cum se încheagă de la o pagină la alta,

depășește, desigur, imaginea lui plastică (se recurge rareori, în carte, la exemple din pictură sau mozaicuri) și e nevoie mai degrabă de o imaginație științifică pentru a-l "vedea". De aceea în tradiția textelor despre îngeri se face adesea analogie cu lumina și cu spațiul oglinzii, cu imaginile inversate din oglindă (cine e în oglindă? ce realitate are chipul meu în ea? de ce nu-mi pot atinge realitatea din oglindă?). Totul ține de o lume imaginală, care "e tot atît de reală și de ireală pe cît este lumea vizibilă pentru un orb". Despre îngeri s-ar putea vorbi mai ușor prin apofază (ca în discursurile mistice despre Dumnezeu): ei nu sînt nici mari, nici mici, nici frumoși, nici urîți, nici ai tăi, nici străini ție etc. Ceea ce-i face însă mai accesibili este polul uman al drumului lor de intermediere. Îngerul se deosebește de om prin lipsa corporalității, iar omul "are în plus *minusurile*", adică dramaticele aspecte ale vieții "spiritului întrupat".

Poate că nimic nu-l umanizează mai mult pe înger decît faptul că e și el vulnerabil și poate să-și piardă condiția angelică, poate să cadă înălțîndu-se prea sus. Și, în timp ce păcatele, oricît de multe, nu-l pot transforma pe om în altceva decît într-un păcătos, îngerul cade mai jos decît omul, se transformă în opusul său, devine demon.

Din felul în care ne imaginăm îngerii (în special categoria îngerului păzitor) trebuie să dispară prejudecata bunătății atoateiertătoare, precum și ideea că îngerul te ferește de toate relele. Una dintre cele mai șocante trăsături din acest portret al îngerului (mereu în schimbare, scăpînd mereu descrierii) este că, judecat după criteriile noastre imperfecte, îngerul ne-ar putea asigura și răul, nu numai binele: "Nimeni nu se roagă să capete vreo încercare aspră, vreo năpastă, vreun eșec. Și nimeni nu crede că asemenea neajunsuri pot veni prin intermediul îngerului, consacrat, îndeobște, ca un produs de cofetărie. Îngerul ca pedagog drastic, dispus, la nevoie, să inducă dezastrul, nu intră în iconografia noastră mentală, deși e unul dintre cele mai caracteristice portrete ale sale". Această trăsătură este

bunătatea neîndurătoare, pe care oamenii o confundă cu necruțarea pură sau chiar cu răutatea. Uneori îngerul își poate întrerupe protecția, oricum extrem de greu sesizabilă, pentru a da omului întreaga libertate a opțiunii și întreaga bucurie a reușitei. Îngerul e întotdeauna discret, tace atent, acționează, după o formulare a lui Paul Claudel, prin inducție, în timp ce demonii, mult mai vizibili, acționează prin seducție. Îngerul e obligat să-și iubească "clientul" (cuvîntul și ghilimelele aparțin autorului), oricît de ticalos ar fi acesta și să fie martirul greșelilor nenumărate ale omului, iar una dintre posibilitățile omului de a concretiza, chiar în cazul dușmanilor, cerința biblică "Tubeste pe aproapele tău ca pe tine însuși", este a iubi în celălalt îngerul lui, a vedea îngerul de lângă dușman. (Portretul schițat aici cu mari aproximări este mult mai complex în cartea lui Andrei Pleșu, unde cititorul are posibilitatea să descopere și dezbaterile legate de fiecare afirmație.)

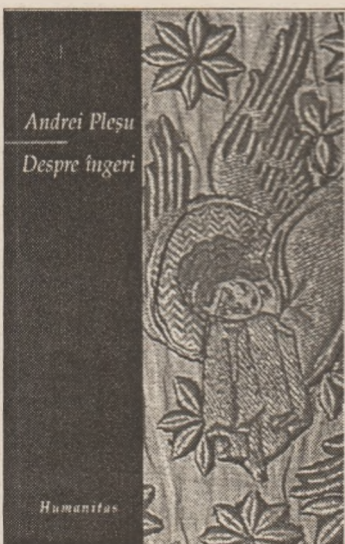
Puntea stilistică

ANDREI PLEȘU este un scriitor cu o acută conștiință a comunicării. Discursul său vine întotdeauna în întîmpinarea celuiilalt, conține un dialog implicit. De data aceasta interlocutorul este prezent în text mai mult ca oricînd, căci prima parte a cărții reia cursurile de angelologie ținute de autor la Facultatea de Filozofie. Avantajul de a te adresa unui auditoriu concret este imens în cazul unui text "despre îngeri", căci nu riști să-ți pierzi pe drum interlocutorii, le simți nedumeririle, posibila blazare, dar și interesul sau entuziasmul. Pui accentele corect și te plezi în funcție de reacția sălii. Cititorul este așadar obligat să fie activ și este, totodată, "servit" prin oralitatea stilului, i se previn obiecțiile și semnele de întrebare. Deși nu-și propune originalitatea, ci doar meditația pe marginea unei teme, Andrei Pleșu își "culege" îngerii, își adună materia primă și o vizualizează într-un mod foarte personal, ingenios și în același timp plin de cuminenție. Ceea ce pare limpede (deci simplu) este rodul unei operații de filtrare (inclusiv bibliografică) de ani de zile.

Cartea *Despre îngeri* se naște pe rețeaua unui discurs dezinhbat, plastic (ochiul fostului critic de artă deține și el un rol), concis și nu de puține ori plin de umor, are deci aceeași amprentă stilistică inconfundabilă ca toate textele sem-

nate Andrei Pleșu. Pentru a vorbi despre o lume inaccesibilă simțurilor, despre o *via sacra*, autorul nu-și schimbă costumul, nu îmbracă nici sutana, nici roba academică, rămîne el însuși, își alege exemple din lumea de azi, din imediatul zilnic, din filmele americane sau din politică, lucru care dă cititorului sentimentul reconfortant al perfecte actualități a textului. Îngerii nu trebuie refăcuți dintr-un oscior, ca dinozaurii, nu țin de o lume dispărută, ci există în apropiere și în clipa asta: *sînt actuali*. Pe lângă atuurile discursului mistic, eficient valorificate în acest eseu (parabola, paradoxul, metafora, apofaza și catafaza), pe lângă poezia incontestabilă a unor pagini, cum e cea despre *Tăcerea îngerilor*, despre *Lumea în oglindă*, despre *Îngeri și litere* sau despre *Căderea îngerilor și răul omenesc*, pe lângă capitolul *Omul de lângă înger*, una din cele mai calde înțelegeri ale călugărului, apar în carte și demonstrații strînse, perfect logice (vezi argumentul tomist al existenței îngerilor). Nu de puține ori splendide formulări aforistice articulează cîte o idee: "Ești ceea ce știi să-ți adaugi"; "Boala demonică prin excelență este *fascinația de sine*"; "Intellectul omenesc e intelect angelic adumbrit de trup"; "*Departele* e materia primă a tuturor utopiilor, dar e și intuiția cea mai la îndemînă a transcendenței"; "Cultivii sublimul și abisulul și ratezi înflînirea cu imediatul". Nu de puține ori cititorul e îndemnat să surîdă, ca la această remarcă a părintelui Cleopa, citată de Pleșu: "Domnii mei - spunea el celor dispuși să-l asculte - cînd ești la oraș, diavolul vine sub felurite chipuri de împrumut: prieteni, cărți, femei etc. Cînd ești în pădure [pustnic - n.m], vine personal!".

Eseul *Despre îngeri* are capacitatea de a spune simplu lucruri esențiale. Îți deschide ochii. Într-o primă fază a lecturii te scoate din contingent, îți dă posibilitatea evadării, însă într-o a doua etapă te replasează în lumea *asta*, dar altfel, îmbogățit, înțelegînd mai multe. Ca din toate cărțile importante, din cartea *Despre îngeri* cititorul iese modificat. În bine. ■

Andrei Pleșu, *Despre îngeri*, Editura Humanitas, București, 2003, 288 pag.

Desen de Horia Bernea

lecturi la zi

de Tudorel Urian

Zburdălniciile inimii și ale minții

MEMORIA ca zestre primul volum din confesiunile Ninei Cassian se desface precum rachetele de la NASA, în trei trepte: primul nivel îl constituie un jurnal ținut de poezie în perioada 1948-1953. Comentariile asupra acestui jurnal, datînd din anul 1975, constituie cel de-al doilea nivel. În fine, stabilită în SUA autoarea are o nouă viziune – să-i spunem, definitivă – asupra jurnalului, dar și asupra comentariilor din 1975. Întregul funcționează ca o versiune personală a Ninei Cassian la ceea ce, pe urmele lui François Furet, s-ar putea numi *sfrîșitul unei iluzii*. Altfel spus, jurnalul din perioada 1948-1953 dă măsura unei sublimă și generoase iresponsabilități. Urmează trezirea din 1975, camuflată în text de teama represiunilor politice, și mărturisirea plenară a lucidității dobîndite, după stabilirea în Statele Unite ale Americii, de unde chipul înfricoșător al regimului comunist putea fi privit ca o hîdă mască de carnaval.

Din punctul de vedere al cititorului de azi partea cu adevărat interesantă a acestei cărți este jurnalul inițial, scris în anii instaurării puterii comuniste. După evenimentele din decembrie 1989, piața cărții din România a fost invadată de jurnalele și memoriile unor oameni care, după puterile lor, au încercat să înfrunte teroarea comunistă și care au plătit cu ani grei de închisoare vini reale sau imaginare. Citind mai toate cărțile de memorii apărute în ultimii ani, cineva care nu a trăit în țară ar putea ajunge la concluzia că românii au fost un popor de rezistenți și că, inclusiv cei angrenați în punctele cheie ale mecanismelor de

putere, s-au întrecut în a sabota din interior regimul comunist. Mult mai palidă este producția de confesiuni ale celor care au crezut în „puterea populară”. Aceștia fie și-au ars jurnalele imediat după revoluție, fie nici măcar nu le-au scris, fiind prinși cu lupta de clasă. De aceea, un jurnal precum cel al Ninei Cassian, în care autoarea își dezvăluie fanatismul pro-comunist are o valoare istorică incommensurabilă. E drept, pe această picătură de sînge aparținînd vieții autentice autoarea pune două straturi de bandaj, dar important este faptul că urma este încă vizibilă și ea trebuie analizată cu toată atenția.

Jurnalul Ninei Cassian din perioada 1948-1953 s-ar putea numi *Erotism și proletcultism*. Chiar dacă, la vîrsta de 24 de ani este deja la al doilea mariaj și flirtează detașat cu toată lumea (un plus evident, totuși pentru Marin Preda, Geo Dumitrescu, Virgil Teodorescu, Kindy, Ioji) nimic nu confirmă existența celor aproximativ 1000 de bărbați despre care, într-o carte pe alocuri sordidă, *Istoria literaturii române de azi pe mîine*, Marian Popa spune că i-ar fi marcat viața erotică. E drept, tînăra poetesă este în permanență ambetată de amor, dar, deși gîndul îi zboară în multe direcții, pare a manifesta o trainică dependență fizică de soțul său Ali (Al. I. Ștefănescu). Amatorii de cancanuri din lumea scriitoricească ar putea fi dezamăgiți la acest capitol. Dar nu trebuie să piardă nădejdea... Cine știe ce surprize pot aduce volumele viitoare. Pentru că la franchetea și voluntarismul Ninei Cassian totul este posibil. Lăsînd gluma la o parte, acest jurnal din anii de început ai comunismului este un formidabil document privind viața cotidiană în Olimpul proletcultismului. Este incredibil cum o persoană cultivată precum Nina Cassian, cu o serioasă și complexă pregătire artistică (pe lîngă studiile filologice de la Universitatea București a frecventat cursuri de teatru, pictură, muzică și compoziție), care a debutat editorial în anul

1947 cu un volum de factură avangardistă *La scara 1/1*, a ajuns să se înscrie într-o competiție a stupidității, suferind la modul cel mai sincer atunci cînd avea sentimentul că versurile sau cîntecele sale de slavă adusă partidului și conducătorilor săi nu erau suficient de apreciate. Imediat după război Nina Cassian care activase și în ilegalitate, a făcut parte dintre mandarinii nou instalatului regim comunist. Se înșală însă cine își imaginează că viața de mandarin al regimului comunist era una ușoară. Nesiguranța pe care o trăiau liderii politici (cazul Lucrețiu Pătrășcanu a demonstrat cît de mică era, în epoca respectivă, distanța dintre fotoliul ministerial și plutonul de execuție) se făcea simțită și la nivelul scriitorilor care proslăveau regimul. Dacă în timpul unui discurs al unui lider politic numele unui scriitor era omis dintr-o înșiruire, aceasta echivala cu o dramă pentru cel în cauză. El putea să-și imagineze scenarii dintre cele mai cumplite, toate avînd ca punct de pornire căderea sa în dizgrație. E drept, mandarinii își petreceau verile la mare și iernile la Sinaia, erau oaspeți permanenți ai vilelor de creație și clienți de nădejde ai fondului literar, dar cea mai mică greșală putea duce la pierderea tuturor acestor privilegii și, mai mult, la excluderea din partid a deviaționistului. Privind astăzi munții de moloz de „literatură” proletcultistă pare greu de crezut că publicarea unor astfel de (sub)producții nu era chiar floare la ureche. Existau niște standarde ale genului, la puritatea cărora vegheau activiști nu prea duși pe la școală, dar căliți în luptele cu dușmanii de clasă. O imagine prea artistică, o metaforă prea îndrăzneată, un epitet insuficient îmblînzit erau considerate reminiscențe ale artei burgheze și, implicit, puteau să ducă la scoaterea deviaționistului din viața literară (dacă lucrurile se opreau aici se putea vorbi de varianta fericită). Fiecare poet proletcultist trebuia să fie receptiv la sfaturile „îndrumătorului”, deținătorul adevărului

absolut în materie de ideologie stalinistă. Rolul acestora era esențial pentru că așa cum recunoștea Nina Cassian în 1975, „oricîtă dăruire și sinceritate ar fi manifestat în scrisul lor, ei (poetii – n.m.) trebuiau să înțeleagă că, fără ajutorul îndrumătorilor, n-ar fi fost în stare să scrie o operă angajată, pe măsura cerințelor Partidului și Poporului” (p. 171). Publicarea de versuri proletcultiste în ziarul „Scînteia” reprezenta visul suprem, apogeul carierei oricărui poet proletcultist. Chiar și versificatorii cei mai rutinați așteptau cu teamă verdictul responsabililor de la gazeta partidului. Pentru că posibila publicare echivala cu un certificat de clasicitate, constituia proba armonizării perfecte dintre forma „artistică” și puritatea doctrinară. Firește, aceasta nu-l scutea pe cel cauză de o la fel de rapidă mazălire în cazul în care viitoarele sale poeme nu s-ar fi ridicat la aceleași înalte cote valorice. Sau dacă în locul funcționarului care îi dăduse binecuvîntarea ar fi apărut altul, cu pretenții literare schimbate. Totul era o perpetuă nesiguranță, pe care ne străduim să o înțelegem astăzi, nu fără un foarte acut sentiment de oripilare: „Iar constat că scriurar aici. Motive, destule. Iată eșecurile: cîntecul meu pentru „Scînteia” nu s-a cîntat în programul de la Arenele Libertății, serbarea la care a asistat guvernul. Cu Ali nu sînt în cele mai bune relații. Apoi, a seară, am avut impresia că Partidul nu are încredere în mine. Faptul că nu mi s-a cîntat cîntecul, că nimeni nu mă prevenise, că poezia făcută împreună cu Tornea a fost anunțată ca fiind numai a lui – mi-au creat un moment de depresiune...” (p. 163) În vremea acestor cumplite suferințe alții, mai fericiti, beneficiau gratuit de binefacerile reeducării sau respirau (dacă mai puteau) aerul tare de la Sighet. Stiau mandarinii regimului de ororile sistemului concentraționar? Auzise Nina Cassian de Adriana Georgescu sau de Elisabeta Rizea? Întrebări la care, spre cinstea ei, Nina Cassian are curajul să răs-

pundă cinstit, din proprie inițiativă, chiar și cu o întîrziere de cîteva decenii: „M-am gîndit adesea, parcurgînd jurnalul meu din «obsedantul deceniu», că e inadmisibil să nu pomenesc decît în trecere despre dramele din afara gîntei noastre (deși am avut și noi contribuțiile noastre), mă refer la arestările care aveau loc, majoritatea nemotivate sau motivate pe criterii de luptă de clasă sau de adversitate față de regim, unele de o deosebită perversitate, cruzime și brutalitate, soldate cu vieți pierdute sau desfigurate. Trebuie să remarc, cum, de altfel, reiese din paginile amintite, că ignoram în mare măsură ce se întîmpla. Oricît ar părea de neverosimilă această ignoranță, am constatat-o și în cazuri mai crase: o parte a poporului german a ignorat existența masacrelor în masă, a lagărelor de exterminare. Mai multe persoane mi-au declarat aceasta și nu mă îndoiesc de sinceritatea unor asemenea afirmații întrucît însăși scriitoarea Ana Novac, care a fost timp de un an internată la Auschwitz mi-a mărturisit că n-a avut habar că atîția oameni erau gazați și arși în cuptoare, deși dispăreau din preajma ei, deși vedea fumul ieșind din coșuri... Sînt pesemne realități de neimaginat încît ne îndoim de înșeși percepțiile noastre...” (p. 281)

Memoria ca zestre este una dintre cele mai interesante mărturii privind începuturile perioadei staliniste în România. Cartea unei tinere de 24 de ani, debordînd de vitalitate, adaptabilă la orice situație, vag iresponsabilă, care trăiește din plin boema proletcultistă. O carte pe alocuri scandalosă, dar obligatorie pentru toți cei care se mai întrebă cum a fost posibil ca scriitori importanți ai epocii să se pună, adesea cu masochistă voluptate, în slujba prostului gust și a imbecilizării programate. ■

Nina Cassian, *Memoria ca zestre*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2003, 370 pag.

Preambul

Plecînd de la cărți

ANOTAȚIILE cuprinse sub rubrica ce poartă de azi înainte titlul **PLECÎND DE LA CĂRȚI** nu vor fi nici pe departe închinată prezentării în stil jurnalistic a unor cărți recent apărute și cu atât mai puțin criticii literare. Glose mai degrabă morale, aparținînd unui autor care se ferește însă din instinct să moralizeze, ele vor pleca într-adevăr de la cărți pentru a ajunge, aparent, în locurile cele mai îndepărtate – adică la viața cotidiană, la istorie, la artă, la politică etc. Și la morală, bineînțeles. Dar nu vor rămînea în aceste teritorii periculoase, ci se vor întoarce, fatal, tot la cărți.

Sînt unul dintre cei, tot mai puțini, care pleacă aproape întotdeauna de la cărți. Realitatea înconjurătoare sfîrșește prin a mi le aminti, invariabil. Fie că la început citesc și apoi cobor în lume, fie că ocolesc, deliberat, textul cărților pentru a mă cufunda în textul aleatoriu și infinit al vieții din jur, pînă la urmă tot cartea rămîne ultim recurs. Cutare eveniment neprevăzut, cutare persoană pe care abia am cunoscut-o, cutare răsturnare de situație tragică ori comică îmi evocă, invariabil, modelul ilustru preexistent în vreo carte, de preferință în literatură. Fac parte dintre cei care pentru a înțelege, pur și simplu, o circumstanță nouă trebuie să o raporteze la cartea în care ea se afla deja consemnată scriptic de un autor celebru. În afara cărților, nu există salvare.

Întîlnesc în jur oameni înzestrați cu o puternică priză asupra realității, indivizi care deseori modifică în sensul dorit de ei lumea; într-un tîrziu, aceiași oameni ajung la concluzia că lucrurile s-au desfășurat, din fericiție, „ca la carte”. Ca în care carte? Le-ar fi greu să

spună, pentru că, în general, n-au citit nici una ori foarte puține. Și totuși involuntarul elogiu le-a rămas și lor în străfundurile limbajului, ultim vestigiu al unei normalități pierdute.

Bineînțeles că la mine lucrurile stau exact pe dos: cartea reprezintă atît punctul de pornire, cît și cel de sosire. Lumea reală nu e decît o paranteză între două cărți – o paranteză ce nu face altceva decît să confirme adevărurile eterne, prin definiție codificate în scris, în pagini celebre.

PLECÎND DE LA CĂRȚI mai înseamnă ceva: în limba română, toate cele trei cuvinte ale sintagmei sînt de origine latină veche, certificat implicit de noblețe. A *pleca* derivă din latinul *plico,-are* și are sens fundametal „a se înclina”, „a se încovoia”. Abia mai tîrziu, ca în portugheză ori în spaniolă, *plico,-are* s-a transformat în verb de mișcare. Titlul rubricii mele păstrează ambele sensuri ale lui *plicare*, evidențiindu-le în mod egal: drumul pornește de la pagina tipărită și ajunge tot acolo, într-o „plecăciune” continuă, executată fără vreo constrîngere, doar din impuls irezistibil.

Cît privește ambiția ca exemplul livresc să servească și altora – rămîn mai degrabă sceptic: cîteva decenii de exersare a profesoratului m-au edificat asupra limitelor severe ale pedagogiei. Nu adopt însă scepticismul integral. Oameni din specia mea se nasc în permanență, iar rîndurile scrise sub această rubrică i-ar putea ajuta, cel puțin pe unii dintre ei. Nu vom ști niciodată ce efect are o pagină scrisă și ce ecou poate stîrni ea într-o conștiință necunoscută, aflată la sute de kilometri distanță, dar în așteptare febrilă.

Mihai Zamfir

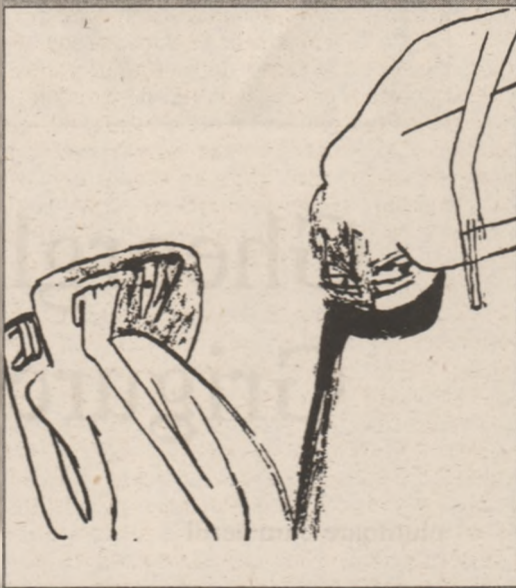

„Domnule, răspunse Reparata, nu vă pot arăta decît un singur act, cel sexual!”

Stimate domnule Lucian Raicu,

DE REMARCAT că Ilarion Ciobanu, actorul, vine la masă, se așază și, pentru a *mînca*, își pune o pereche de ochelari de vedere! Ca și cum ar citi! Iată, mi-am zis, ce-nseamnă să fii intelectual. Ba nu, gurmand!!

Descopăr extraordinara dilatare a sufletului pe care mi-o produce o țuică mică urmată imediat de altă țuică mare băută (ultima) împreună cu o cafea mare (o gură țuică, o gură cafea!). De reținut. De repetat.

În cele șapte zile cît am stat aici, cele mai lungi discuții le-am purtat cu barmanul Vasile! Într-o zi, dînsul, delicat, m-a întrebat chiar de ce-s trist!?

Și duminică, fratele Ioan a lipsit de la masă! Probabil „a slujit” pe undeva sau, măcar, a cădelnițat din oficiu! Am impresia că de cîte ori „apare” în lume, se dă pe la subsuori cu spray de tămîie. Și n-aș fi surprins să-l văd cu un termos de aghiazmă!

Găsesc pietre plate, găurite, în care-mi pot înfige creioanele ascuțite! Fac un fel de arici cu țepi groși, galbeni, de „Koh-I-Noor”!! Cînd sfîrșesc de jumulit ariciul, s-a terminat și scrisoarea.

Există pe aici și personajul Simion Pop. Și-ncă cineva a cărui figură mi-e foarte cunoscută, dar nu-i știu numele. Bea (cu H. Lovinescu) mereu la bar, are un copilăș drăguț, cu

cerșetorul de cafea

de Emil Brumar

ochelari. Să nu uit cățelul minuscul al lui Sîntimbreanu! În plus, o șleahță întregă de tineri și tinerele care nu au nici în clin, nici în mîneacă, bănuiesc, cu scriitorii. Rude? Poate. De invidiat o tipă cu craci infiniți și gura enormă, dințoasă, limboasă, fumegîndă-n țigări subțiri, negre! Seismul dulce-al bucelor ei!!

Scriu toate astea la cîteva zeci de metri de plaja zgomotoasă, cu perdelele trase, cu lumina aprinsă, încurcînd paharul de țuică, limpid, cu cel de cafea, opac! Am sentimentul că trec cu trenul pe lîngă ei, că-s închis ermetic într-un compartiment capitonat cu rochiile năprasnic călcate de Tamara Nikolaevna!

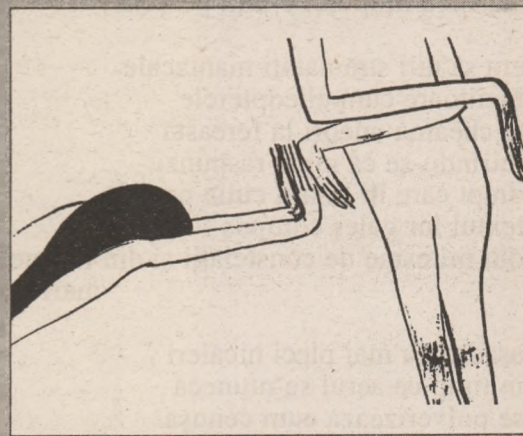
Mă gîndesc la Reparata, detectiva mea cu trei sîni și două vagine, eroina unui ciclu fulminant. Am găsit titlul primului volum: *Reparata contra Stricata*. Îmi și închipui următoarea scenă. Reparata, cu două sute pe oră, apăsînd talpa goală pe accelerator, e oprită la o intersecție de polițiști: „Actele dumneavoastră!” „Domnule, răspunse Reparata, nu vă pot arăta decît un singur act, cel sexual!” Deocamdată aît!

Ce sfîrșit dau acestei scrisori? De mîine, lîngă ceașca de teracotă galbenă, voi reîncepe seria din Iași. Încetul cu încetul îmi voi aminti de ultima vizită la dumneavoastră, de hamsiile cu care am uns tot apartamentul, de vinul băut (în lipsa lui Dinescu!), de așteptarea zadarnică a lui Dan Cristea, de constatarea dumneavoastră că proza lui Eminescu e greu de citit, de fotografiile arătate într-un tîrziu, de doamna Sonia Larionovna, de Marius Robescu-care la două-trei cuvinte zice „mă”, de ploaia aceea torențială, de mieunăturile auzite de la parter, prin ușa lăsată deschisă, cu un taburet în ea, de absența Denisei și prezența Mașei, de brînză finală! Developarea de-abia are loc!

Cu stimă și afecțiune,

Emil Brumar

27 VIII 1980

Cît știi

Cît știi nu spui niciodată exact (cum ora
exactă)
doar unghiurile se pîndesc unul pe altul
se-ntunecă de ciudă
se intersectează jubilează de neștiința ta
ce le face posibilă supraviețuirea
rînd pe rînd hărțuindu-te
așa de bucuroase că te-au păcălit
(în locul științei: exactitatea).

Undeva

Undeva (unde?) frigul coace pînea
gătește supa și cealaltă

nu ne mai tulbură cufundat
în generozitatea-i ușor sastisită

nu ne mai așteaptă nici nu ne obligă
să-l mai așteptăm ca pe vremuri
cînd cu sufletul la gură urmăream
termometrul la geam

își ia rolul în serios

apoi invită obiectele la prînz.

Anatomie

Carne de tun(et)
oase de-alcool
ochi scriptural.

Nu te mai duci

Nu te mai duci nu mai vrei
să pleci nicăieri

cu deșertul în palma ta cum o monedă

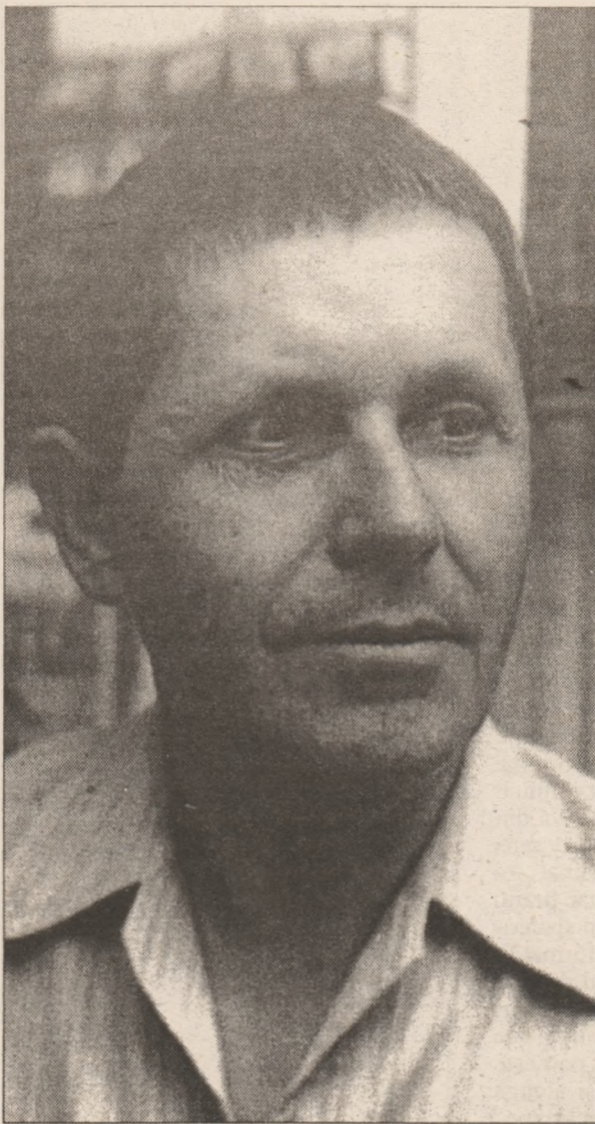
povestești inexistentul cu frenezie
la tine-n odaie

ascultători sînt destui
unii s-au oprit
în cuiburi cum rîndunelele

alții au rămas în trecut
(de-acolo aud mai bine:
acustica timpului e fără pereche)

era să uit: străinătăți maniacale
bîzîitoare cum elicopterele
te cheamă uneori la fereastă
mirîndu-se că nu le răspunzi
drept care îți lasă-n cutia poștală
textul lor gales compus
din miresme de constelații și din fărîme de
mări fierbinți

așadar nu mai pleci nicăieri
în timp ce aerul se-ntunecă
se pulverizează cum cenușa
pe cînd cenușa devine străvezie

Gheorghe Grigurcu

plutitoare cum aerul

și uneori te cheamă la telefon
spre a-ți descrie amănunțit
sfîșietoarea combustie
din inima unui roman modern.

Sori închiși în odaie cu cheia

Sori închiși în odaie cu cheia
cum copii neastîmpărați

și să te mai miri, să-nchei socotelile
cu lumina providențială

motoarelor le cresc pene
ca și cum păsări ar fi

să-ți mai scrutezi conștiința
spre-a-l lua la rost pe celălalt?

oglinzile fug din case se-ascund în ceruri
obosite să ne mai oglindească

să te mai închini la sărmanele tale dorințe
fără nume cum pruncii nebotezați?

Semn de carte

Desface
atît de absentă
încît pare grațioasă
cu fierul de călcat
cutele apei.

Fluture

Fluture plin
de sîngele nostru
precum o căpușă

și-am rămas
să (ne) privim
și-am rămas să (ne) cumpanim
puri asemenea dezastrelor.

În cercul poeziei

În cercul poeziei totul e alb de așteptare

doar cînd îți întorci pîrvirea în gol
focul devine verde
laptele devine albastru
zăpada se-nnegrește

pînă și vîntul se urcă cu ghearele-i ascuțite
pe gratiile roșii ale temniței tale

și te măsoară cu tristețe

departe-n ceruri oceanul alb
miroase cum o carne rîncedă.

Aceeași putere

Aceeași putere de-a fi
gata să revină la sine
dar încă ușor îngîndurată

încă ușor derutată
plină de fărîmituri

cum o haină după ce-ai luat masa
neatent.

Triste sînt aceste gesturi

Triste sînt aceste gesturi
de-nceput de sfîrșit
de lume cum de spectacol
cînd imaginarul își trage asupra-și cortina
realului
dar realul nu mai poate fi imaginar
și incapabil de-a interpreta vreun rol
rămîne perplex năuc în fața spectatorilor. ■

prepeleac

de Constantin Ţoiu

La doi magoți

AFENELEI celebre din piața Saint Germain des Près, *Les deux magots*, – unul din meterezele metafizice ale lui Sartre, – numele pe românește, i l-a dat pe ziua de 28 oct., curent, cu un puseu inspirat criticul Mircea Iorgulescu stabilit la Paris mai demult, invitându-mă la o cafea. Aventura am ținut s-o notez, întrucât face parte dintr-o istorie literară intimă...

Mai fusesem o dată aici ceva mai înainte cu Dody, prietenul meu canadian din Toronto. În ziua aceea, cu el împreună, dădusem de mâncare vrăbiilor franceze. Acestea, observ, sunt mai dolofane decât la noi, mai îndrăznețe, mai bine hrănite, desigur, și curioase, având un *cârlig* special la cafeneaua ilustră.

Când e vreme frumoasă, de exemplu, și clienții stau pe scaune afară la măsuțele de pai, păsăricile proletare tabără pe unii și pe alții fără să le pese de nimic. Lăsând la o parte toleranța pariziană, la doi pași, alături, în biserica Saint Germain des Près, ca și la Notre Dame des Champs nu departe pe bd. Montparnasse, mai cu seamă aici, cultul sfântului Francesco d'Assisi, prietenul înaripatelor, e în toi.

Într-unul din numerele viitoare, am să citez prima frază dintr-o predică pe care Sfântul le-a ținut-o păsărelelor strânse s-o asculte pe când ciuguleau...

A fost, așadar, o chestie nostimă cu vrăbiile pariziene. Dody, fiindcă afară picura, fusese de părere să ne așezăm înăuntru, dar la o masuță cât mai lipită de geam, să simțim pulsul bulevardului, de fapt al pieții supranumită de primăria locului *Piața Jean-Paul Sartre și Simone de Beauvoir*.

Nu zic nimic. Alături însă, la câțiva pași, în dreapta cum stai și privești piața, în biserica pomenită, trebuie să vă spun că zac rămășițele lui DESCARTES, cu statuia lui renascențistă culcată deasupra pietrei tombale – filozoful, alene lungit, ținându-și spada între pi-

cioare, pe când citește atent o cărțuie întinsă la o oarecare distanță, în mâna stângă, semn că nu vedea bine.

Primăriile, peste tot în lume, nu numai la noi, au preferințele lor cetățenești ciudate... mai mult generali, politicieni... când e să dea numele vreunei străzi ori piețe. PIAȚA DESCARTES – fiindcă acolo era și îngropat – i-o fi făcut să strămbe din nas?... Prea abstract și asta cu metodele lui!...

Văzându-ne pe fereastră rupând și înfulecând delicioasele pâini ale arii, vrăbiile se strâng în ploaia de afară pe măsuta de dincolo de geam și dau cu ciocul în el convinse că nu le separă nimic de prada râvnită. Le întind în joacă o firimitură, o dată de două ori, ca să vadă că nu-i vorba de o simplă nime-reală. Ele însă continuă să izbească sticla cu ciocul. Și fiindcă ne aflăm într-o cafenea în care s-a filosofat atât, mă gândesc, fără să spun, că Ființa, într-adevăr, poate fi Neantul. Ființa sau lucrul, depinde. Orice firimitură ontologică...

Alături, două fete vesele discută între ele într-o limbă străină. Dody e de părere că vorbesc, precis, grecește... Una din ele se ridică, strânge un pumn de firimituri, iese afară pe ușa batantă și le aruncă pe mese, în ploaie, vrăbiuțelor, dania ei...

Mă ridic și eu imediat, repetând gestul grecoacei, deși știu bine că imitația nu are valoare. Totuși, depinde ce imiți...

Revenind înăuntru, le salut amical cu ce mai știu din grecește. Ele râd și bat din palme bucuroase. Nu știu de ce, dar mă simt ca acasă.

În loc de compliment adus lumii din care provenim și unii și alții, le declar fetelor într-o franceză profesorală:

Noi, dragele mele domnișoare, așa cum trăim noi în Est, suntem oricum mai aproape de natură, asta e!...

Era aproape ca încheierea unui discurs academic. Amândouă aplaudară, libere și radioase, sub ochii celorlalți ce ne priviră reci, deși binevoitori.

(va urma)

păcatele limbii

de Rodica Zafiu

RATATELE și studiile care se ocupă de formarea cuvintelor înregistreză omonimia existentă în română între prefixul *para-*, de circulație internațională și uz preponderent științific – cu sensul „adiacent”, „asemănător” – și dubletul său familiar, identic ca formă, împrumutat direct din grecește, cu sens superlativ, intensiv: „puteric”. Primul *para-*, cu sensul fundamental „lângă”, „dincolo de”, provine, în limbile moderne, tot din greacă, de unde a fost preluat pe cale cultă. Cuvinte ca *parapsihologie, paraliteratură, paramedical, paramilitar, paranormal* sînt azi curente (ideea comună fiind de asemănare, contiguitate, dar și de diferență și chiar marginalitate, ne-supunere la standardele „tari” ale domeniilor); intrate în română adesea din franceză, sînt în prezent întărite de existența corespondentelor internaționale. Există și un al treilea *para-*, cu sensul „contra; care apără”; în română este preluat din franceză – ca în *paratrăsnet*, după fr. *paratonnerre* –, iar în franceză provine din italiană (din compuse cu verbul *parare* – „a para”).

Para- familiar, fără corespondent în limbile care nu au suferit o influență neogrecescă directă, e un prefix expresiv, mai ales în structuri bazate pe repetiție, indicînd atitudinea negativă a vorbitorului față de ceea ce consideră a fi un exces. L-a descris Iorgu Jordan, în *Stilistica limbii române* (1944), cu multe exemple de limbă vorbită (colocvială), de tipul: „mișună ministerele de *directori și paradirectori*”. Noi exemple erau aduse de același autor în *Limba română actuală* (ed. a II-a, 1948): „examene și *paraxamene*, legi și *paralegi*, ordine și *paraordine*, rapoarte și *pararapoarte*, regulamente și *pararegulamente*, statistici și *parastatistici*, taxe și *parataxe*, vizite și *paravizite* etc.”. Structura expresivă familiară este încă în uz și îi putem găsi ușor atestări jurnalistice recente: „Nu s-au lăsat nici morți. *Procese și paraprocese* la care alții ar fi renunțat” (EZ 2308, 2000, 1); „Au început *processe și paraprocese*, care de care mai șocante și soluționate mai halucinant” (EZ 27.04.2002); „după *discuții și paradiscuții*, același ministru socotea la sfârșitul anului 1998 că MAPn are nevoie de 60 de aparate” (jurnalul.ro, 19.10.2000).

Structura intensivă este echivalentă (fapt subliniat deja

Paralei, paranormali

de Jordan) cu aceea formată cu un alt sufix popular-familiar, *răs-*. De fapt, *para-* e specializat pentru substantive, *răs-* pentru verbe, inclusiv pentru participii: „Și-a *povestit și răspovestit* munca de ocnaș” (EZ 3537, 2003, 1); „avea în plan un duet (...) *amînat și răsamînat*” (EZ 2183, 1999, 5); „adevăruri *știute și răsștiute*” (Național, 714, 1999, 1); *răs-* nu este însă la fel de marcat negativ ca *para-*.

Un loc aparte între formațiile cu sufixul grecesc *para-* îl ocupă *paraleu* (mai ales în formula *leu-paraleu*), în care intensitatea nu produce efecte negative, de excedare, ci mai curînd admirație. Atestat deja la Cantemir, cuvîntul e integrat azi fără ezitări contextelor moderne: „piața locurilor de muncă nu te va aștepta chiar cu brațele deschise, va trebui să te lupți «ca un *leu paraleu*»” (efamilia.ro); „unul dintre clienți a devenit brusc violent când i s-a cerut să achite cursa, starea de «*leu-paraleu*» fiind amplificată și de paharele cu alcool” (vlg.sisnet.ro /arhiva/an2002/3816), „judecătorul, ca să dau numai un exemplu, e *leu paraleu* cînd în fața sa se află un dușman al puterii” (cotidianul.ro/antieroare/1998); „în articol aflăm că specialiștii companiei HP sunt niște *zmei paralei* care au dotat aparatul cu tot ce poate fi mai bun în domeniul stocării de imagini de date” (fotomagazin.ro).

Cu totul nouă e astăzi amploarea de folosire a termenului *paranormal* și a dezvoltărilor sale lexicale. Împrumutat din limbi moderne, de circulație internațională, dar analizabil în română, cuvîntul e absent din prima ediție a *Dicționarului explicativ* (1975); înregistrat în *DCR* (1982), a fost introdus în *Supliment* și în ediția *DEX* 1996. Prezent azi în titlurile de reviste, pagini de Internet, emisiuni de televiziune – constituie un domeniu (și comercial) înfloritor. Din punct de vedere etimologic și în uzul său principal, cuvîntul este un adjectiv: „revistă cu apariție lunară cu informații din *domeniul paranormal*” (dmoz.org), „lumea fenomenelor *paranormale*” (dol.ro). Exemplele recente arată că *para-*

normală poate fi: capacitatea, însușirea, puterea, „priceperea și înzestrarea”, o activitate, o trăire, o experiență, dar și o familie („familie *paranormală* din Iași”); o întâmplare, o țară („trăim într-o țară *paranormală*”), o lume, presa („amatorul român de presă *paranormală* avea ocazia să citească lucruri interesante și instructive în cele câteva publicații cu acest profil”, spiritus.go.ro) – și chiar o problemă („am o problemă *paranormală*”) și o chestie („Chestia *paranormală* cu înscrisul pe listele votanților care au spus da! a funcționat”, racovitan.com). Uzul intens a determinat substantivizarea adjectivului; acesta a produs în primul rînd un substantiv neutru (cel puțin după sens, dat fiind caracterul abstract și absența pluralului), pentru a desemna domeniul, ansamblul fenomenelor, sinonim cu *paranormalitate*, dar preferat acestuia: „Incursiune în *paranormal*” (astromagie.com), „*Paranormalul* de pretutindeni” (inoanpress); folosit, în stil colocvial, în construcții prepoziționale care atestă stabilizarea sa ca denumire a unei discipline: „tânăra lucra la o revistă *de paranormal*” (spiritus.go.ro). O asemenea trecere de la adjectiv la substantiv e destul de firească; mai șocantă – dar motivată tocmai de frecvența cuvîntului – e substantivizarea sa (cu o clară deplasare semantică, prin metonimie) ca masculin, desemnînd persoane: „*paranormalul*, cică, pune mâna pe tine și te făcea bine, indiferent de ce boală ai fi suferit” (online.ro/timpolis/587); „numeroși vrăjitori și *paranormali* răsar din anonim, pentru a cunoaște o clipă de celebritate” (lumivirtuale.ro). Inovația e recentă, percepută ca atare și de aceea adesea subliniată de ghilimele și însoțită de alte mărci ironice contextuale: „pe unii bolnavi i-am văzut la alte mănăstiri sau la «*paranormali*» de ultimă oră” (lumeam.ro) „păstrează secretul... altfel mă cheamă la emisiunile cu *paranormali*!” (poezie.ro); „faci ordine printre *paranormali*?” (inoanpress.com); „așteptăm părerile *paranormalilor*” (bridge-club.ro). ■

biografie

Petru Creția a fost un filolog erudit, neîntrecut ca traducător și critic de texte, un moralist cu o atitudine fraternală față de oameni, exeget sobru al bucuriei, și un poet aureolat de o melancolie luminoasă. Vlad Zografi l-a numit, inspirat, "un agent al binelui", descins pe Pământ într-o epocă plină de amenințări.

S-a născut la 21 ian. 1927 la Cluj, ca fiu al unui funcționar, Aurel Creția, și al soției acestuia, Călina Creția (înainte de căsătorie, Humița). A studiat limbile clasice la Universitatea din București, în perioada 1946-1951. Între 1952 și 1971, a predat la aceeași universitate limba, literatura și filosofia greacă veche, formând, în spiritul respectului față de trecutul îndepărtat al culturii europene, douăzeci de generații de studenți.

Din 1971 și până în 1975 a lucrat, în calitate de cercetător, la Institutul de Filosofie din București, colaborând cu Constantin Noica la realizarea unei integrale Platon în limba română.

După 1975, angajat la Muzeul Literaturii Române, a continuat, împreună cu D. Vatamaniuc și un mic grup de auxiliari, opera de editare a scrierilor lui Eminescu, începută de Perpessicius. (În 1998 îi va apărea, postum, volumul *Testamentul unui eminescolog*, evocare impresionantă a acestei experiențe și, în același timp, evaluare lucidă a stadiului în care se afla la sfârșitul secolului douăzeci investigarea operei eminesciene.)

În 1979 a publicat o carte greu de clasificat, *Norii*, amintind de textele-inventar ale autorilor din "școala de la Târgoviște", dar și de reveriile livrești ale lui Borges. Au urmat volume de versuri, de eseuri filosofice și morale, de analize literare.

La începutul lui 1997, cu puțin timp înainte de a muri, a redactat un impresionant *Memoriu de activitate*, încheiat cu câteva precizări care îi fixează pentru eternitate imaginea de autor deopotrivă modest și conștient de valoarea sa:

"Abordarea atâtor domenii și în atâtea limbi vechi și noi poate crea impresia de superficialitate sau de diletantism. Dimpotrivă, tot ce-am făcut am făcut cu dotarea și cu orizontul unui specialist de oarecare clasă. Pe de altă parte, de fiecare dată am încercat să nu mă mulțumesc cu câteva gânduri răzlețe, ci să operez exhaustiv. Nu spun asta ca să-mi arog un merit (orice om care lucrează în aria marii culturi știe că aceasta este datorită lui de bază), ci ca să mă apăr de un blam pe care știu că nu-l merit. În sfârșit, deși am fost bine primit în câteva centre universitare ale lumii, am simțit neîncetat nevoia de a-mi săvârși lucrarea în limitele și în folosul culturii a cărei limbă mi-a slujit ca expresie de-a lungul întregii vieți și a-l cărei orizont nu-l poți depăși dacă nu este constituțiv pentru «forma» ta interioară."

A murit la 15 aprilie 1997 la București.

Inactualitate ardentă

PETRU CREȚIA este autorul uneia dintre cele mai originale cărți din literatura română: *Norii*. Nici Urmuz, cu bizarele lui reprezentări rezultate din funcționarea anarhică a limbajului, nici Tzara, inventatorul unei loterii lingvistice ingenioase, care a făcut furori în Occident, nu au reușit să-i surprindă într-o asemenea măsură pe cititori. În agitatul sfârșit al secolului douăzeci, împins și înghiontit din toate părțile de oameni grăbiți, Petru Creția s-a ocupat cu observarea visătoare și descrierea norilor. Dacă mai adăugăm că aceasta se petrecea într-o țară comunistă, în care înălțarea privirii spre cer putea fi considerată o activitate suspectă, avem reprezentarea completă a îndrăzelii lui, nu doar artistice.

Excentricii de profesie nu mai uimesc de mult lumea. Cu adevărat uimitoare este considerată excentricitatea practică la un moment dat de oameni care în general respectă regulile.

Petru Creția a fost un erudit de modă veche, un umanist răcâcit în secolul douăzeci. A tradus din greaca veche și latina medievală. L-a glosat pe Dante. A lucrat la o savantă ediție a scrierilor lui Eminescu. În plus, a mai și scris într-un stil de o eleganță impecabilă, fixând cuvintele limbii române în fraze care vor putea fi utilizate cândva ca material ilustrativ în dicționare și gramatici. S-a lansat însă și într-o întreprindere ciudată. Și-a folosit cultura și virtuozitatea stilistică pentru a descrie nori!

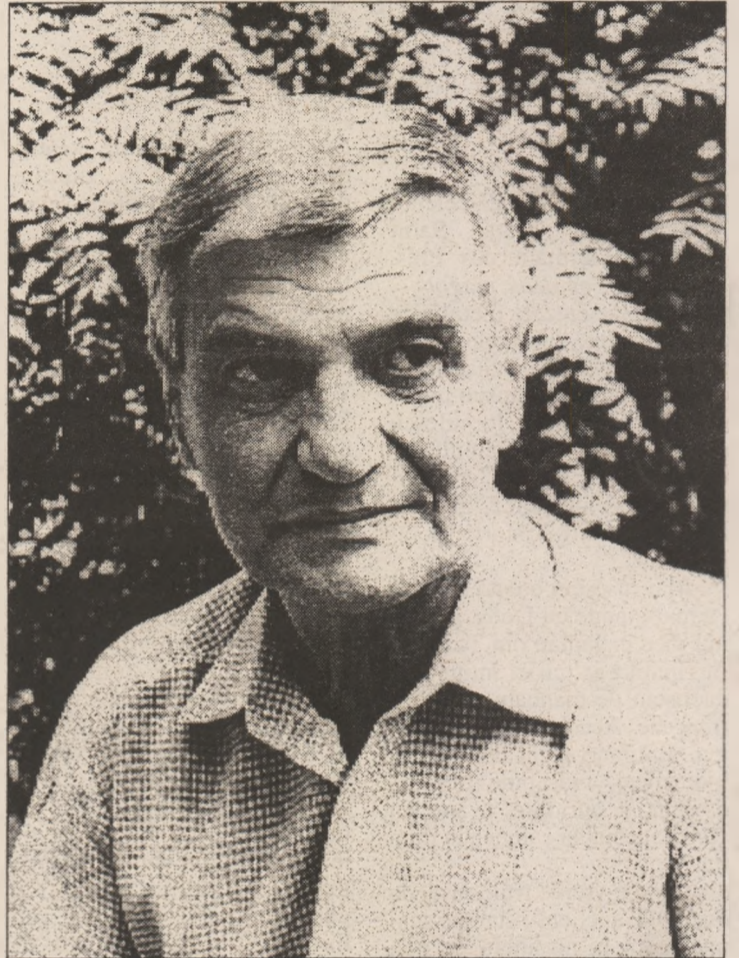
Această deturmare a erudiției spre gratuitate, această siguranță a mișcării mâinii investită în desenarea unei realități metamorfotice intrigă. Este ca și cum un bărbat îmbrăcat în frac s-ar culca în fân.

În 1996 a apărut ediția a doua, definitivă, a acestei opere stranii, suită de descrieri indescriptibile critic. Prima, la care autorul a lucrat mai mulți ani, aproape "o viață" (cum explică, intenționat imprecis), s-a aflat în librării în 1979 și a atras imediat atenția. Mulți tineri cultivați sau ghidați doar de un tropism al culturii autentice au citit-o atunci cu pasiune.

Într-o notă care însoțește ediția definitivă, autorul mărturisește că nu crede într-o reeditare a succesului cărții: "Nu mă amăgesc cu certitudinea că acum, în mâinile altui rând de cititori, *Norii* ar putea avea aceeași soartă ca odinioară."

la o nouă lectură de Alex. Ștefănescu

Petru Creția

Este un scepticism nejustificat. Cartea are, dacă se poate spune astfel, o inactualitate ardentă. A interesat, interesează și va interesa oricând, datorită cosmicității ei. Romanticii naivi, dar și emancipații cititori de SF găsesc în ea rezonanța unor stări de spirit proprii.

Dintr-un anumit punct de vedere, *Norii* ar putea fi comparată cu *Cartea Otlului* a lui Geo Bogza. Este tot o monografie poematice. Și are drept "capitole" tot avatarurile unei realități proteice. Există însă și mari deosebiri. *Cartea Otlului* se caracterizează printr-o organizare parabolică și pedagogică, în timp ce *Norii* se prezintă ca un conglomerat imens și misterios de diafanități. *Cartea Otlului* atrage atenția (și alertează bunul gust) printr-o măreție declarată și uneori prin grandilocvență. *Norii* creează abia într-un târziu impresia de măreție, în urma unor calme acumulari de trăiri. Geo Bogza declamă. El pare să se afle în fața a mii de oameni. Petru Creția ni se înfățișează ca personajul din *Orbirea* lui Canetti, absorbit de o îndeletnicire căr-

turăresc-metafizică solitară. El scrie pentru nimeni.

Cosmicitatea existenței omenești

NORII este o carte pe care o putem deschide oriunde, ca pe o enciclopedie a fabulațiilor naturii. Totuși, este mai profitabil, din punct de vedere estetic, să citim sutele de însemnări *la rând*. Ceva le leagă. Există o logică discretă chiar și a celei mai libere gândiri asociative. O asemenea logică însumează armonios (ceea ce înseamnă unori și zigzagat) fulgurantele reprezentări.

Norii este un ecran pe care se perindă la nesfârșit formațiuni nebuloase sau se desfac din ele însele noi și noi forme de nori, cu luxurianta spectacolului geometric dintr-un caleidoscop. Dar nu este vorba doar de nori. Deși privește spre cer, scriitorul vede ("cu coada ochiului", cum se spune brutal, dar exact în limbajul curent) și culoarea schimbătoare a mării, "fumegarea" munților sau pe-

PREFAȚOR

Eu mișc un fragment adâncit ca și cum ar fi un fragment mare, dar de fapt nu este decât un fragment, ca și cum ar fi un fragment mare, dar de fapt nu este decât un fragment, ca și cum ar fi un fragment mare, dar de fapt nu este decât un fragment...

Eu, dintr-un anumit punct de vedere, mă simțeam ca și cum ar fi un fragment mare, dar de fapt nu este decât un fragment, ca și cum ar fi un fragment mare, dar de fapt nu este decât un fragment...

rindarea semințiilor pe Pământ. El cuprinde, de fapt, în raza privirii lui *cosmicitatea existenței omenesti*. Așa se face că trecerea norilor pe cer este resimțită ca o trecere în general, ca o succedare ireversibilă de anotimpuri, ani și ere. Din acest punct de vedere, cartea poate fi considerată o dezvoltare a extraordinarului vers eminescian "Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri".

Temporalitatea accentuată a întregii reprezentări conferă cărții o aură de melancolie. Este tristețea fericită a unei ființe care știe că va muri, dar care pretuiește șansa unică, nesperată de a asista, fie și temporar, la desfășurarea de frumuseți a existenței:

"Din cerul străveziu, adânc și dur, gheață pură ca un cristal gros cu ape tot mai întunecate, se izbesc rumoarea harnică și pătimașă a pământului, murmurul apelor, vuietul pământului, glasurile faunei și-ale cetățitorilor și toate, răsfrânte, parcă se întorc într-un ecou mai pur și mai amar.

*

Cerul pare un mare râu care curge domol spre asfințit ducând cu el spume și flori, lumini învalmășie și plavii de bezna.

*

Nu se vedea nimica viu decât, târându-se pe pietre, umbra albastră a unei lente desfășurări de nori.

*

Norii trec încet și lănced peste fundul unei mări care-a secat, peste nisipuri încă nu de tot zvântate, peste alge moarte.

*

Cum fumează munții, ca niște cai de olac osteniți, și umplu de ceață pragul serii.

*

Norii caldei înseninări se înfiripă în cununi și în spirale care suie mereu, cu încete mișcări rotitoare, și se topesc urcând mereu urmate de altele noi."

Limbajul folosit este, după cum se vede, purificat de suculența prozaică a actualității. Autorul a presat și uscat cuvintele, asemenea florilor într-un ierbar, înainte de a utiliza. Ele au devenit rigide și casante, astfel încât nu mai pot participa la piruete retorice.

Această ariditate voită, rafinată face ca textul să aibă o austeritate călugărească. *Norii* seamănă, într-o oarecare măsură, cu o catagrafie de demult, inutilizabilă, păstrată într-o chilie. O deschizi și o răsfoiești tulburat tocmai pentru că nu-ți servește la nimic.

Vorbeam la început despre ciudățenia cărții lui Petru Creția. Era un mod de a-i evidenția originalitatea. Din punct de vedere filosofic, însă, s-ar putea

ca lucrurile să stea exact invers. Poate că exegetul norilor este în realitate cel care face ceea ce trebuie să facă un om, în timp ce noi, ceilalți, ne pierdem timpul cu tot felul de îndeletniciri ciudate, cum ar fi câștigarea banilor, conducerea automobilelor sau angajarea în lupte politice.

Deși nu are nimic tendențios, deși nu își propune să educe, calm-încântătoare carte a lui Petru Creția răspunde totuși - ca un poem de Rabindranath Tagore - la întrebarea cum a nume ar trebui să trăim.

Oglinzile, 1993 reprezintă o continuare a *Norilor*. Obiect magic, în fața căruia o ființă inocentă se sperie și pe care numai omul, "fiară bătrână", îl folosește cu dezinvoltură, oglinda este și ea infinit descriptibilă, ca formă de comunicare cu un spațiu virtual și ca spectacol al lumii. Ideile subtile și nuanțările la care recurge autorul sunt menținute doar câte o clipă în atenția cititorului. Ele sunt înlocuite mereu cu altele, dând o extraordinară impresie de dinamism, ca scrierile unei săbii cu care cineva taie energetic aerul:

"Oricâte primăveri s-ar întoarce în lume, în oglinzi nu poate fi niciodată cu adevărat primăvară. Și totuși, câte tinere chipuri, atât de frumoase, au pierit în abisul unei oglinzi.

*

Stând în dreptul unei vechi oglinzi, cel care nu mai vede se întreabă: Cine mă privește? Simt că mă privește cineva.

*

Oglinzile vor oglindi atâtea lucruri după moartea noastră, mereu credincioase și limpezi, și mereu uitând."

*

Oglinzile nu sunt numai un caz special de simetrie inversă, ele sunt cazul grav al unei simetrii între existent și un inexistent care se dă drept existent."

Restaurarea autorității cuvintelor

ESEURILE pe teme morale ale lui Petru Creția sunt de o simplitate neverosimilă. Autorul nu recurge la paradoxuri, pentru a atrage atenția cititorului, nu face paradă de erudiție sau de elevație, nu își complică inutil raționamentele, din dorința de a merge mai departe decât moralistii dinaintea lui.

Enunțurile, inteligibile chiar și de către oamenii necultivați, conving tocmai prin elementaritatea lor biblică, prin sentimentul pe care îl transmit că rezumă o experiență veche de mii de ani și nu sunt creația unui intelectual din vremea

noastră obsedat de originalitate:

"Orice comunitate omească este echilibrată, sănătoasă și prosperă atunci când se află în ea o anume majoritate de oameni cinstiți. Tocmai de aceea e bine să ne amintim ce este cinstea. Cinstea este, printre virtuți, una dintre cele mai complexe, pentru că în ea se adună și se sintetizează, subordonându-i-se, multe alte virtuți. Și pentru că ea cuprinde o arie largă a sufletului, dând un sens întregului său, iar omului cinstit un loc înalt în ierarhia morală a omenirii, unul pe măsura celui pe care, în alte scări de valori, îl ocupă talentul, frumusețea sau curajul. De îndată ce încerci să adâncești conceptul de cinste, îți dai seama că toate determinările lui se află într-o relație de esență cu *adevărul* și cu *dreptatea*." etc.

Preocuparea de a explica noțiuni cu un grad mare de abstractizare pe înțelesul tuturor nu îi caracterizează pe moralistii de azi. Mai puțin interesați de acreditarea unor adevăruri în conștiința publică decât de cultivarea propriei lor imagini, ei își exhibă personalitatea, evoluând la cât mai mare distanță de tot ceea ce ar putea fi considerat didacticism. Petru Creția nu își promovează deloc propria operă, nu o concepe astfel încât să-i aducă succes imediat. Și totuși reușește să se facă ascultat. În vacarmul de mesaje agresive, vocea sa calmă, de om bun și obosit, se remarcă și impune respect.

Eseistul restaurează *autoritatea originară* a cuvintelor. El nu folosește cuvintele fantezist, aluziv, inventiv, ludic etc., ci exact așa cum sunt definite în dicționare. De fiecare dată, spune chiar ceea ce spune. Și se exprimă tranzitiv, nu reflexiv. Nu face din exprimare un scop în sine.

Petru Creția inspiră încredere și datorită faptului că nu urmărește niciodată să-l flateze pe cititor (deși păstrează în relațiile cu el o politețe desăvârșită). Ilustrativ în acest sens este eseul de neuitat (și producător de insomnii celor cărora le mai pasă de situația din România) *Homo valachicus*:

"În materie de civilizație nu stăm prea bine, de ce să ne mințim? Pricini ar fi destule: urbanizarea pripită, închiderea țării față de lume, subrezirea instituției familiale, nivelul scăzut de trai și de luminare, absența unei conștiințe clare a relației dintre individ și stat, dănuirea unor vechi năravuri și mentalități. Dar, oricare ar fi cauzele, fapt este că stăm prost. Nici nu știi de unde să începi. Uite, dacă tot ne lăudăm că de la Râm ne tragem, s-o luăm de la drumuri. Unul dintre pres-

bibliografie

STUDII, ESEURI. *Norii*, eseuri și însemnări, Buc., CR, 1979 (ed. def., Buc., Univ. enc., 1996) ● *Epos și logos*, 25 de studii și interpretări, Buc., Univ., col. "Studii", 1981 ● *Oglinzile*, Buc., H., 1993 ● *Luminile și umbrele sufletului*, Buc., Univ. enc., 1995 ● *Catedrala de lumină (Homer, Dante, Shakespeare, Buc., H., 1997* ● *Testamentul unui eminescolog*, Buc., H., 1998 ● *Eseuri morale*, Buc., MLR, 2000 (ed. a II-a, 2003) ● *Infernul terestru*, studii despre Edgar Allan Poe, Buc., MLR, 2001 (ed. a II-a, 2003).

POEZIE. *Poezia*, însemnări, versuri, Buc., CR, 1983 ● *Pasărea Phoenix*, Buc., CR, 1986 ● *În adâncile fântâni ale mării*, poemele Ofeliei C., Buc., Alb., 1997.

*

Petru Creția a îngrijit ediții din Platon, Eminescu.

A scris prefete la volume de Ovidiu, Lucian din Samosata, Basile Giambatista, E. R. Dodds, Corneliu Mircea, Cezar Ivănescu ș. a.

A tradus din greaca veche (Platon, Plutarh, Longos, *Vechiul Testament*), latina medievală (Dante), italiană (Emilio Cecchi, Massimo Bontempelli, Adriano Tilgher ș. a.), franceză (M. Yourcenar, E. M. Cioran, Nina Berberova, Georges Dumézil, Georges Duby, Aphrodisiensis Chariton, François Bluche, Jacques Duquesne, Victor Valgard ș. a.), engleză (V. Woolf, T. S. Eliot, Frances Yates, Graham Swift ș. a.)

tigiile romane au fost șoselele, podurile, viaductele, făcute să ajungă pretutindeni și să dureze veacuri. Iar drumurile noastre sunt ca vai de lume: șosele deficitare și restul făcut din hârtoape, praf și noroi. Căile ferate nu sunt rele, dar ce circulă pe ele este dezastruos. Vagoane hodogogite și prădate, peste măsură de murdare, de întunecate și, iarna, de reci, ca la vreme de război. Rulează așa, la nesfârșit, salbatic și uitate. La fel cu instituțiile publice, în care paragina și ponsirea se iau la întrecere cu reaua organizare, care pare de-a dreptul dușmănoasă: cozi grele și haotice, alergături bezmetice

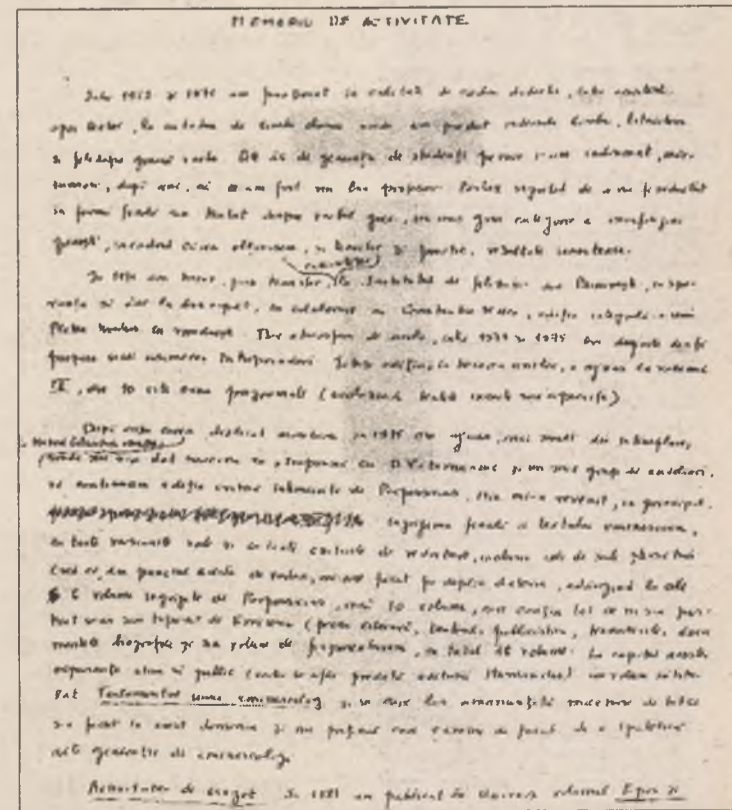
și fără noimă, timp pierdut, vorbe proaste, confuzii și erori."

Eseistul știe că făcând asemenea afirmații rănește anumite sensibilități, dar nu-l îngrijorează gândul că ar putea deveni antipatic. Gândul său se îndreaptă către viitor:

"E bine să ne judecăm, cu dreptate, noi pe noi înșine, sperând că orice act de cinstită și lucidă cântărire de sine va da cu vremea roadă în imanența conștiinței obștești."

Petru Creția este un autor care, scriind, *uită de sine*, așa cum nu mai sunt mulți în literatura română din a doua jumătate a secolului douăzeci.

(fragment)

literatură

2 decembrie 1993

Aniversarea mea ca-n vremea lui Ceaușescu. Caloriferele s-au (oarecum) încălzit – târziu – Oana și Rodi mi-au dat telefon devreme (ieri) în plină deprimare – în frigul de dimineață. M-au invitat la ele, anul viitor, să facem o vacanță în Alpi împreună – promițându-mi că-mi vor plăti ele drumul la un preț mai convenabil – prin nu știu ce agenție.

Sigur că mă bucură grija și prietenia lor! Însă drumurile acolo și distanțele parcurse cu mașina mă termină. Știu – însă – că altfel nu aş putea să revăd Franța. Nu știu ce să le răspund; eu voiam să văd Italia sau locuri noi. Dar invitația și avantajele nu pot fi neglijate, la sărăcia noastră de-acum.

În noaptea aniversară – 30 noiembrie - spre 1 decembrie – am visat o scară luminoasă care cobora din cer – o scară cu o singură treaptă („fusteii” cum zicea moș Toader Hrib – numărându-și anii); și văzând cum apare dintr-un gol de cer – mă tot întrebam: de ce o scară cu o singură treaptă?

Invitația Oanei și Rodicăi mă ispitește și mă săcăie în același timp, dar știu că dacă nu fug – evădez – undeva din acest țarc al stagnării, al morții cu încetinitorul – nu știu ce aş mai putea face mai departe.

Din tot ce am publicat anul acesta, ar fi trebuit să primesc cel puțin zece mii de lei – Dar revistele nu plătesc, radio-ul plătește mizerabil; dacă măcar aş fi primit ceva pe colaborări aş fi mai ajutat pe Victor și ai lui – dar salariul abia mi-ajunge.

Și iar spun că e groaznic să trăiești atâta miezerie într-o singură viață.

Blocul a îmbătrânit după numai 23 ani; credeam că o casă trebuie să țină un veac; abia terminasem de plătit ratele... Centrala termică a fost oprită pentru nu știu ce reparații. Stau la bucătărie și bolesc – la gaze. Sunt gripată-deprimată.

Azi mi-am văzut fața în oglizile care spun numai adevărul și deci nu pot fi puse la îndoială: mi-au apărut riduri între sprâncene și în jurul gurii. Pe acestea nu le aveam cu un an în urmă... Urâtirea mă deprimă.

Tip oglinzii că am 59 de ani și că nu vreau să trăiesc atât!

Poate în 1994 mă vor pensiona; se vorbește iar de reducerea schemei... De fapt am obosit – chiar numărul acesta de care răspund mă deprimă: articole lungi, specioase – cu pretenția unora din exil de a oferi mereu peltelile exemplarității lor.

...Și totuși pensia ar fi cu totul mizeră față de cheltuieli.

15-16 decembrie 1993

Astăzi noapte am visat marea – ca-ntotdeauna – iarna – mai

ales iarna o visez. O infinitate de albastru, o plajă goală – peste tot erau ruinele castelelor de nisip, urmele jocurilor la țarm.

Valurile mă hipnotizau și iarăși sentimentul frumuseții insuportabile, al unei fericiri care devine suferință.

Astăzi – 16 decembrie – comemorarea Timișoarei – a morților din decembrie. „Revoluția” noastră miraculoasă, contestată, murdărită de discursuri oficiale; revoluția de care beneficiază tot foștii-actualii...

Spre ora 3 p.m. – o zi la fel de luminoasă ca acum 4 ani!

Cred că suntem vreo zece mii de oameni în jurul „balconului” devenit celebru în iunie și aprilie-mai 1990.

Se cântă „cântecele golaniilor”; se face gestul victoriei și cheile scuturate – pentru demisia guvernului.

Există fideliile Pieței Universității; studenți, bătrâni și mai tineri intelectuali, copiii străzii, cloșarzi bucureșteni; ciorditorii și smițiile Bucureștiului; dar și oameni care tac, se afundă în ei înșiși, într-o tristețe, zădărnice fără speranță, mai grăitoare decât tapajul celorlalți.

Mai nou, ni se alătură intelectuali șomeri, basarabeni sau bucovineni care migrează de dincolo, căutându-și un loc în țară.

Și monarhiștii – isterizați de propria neputință.

24 decembrie 1993

„Poate mâine nu va mai fi Crăciunul!” Un titlu al lui Paul Goma de prin anii '60.

Și nici nu mai este decât un rest obosit, în ciuda sfînteniei trompetarde care binecuvântă stagnarea.

Nu mai am nici un elan de încredere în ziua de mâine.

Înainte de '89 măcar uram; și ura ne da putere, speranță (cum zicea prof. Iorgu Iordan cândva: Nu mai e nici de trăit – dar nici de murit).

„Trebuie să trăim, să vedem căderea ăstora...”

... De fapt nu mă simt bine, dar nu mai am putere și nici bani pentru a merge la vreun medic. Cât voi mai rezista așa – bine – cât nu NU –. Dar aş vrea să-mi văd jurnalul *Zidul Martor* publicat.

Un jurnal redus la pro-

blemele generale ale ultimelor două decenii. Rămân celelalte pagini, încă de două ori pe atât; dar vor mai fi publicate vreodată – va mai fi cineva să dezgroape aceste pagini?

29 decembrie 1993

Vestea: a fost uns director al Teatrului Național Fănuș Neagu – producător de cronici sportive înzorzonate cu metafore stupide, care a fost făcut și academician cu puțin timp în urmă!

Și câți alții opoșiți la Min. Culturii și la Academie – cu reviste „apolitice” – te fac să te cutremuri de oroare –

Spectacolul actual al acestei culturi, chivernișindu-și aleșii; ce poate fi mai umilitor pentru noi? Cine și-ar fi putut imagina această legitimare?!... Când Andrei Șerban este determinat să aleagă iarăși exilul...

9 ianuarie 1994

Nu mai sunt în stare să încep alt an. Repetare, desneajde, inutilitatea repetării. Totul mă deprimă: realități, amintiri, absențe; lipsa realizării unui vis adevărat – Moartea lui Mirel, disperările lui Lori – adâncesc stările din anii trecuți.

Altădată când îmi da tărie

ura, fugeam la Cumpătu – sentimentul unei solidarități cu ceilalți îmi da tărie. Acum este o altă lume, sfâșiată altfel – fiecare închis în necazurile, afacerile, speranțele sau disperările lui. Pentru mine aceste jumătăți de schimbări vin prea târziu...

11 ianuarie 1994

Discuții tensionate ieri cu Cezar Baltag cu privire la numărul dublu de care răspund.

... Să suport lecții – ca subaltern – de la șefi pe care îi consider egali – și nu superiorii mei... fiecare își are meritele, personalitatea, opțiunea și judecata lui. Dar uite cum compromisurile continuă și... restaurația... și plecarea capului, ca sabia să nu-l taie – încă...

Vreau să spun că simt iar cutitul la os; și că simt iar nevoia acestor însemnări în jurnalul – terapie din fericire, nenorocire?

12 ianuarie 1994

Ascult la radio osanalele la volumul de „poeme”, publicat în Statele Unite, traduse în 8 limbi, al Adelei Popescu – fostă colegă de facultate... care a publicat cam tot ce a scris numai ca traduceri în străinătate. Rarefiere cu proptele –

Recită trei poeme scurte, sălătorețe din recentul volum de lux... S-ar zice că poezia română cucerește lumea... Până și în deceniile ceaușiste Adeluța publica inedite în străinătate. Dar poate că are ea oameni pe sus. Numai în românește se simte rarefierea...

13 februarie 1994

Un spasm cerebral!
Durează 30 minute. Mi-au amorțit buzele, partea dreaptă a feței, fixitatea obrazului; limba pare că se zbate, trei degete de la mîna dreaptă sunt amorțite. Am văzut cu groază cum se instalează pareza (fiind chiar în fața oglinzii la baie, mă spălăm pe dinți).

Momente de panică și groază; mă întind în pat după ce iau o aspirină și un rudotel... După o jumătate de oră simt din nou buzele, limba, degetele și mai ales – mîna dreaptă.

Doamne, nu asta! Vreau o moarte rapidă – dar nu existența de legumă... Mă gândesc la tata, salvat chiar după ce se instalase timp de câteva săptămâni, paralizia...

Din fericire mi-am făcut testamentul și jurnalul – *Zidul Martor*, merge în producție.

În Bărăgan

lui Paul Goma

Prietene – cum ți-e toamna
pustiu-n fereastră?

Coama ta aspră
încălcită de vântul secetei,
ciuful tău trufaș albind
ca aripile îngerilor răzvrătiți...

(O, îngerii Bărăganului
căzând din cer,
ei, exilații în colb de Dumnezeu
pentru păcatul de a fi gândit nimicnicia...)

Îngeri prăfuiți, melancolici,
cu marele lor nimb clătinat de vântul
setos
evadând în largul închis.

Coama ta luminând acolo-n fereastră
îmi ține trează câmpia...

1960

Moment

Copilul cântă. Stelele rânduie solemn
ascultă.

Copilul cântă. Lumea e bătrână.
Copilul cântă. Istoria se teme.
Copilul cântă. Adevărul alungat
de oamenii mari îi e dădacă –
Copilul cântă!

1961

Toast

Cine știe de mai vii!
Numai anul stă să se
ziua mea, a mea pustie.
Cine știe de mai vii –

Beau cu mine și închin
pentru ce să-nchin? În vreme
mi s-au troienit troiene.
Beau – dar pentru ce să-nchin?

Ce de munți crescură-n mine,
de aseară până azi.
Mai adaugi sau mă scazi
timp; sunt atâția munți în mine!

25 martie 1994

De mai mult de o lună de zile mă zbat să... fiu – să nu cad, să nu cedez. Drumuri între spital și policlinică, lucru mult; și demersurile pentru plecarea în Franța. Este esențial să plec acum, să nu cedez nici bolii nici veșnicilor probleme.

...Știu atât – că am îndatoriri și față de mine însămi.

Cât mai sunt teafară!

4 aprilie 1994

Vine o vreme când ți-e indiferent ce lași în urmă: bunuri materiale, moșteniri, nu mai contează ce lași și cui rămân... Dar să nu se dea spre publicare însemnări sau documente care pot afecta persoane (confrați) încă în viață... dar nici nu le pot

lata seara, iată luna umplu dulce-amar paharul umbra mea e prinsă-n varul vremii-acesteia.

Te saru în gând și-nchid poarta care dă spre lume. Sting lumina în mine și în iama mea mă-nchid. Numai steaua-și mai prelinge raza ei ca o chemare.

Vremea s-a născut și moare Plănsu-acesta nu se plânge!

Petroșani – 30 noiembrie 1963

Epilog

S-au stins și luptele. Scuturile părăsite-n drum. Pământurile nu mai au memorie războaiele de clasă s-au stins și-nzăuați în oboseală mergem deopotrivă-nvingători și-nvinși...

Au fost cântate marșuri

au fost purtate steaguri, arme și cuvinte mai tăioase ca armele și fără a fi pacea-ncheiată, zac taberele-n asfințit.

Balanțele pastrează o clipă echilibrul și-acum, în seara toamnei învinsă de-atâta liniște mă trezesc într-o singurătate mai grea decât lupta.

Și numai frunze, numai frunze cad arme ruginite – cu care timpul a învins. Cuvintele ucigăse au intrat în teacă cuvinte blânde n-am de unde-aduce.

Unii-au ieșit din lupte infirmi dar uneori își uită infirmitatea se iubesc și se îngăduie; eu am ieșit din luptă fără răs nu-mi pot ascunde infirmitatea –

... E toamnă – și obosită frunza și sângele-n artere învață-un marș funebru pentru-acest timp.

1963

distruge – încă – deși... cine va mai avea nevoie de mărturisirile mele bune sau rele – în această contemporaneitate, din ce în ce mai indiferentă!

Sensibilitatea mea de acum, exagerată, are o cauză: azi am aflat (la spitalul Fundeni) că vechea operație s-a restenozat și că va trebui o nouă intervenție...

...Dur planurile mele de acum, după cele aflate la Fundeni – par aberante...

3 mai 1994

Mai scriu rar aici – cu o înstrăinare de jurnal, de mine însămi, demne de zilele acestora ultime.

Ultime în toate felurile.

Ultimele zile din aprilie mi-au adus hotărârea noilor patroni ai revistei, de a mă pensiona și chiar țidula de pensionare. Cum noua lege a pensiilor nu a fost încă votată, voi rămâne cu o încadrare mizerabilă... Și nu numai situația materială mă îngrijorează dar și singurătatea, pustiul de după...

... De atâtea ori m-am disprețuit pentru docilitatea „funcționarului român” (cum zicea Șt. Bănulescu, pe vremea când era și el șomer și mă blama pentru bucuria mea, la angajarea ca funcționar „la stat”).

Acum mă tem că voi fi „liberă”, dar pe linia moartă.

Deci nu mai știu să fim liberi, șomeri, pensionari, liber-gânditori și... săraci; liberi să dăm cu tifla unor șefi, să dormim, să fim bolnavi, să sictirim – să ne fie urât și... și să nu mai vrem nimic de la nimeni.

... Doar liniștea cimitirului de la Gruu, din noaptea de Înviere – când toate mormintele sunt luminate cu lumânări aprin-

se... când vii și morți intră într-o împăcare universală...

... Dar mai aștept călătoria în Franța și să-mi apară *Zidul Marelui* – și poate și volumul cu poeme *Aurolac*!

15 mai 1994

Măine – o singură zi – adunarea generală a scriitorilor.

Poate ultima... Cine știe cine rezistă, cine va mai rezista la proba puterii... Articolul meu din „România literară” – „Azi scriitor?” se arată a fi un epitafor, mai mult decât am crezut... Va mai trece prin sala T.N.B. – acel domn Stoica – „cioclu scriitorimii”? Eu am lăsat prin testament dispoziția de a fi incinerată... Dar până la moarte, mai am de făcut o călătorie și trebuie să-mi pun hârtoagele la punct, să las locul... curat –

Dar mi-ar mai trebui un an de lucru – spun – dar iar mă întorc și spun – dar, oare, mi-ar fi de ajuns numai un an?

(Aud prin redacție că tot acum va fi pensionat și Domnul Austru. El, profund jignit de hotărârea patronilor noștri... Sper să ne întâlnim mâine aici, la o cafea de adio...)

24 mai 1994

... Așa zisa Adunare generală a fost un fiasco.

Am fost puțini – abia ne mai cunoaștem-recunoaștem –

A fost ales președinte Laurențiu Ulici.

Și la redacție se simte sfârșitul: nr. 12 pe 1993 nu a apărut nici acum. Noii patroni (administrația revistelor pentru străinătate) duc o politică de „îngropare” a revistelor literare pe care ar trebui să le finanțeze cu bani de la guvern. Dar cu un șef moale ca Cezar B. și cei câțiva redactori care vor rămâne... nu știu ce șanse mai are „Viața Românească” să supraviețuiască.

Mă gândeam la Grigurcu (cel care încasează salariul de redactor la Tg. Jiu); ar fi putut întâri redacția... dar nu cred că va fi dispus să se înhame... Adevărul este că Ileana Malănciuc lipsește redacției „Victii Românești” de azi...

...Dar cu ce drept mă mai amestec eu în problemele redacției de-acum; cu ce drept mă mai îngrijorează soarta revistei la care am lucrat atâta amar de ani?

12 iunie 1994

M-ajung neliniștile călătoriei; acum și din cauza lui Lori – care – după moartea lui Mirel... parcă totul îi este indiferent – o adevărată boală a sufletului! Plec mai tristă ca oricând: de ceea ce las aici – de ceea ce mă așteaptă acolo.

Oare, mă voi putea „mobiliza” zi de zi – așa cum cere asemenea călătorie?

...Astăzi am fost la Târgul

Internațional de Carte.

Am întâlnit-o pe Ileana M. la editura „Literă”. Am stat de vorbă – auzise de pensionarea mea și mi-a zis că mă fericește – mai ales în situația de azi a revistei – și aceea generată...

Da – dar ea nu știe încă: pensionarea este simțită de cei în cauză și ca o poartă a vieții care se închide definitiv!

...M-am bucurat că am stat de vorbă – că ne-am împăcat între-un fel – nu am considerat-o străina niciodată.

Și poate că această este întrebarea mea: Un febraudat de fidelitate ne înțește!

21 iunie 1994

Solstițiul de vară! Aș pleca în nord să mai apuc ceva din nopțile albe – la Leningrad sau la Stockholm... Dar eu plec în... Alpi; voi lua cu mine străvechea jachetă galbenă cu care sunt fotografiată la Uppsala în 1979... Azi mă încercă nostalgia tuturor drumurilor, anotimpurilor minunate; în Suedia sau în Grecia, la Paris sau Tbilisi. Am fost totuși un om norocos, bogat în călătorii și întâmplări pe drumuri pe care le-am imortalizat în cele două „Banchete autumnale” I și II.

Chiar dacă am fost un călător sărac, singuratec, angoasat sau extaziat – (și în țări străine și pe plaiurile natale –) noroc a fost oricum (chiar când mă întorceam din Bucovina (de la moș Toader Hrib de la Arbore) sau din Occident – sfâșiata de contradicțiile cu lumea, de complexele estice – de in-comunicarea care devenea strivitoare (ca la Bienala de poezie din Belgia... Sunt înaintea unei călătorii: Paris-Anecy – Alpi, Picardie... și poate și alte popasuri în goana mașinii Oanei sau a trăznitei Marie-France Marin...)

18 august 1994

Azi am primit decizia de pensionare. Pensia calculată ca și la celelalte categorii de oameni ai muncii – iar suma fixată mizeră – mă duce la exasperare – mi-ar trebui de încă trei ori pe atât! Mai pot să scriu dar plățile sunt mici și după perioade lungi de așteptare și nesigurantă...

Și dacă atât este ce mi se oferă – după cei 36 de ani înscrisi în cartea de muncă și cele 27 volume apărute (29 de fapt) și contribuțiile la Fondul Literar – atunci să se termine, totul mai repede...

(Nota surorii sale, Victoria Radu: “Și s-a terminat totul pe masa de operație a Spitalului Fundeni, la 3 februarie 2000”.)

Fragmentele de mai sus fac parte din jurnalul rămas în manuscris și intitulat Febră negației. Ne-au fost încredințate spre publicare împreună cu poeziile de către dna Victoria Radu.

Profil Cezar Baltag

Chemarea numelui

Foto: Ion Cucu

PREFAȚA lui Mircea Martin la antologia de autor *Ochii tăcerii* a lui Cezar Baltag (1939-1997), apărută în colecția „Biblioteca pentru toți”, în 1996 - pătrunzătoare, elevată, angoasant de completă - nu mai lasă, parcă, nimic de spus altui comentator! Criticul găsește că un distih din culegerea *Vis planetar*, 1964, „Cântând își deschidea poetul / hotarele destinului” : „va căpăta retrospectiv o valoare paradigmatică. «Cântecul» nu e aici doar o potențare a biografiei, ci o cale de acces în misterele fundamentale ale existenței și, implicit, ale Creației. Poezia lui Cezar Baltag este una turmentată de întrebări și de idei, obsedată de rosturile lumii și de solitudinea esențială a omului. O poezie de aspect *teleologic*, încă vagă și puțin convingătoare la începuturi, dar crescând în acuitate existențială pe măsura descoperirii sau regăsirii de sine a poetului însuși”.

Titlul *Ochii tăcerii* pare o invitație adresată cititorului să scruteze „mut” lumea poeziei. Din șirul expresivelor titluri ale volumelor sale de prin ani, le

las de-o parte pe primele două („Comuna de aur”, 1960, și „Vis planetar”, 1964) și le amintesc pe următoarele sub forma unui autentic catren, ca într-o odă în metru antic :

*Răsfrângeri, Monada, Odihna în țipăt,
șah orb, Madona din dud,
Unicorn în oglindă,
Dialog la mal, Euridice și umbra,
Chemarea numelui...*

Primele două poeme reținute din *Răsfrângeri* (1966) deschid spre obsesii fundamentale ale autorului ; *Ceasornicul ritmează* suav alcătuirea Ființei din non-existent : „Trece Nimeni visător, / blond și înmărmuritor, / printr-un veșnic șir de numeni / la același numitor.” În versul al treilea, trebuie citit *numeni* în loc de nimeni - așa cum apare în strofa penultimă (Cf. DEX, p. 703 : numen, „lucru în sine, cunoscut numai prin rațiune, în opoziție cu fenomenul, cunoscut senzorial”). Al doilea poem, *Răsfrângere cu spini*, introduce elegia soției lui Orfeu, adică a hotarului (la fel de implacabil ca a doua lege a termodinamicii), care marchează că nimic în univers nu este mai despartit decât viul de mort : „când palid

m-am uitat în urmă / iar tu treceai pe lângă timp”.

Induioșează, la un poet de talia lui Cezar Baltag, un mic poem excesiv de livresc, *Răsfrângere de fulger înnoptat*, inspirat de o tragedie shakespeariană care a mai făcut victime : „Inima mea e castelul / prin care trece Hamlet citind” ; „Nu lasați să se-nece Ophelia / în verdele ochilor mei” ; „În stânga tace Horațiu / Sau numai o parte din el”... Tot de inspirație livrescă - dar altfel, prin evocare de ritmuri și sunori, a lui Edgar Allan Poe în versiunea lui Emil Gulian - îmi pare *Geometria unui vis* : „Trist străbăteam un ocean / poate saturnian / când deodat', îndepărtat, / sufletul mi-a sfâșiat // marele zvon dodecafon / al câniilor lui Acteon. / Unde-s? mi-am zis. În care vis / zarurile iar m-au trimis? // Unde-i - strigai - zveltul alai, / unde e cel fără grai, / care în sine însuși dispare / ca într-o floare devoratoare?”

Dincolo de amintirea bostonianului, să reținem pregnanțul vis, jocul de asonanțe în versuri pline de sens și de inedit. Oceanul „poate saturnian” trimite la viziuni cosmice mult posterioare. Sfâșierea sufletului vestește direct sfâșierea vânătorului de către propriii săi câini, a căror ferocitate (la injoncțiunea zeiței surprinse la scaldă, cu alte cuvinte, contemplarea a Ceea-ce-nu-trebuie-văzut-de-ochi-omenești, cu cruzime și pe loc pedepsit!) este perfect redată de epitetul „dodecafon”(ic) - cel puțin pentru auzul amatorului de armonii clasice. Starea Eu-lui liric este proclamat aleatoric, el este trimis de „zaruri” într-un vis sau în altul - și, cum spune Mallarmé : *un coup de des jamais n'abolira le hasard...* În strofa ultimă poate fi identificat omul amuțit de contemplația Interzisului și pierind în auto-pedepsire, căci ogarii care-l sfâșie sunt prelungiri ale propriului său trup ; toate aceste simțuri se întorc împotriva-i până a-l face să dispară în sine însuși „ca într-o floare devoratoare”. Personajul mitic putea chiar să nu fie numit - aici el este doar un simbol, precum cercul, fântâna, copacul, crucea, șarpele, steaua.

În poemul *Nașterea* (din volumul *Odihna în țipăt*), obsesia simțurilor - parte din interogația mai vastă asupra alcă-

turii ființei - se exprimă tot prin amenințarea sfâșierii la capătul unei durate previzibile. Aluzia la martiriul soteriologic al lui Iisus pune și mai dureros în lumină condiția Omului, încă din clipa când el vine pe lume : „Iată trec pragul ființei / și ca lupii ce tabără prada / sar asupra mea simțurile. // Iată îmbrac incendiul / cârnii mele / și respirația mă țese / ca o suveică de zgomot, nimicitoare / între a fi și a nu fi. (...) // Durere din durere, nicăieri adevărat / din nicăieri adevărat. / Născut iar nu făcut. Și ca un orb de mână / în lume petrecut. // Totul e moară a totului, / totul e capcană a totului, / ca șarpele încolăcit pe coasă / astfel / vin eu din tânărul / meu mormânt.”

Sunt versuri vizionare de o mare elevație, de o arzătoare abstracțiune!

Volumul *Madona din dud* (1973) este singurul despre care apucasem să scriu o cronică literară în *Luceafărul* înaintea foarte îndelungatei mele absențe din țară... Atrage, în trecut, atenția aliterația din titlu ; repetarea lui *d* și *m*, în cuvinte bogate în vocale sonore *o* și *u*, sugerează o grea senzualitate într-un distih din poemul *Starosteia* - unde madona este înlocuită cu demona : „demona din dud domol / cu măduva de nămol”. Într-un interviu din 1971, Cezar Baltag face o profesie de credință : „M-am apropiat de folclor și pentru faptul că, în mod paradoxal, aprofundarea lui contrazice părerea comună despre simplitate”. Folclorul magic, bunăoară, nu poate fi înțeles la modul imediat. „Mi s-a spus atâtea că sunt un *cerebral*, încât am vrut să demonstrez că și poporul e un cerebral, că și el e un *abstract*”.

Piesa *Tarot* este un cântec de „fecioară solomonară”, în genul cunoscutei „făcături” a lui Ion Barbu, din *Domnișoara Hus*. Imaginea tinerei vrăjitoarei se desenează puternică, neliniștitoare, enigmatică : „În ceaunu ca tăciunu / fierbe numără Niciunu ; / pe colina cu negara / fecioara solomonara.” Interpretarea cărților tarotice e făcută cu gravitate ; în ultimă analiză, *Tarot* e o plângere în manieră folclorică - un bocet al trecerii repezi : „De-ar fi moartea Cineva / singur m-aș duce la ea. / Dar mi-ești moarte despletită / cu cămașa în-nămolită, / parcă-mi dai carnea cu bobii, / mă desparti și mă a-

propii.” Relația dintre solomonară și om este una simbolică, a ghici fiind echivalent cu a-ți pune întrebări esențiale : „Dormi cu fața la pământ / prunc tomatic și cărunt, / tu albești, eu te descânt, / între noi nici un cuvânt.”

Din același important volum face parte și *Oleandru*, un fascinant poem țigan. Folosind ritmuri iuți, alternate cu altele de baladă monotona, Baltag împlineste o poezie extraordinară, în care intercalează versuri întregi și diverse sintagme în țigănește (traduse pe loc) : „*Hai merau, merau, merau / andar soste ni gianau ; / ca eu mor și mor de viu / și pentru ce mor nu știu*”. Bucuria de a exista, atât de specifică în cântecele romilor (și care au inspirat unor poeți ai lumii scrieri semnificative), contaminată de unele tonuri de doină românească, se exprimă melodos într-o laudă a florilor : „Bate-mă, Doamne, să zac / într-o pădure de mac, / și țigăncile să vie / cu bice de iasomie / și cu funii de petunii / ca la răsăritul lunii, / să mă cheme și blesteme / cu ocări de crizanteme / și să mă boscorodească / cu frunze de îngerească.”

Proaspătă și delicioasă fantasmă erotică, viziunea fostelor (sau posibilelor) iubite venite la mormânt ne seduce. Poate fi vorba de un ritual de vrăjitorie, sugerează precizarea de ordin temporal : „ca la răsăritul lunii” - oră propice pentru astfel de ceremonii... Chemându-l pe dispărut ca să-l blesteme „cu ocări de crizanteme”, femeile își exprimă ciuda dragăstoasă de a fi fost părăsite. Această reacție pasională este dovada că ele nu l-au uitat, și că el dăinuie în ele. Ca și în poezii similare din lirica populară românească, evocarea morții se transformă într-un tablou de paradis terestru. Prin contrast, cât de plin se aude melopeea de fond a spaimei de extincție : „ține-mă, pământ cu iarbă, / că vrea umbra să mă soarbă, / călător lunecător, / azi fecior, mâine ulcior. // Of, Margine, Margine, / cu buzele agere! (...) // La movila cu sulfine / a murit calul sub mine, / amândoi sub anatem / *aolică șo cherdem*. // Și cum stam cu șaua goală / și cu frâul alandala, / până să-mi dezleg sandala, / mi-a ros rugina zăbala.”

În ultimele două stihuri, Baltag parafrazează un cunos-

O proză de Bianca Balotă

Pe harfa răsturnată...

Nisa, iunie 2003

Astăzi marea a fost deosebit de caldă încă din zori. Ne lăsam în voia valurilor care ne poartă în larg. Plutim pe spate, cu brațele în cruce, cu fața la cer, cu ochii închiși, cu soarele pe pleoape. Într-o nemișcare perfectă. O rotire ușoară din încheieturile mâinilor, din când în când e de ajuns. Când deschid ochii am în față *La Baie des Anges* văzută dinspre mare, desfășurându-și întreaga linia dulce, îngerească, într-o parte tortul cu turcul de frișcă roz – Negresco – și în fundal, închizând perspectiva străzii Gambetta, muntele negru pe care noi îl numim în amintirea Brașovului, Tâmpa. Pe toată suprafața sclipitoare a mării nimeni, cât vedem cu ochii. Nici un sunet în afara huruitului misterios din adâncuri: galetele, adică pietrele lustruite și rotunjite de valuri ce înlocuiesc aici nisipurile fine cu care eram obișnuți aiurea, pe alte maluri, purtate de curenți pe fundul mării izbindu-se între ele; și din când în când tipătul ciudat-neliștitor ca de predator, al pescărușilor de aici; îl auzim deseori serile de pe terasă și ne infiorăm o clipă. Alte ori nopțile, spargând liniștea cu vaietul lui agresiv.

Doresc să nu mă gândesc la nimic; încerc să-i impun gândului aceași nemișcare cu a trupului, legănat ca o coajă de nucă pe ape. Din când în când un vers sau o frântură de cântec mi se strecoară subversiv în minte – pur hazard – și buzele, animale docile, o repetă o vreme în neștire: *...Meduzele, când plimbă sub clopotele verzi... Meduzele când plimbă... sau Nous avons toute la vie pour nous amuser, nous avons toute la mort pour nous reposer... Filozofie puerilă și naiv cinică a unui tineret fragil și descumpănit pe care o cântă celebrul Moustaki, cel cu a sa gueule de mêtèque, de juif errant, de père grec, de voleur et de vagabond* (cum se laudă singur) și care face pe meleagurile franceze deliciul a tot ce poartă un jupon.

Pe la 12-13 ani citisem, într-o vacanță de neuitat – cum sunt toate vacanțele copilăriei –, *Loreley* de Ionel Teodorescu. Vacanța aceea mi-a fost marcată de magia unei fraze ce mă izbea ca un cuțit de-a dreptul în inimă: *Pe harfa răsturnată a ierburilor tale, vară...* De atunci ori de câte ori mi se întâmplă să simt vara vibrând în mine, de la

pielea bronzată de pe brațe până la frisonul ce mă străbate până în adâncul ființei mele, mă pomenesc gândind, malgré-moi: *Pe harfa răsturnată a ierburilor tale, vară...* și pe dată mi se umplu ochii de lacrimi. Nu de emoție, cum s-ar putea crede, ci...de jenă, de penibilul sentimentalismului pe care numai în adolescență îl putem tolera, mai târziu ne rușinăm de el, ca de un act de prost gust. (Pe mine prostul gust mă face să roșesc și îmi umple ochii de lacrimi, deopotrivă cu adevărata emoție, de unde nenumărate malantanduri.). Deci, malgré-moi, în timp ce îmi defilează pe dinainte palmieri luxurianți și arhitectura elegantă a imobilelor de pe *Promenade des Anglais*, cu multitudinea de stururi albastre, galbene sau portocalii, triumfătoare stindarde ale vacanței și, îngrămadită între ele, câte o vilă surprinzătoare semănând cu un cuglof proaspăt pudrat cu zahăr fin, buzele murmură mecanic *pe harfa răsturnată...* Lucrurile însă nu se opresc aici. Îmi amintesc o noapte de vară – tot vară – (aveam tot vreo 12 ani); ne întorceam, Ion și cu mine, cu căruța, de la o fâneată pe care o aveau buncii în afara orașului. Trecuse de miezul nopții, căldura era încă naucitoare, miresmele florilor din grădini mai puternice la ora aceea ca oricând, lungită pe o pătură pe care o așternusem pe fânul tocmai cosit, ședeam cu fața la cer, cerul era înstelat cum numai în luna august la Focșani l-am văzut, în fiecare clipă cădea câte o stea și eu nu pridideam să-mi pun o dorință în gând, Ion ședea pe capră și mâna căii cântând încetișor un cântec cunoscut numai de noi căci fusese compus în vara aceea de un prieten al lui care murise apoi la scurtă vreme și nu apucase încă să-l "valideze": *E zarvâ-n ograda/e lună pe cer/și hora sentinde mai mare./ Pe bolta senină des stelele pier/și cântă țiganul mai tare...*, când deodată m-am auzit rostind: "Aș vrea să nu se mai termine nici drumul, nici noaptea!", după care m-a cuprins o rușine năpraznică, dorința de a mă ascunde undeva în vreo crăpătură a căruței, de a mă pierde prin fânul înțepăcios. El a tăcut o clipă, cred că a zămbit, din delicatețe s-a ferit de comentarii ca și când n-ar fi auzit, după un moment în care cuvintele mele ca niște baloane de săpun s-au spart solemn, unul câte unul, în noaptea din jur, luminată discret de lumina prăfoasă

a lunii, a schimbat vorba, nu-mi mai amintesc ce a spus. Așteptasem reacția lui crispată, îl știam nemilos, am răsuflat ușurată când i-am auzit vocea indiferentă, rostind cuvinte indifferente. L-am fost recunoscutoare atunci pentru felul în care a trecut peste grandilocvența mea copilărească. Trebuia să bănuiesc că nu scăpasem atât de ușor, că mai târziu fraza mea siropoasă, pompoasă, îmi va băntui cea mai bună parte a adolescenței, aceea a vacanțelor de vară: de cum soseam și până plecam, adică până după Sfântul Alexandru, ziua bunicului și, pentru mine, ultima sărbătoare a verii, căci după asta nu mai urmau decât școala și ploile nesfârșite de toamnă la munte, când mă așteptam mai puțin, aveam parte de câte un: "Aș vrea să nu se mai termine...", care pica așa netam-nesam, stârnind priviri uimite în jur, în timp ce mie îmi incendiau obrăjii flăcări subțiri și o greață ușoară de parcă aș fi mâncat frișcă fără măsură mă submina. Și încă bine că n-o știa pe cealaltă cu *Pe harfa răsturnată...*!

Drumul, vai, avea să se termine curând, nici din noapte nu mai rămăsese mare lucru, se auzeau deja cocoșii cântând Ion și-a sfârșit cântecul în care punea o notă de patetism pe care n-o înțelegeam: *și de-a tunci/ Trec anii și crește urgia Furtunii pe marea ce saltă pe stânci/ Ca hora la Sfânta Maria* Abia mai târziu am aflat că prietenul care îl compusese murise în închisoare, tocmai din cauza cântecului cu pricina. Peste ani datorită melodiei de o mar suavitate, i l-am cântat lui Ștefan la ceas de seară când toate poveștile erau spuse, toate jocurile jucate, toate cântecele cântate și încă mai rămânea un sfert de oră până la culcare.

(continuare în pag. 19)

cut „poem într-un vers” al lui Ion Pillat. Adresându-se unei statuete din Antichitate – o tanagra –, poetul dintre cele două războaie mondiale constată că: „De când îți legi sandala, s-au dezlegat milenii”. La ambii poeți, un același gest – legarea sau dezlegarea unei sandale – da indicații temporale cu totul deosebite. La Ion Pillat, prezentul real s-a oprit, milenii se scurg ca niște taifunuri ce pustiesc alte continente. La Cezar Baltag, timpul real a pierit deja, la mai mult ca perfect, rugina semnificând scurgerea bruscă a unei lungi durate. Ivierea ruginii marchează ciocnirea între ființa umană și limita existențială: „Ieri seară la vremea cinii / au lătrat câinii ruginii / și-am privit într-o fântână / și-am văzut lumea bătrână.”

Fabuloasă este stăpânirea lexicului și a versificației! Versul are o neverosimilă fluentă pentru încărcătura sa de idei; cuvintele i se supun lui Cezar Baltag „cum vine calul la palmă” (*Ultima ursitoare*). Într-o strofă de descântec, o ursitoare îl „leagă” pe cel chemat cu un joc obsedat de rime interioare: „Cum se leagă cerc de doagă / și zăbala de dârloagă / și dârloaga de stănoagă / și stănoaga de zănoagă...” Aceste sonorități folclorice se continuă în *glosa* baltagiană *Pulberea*, dispusă de autor la capătul volumului *Madona din dud*, și încheiată cu două stihuri în limbă Ecleziasului: „Știu un zvon pe de rost, / clipa trece în zi: / ce va fi a mai fost, / ce a fost va mai fi. // Efemera-și găsi / în secundă un rost / Ce a fost va mai fi, ce va fi a mai fost. // Cine-și poate zidi / în vâpaie un rost? / A mai fost ce va fi? / Va mai fi ce a fost? // Și-acel foșnet sublim / ca un râs de copil: / *Haveil havulim / hacoil haveil.*”

Particip mai puțin intens – deși mă impresionează schimbarea la față a poetului după 1974, legitimă și demnă de considerație – la tonalitatea liricii funerare din volumele *Unicorn în oglindă* (1975), *Diaglog la mal* (1985), *Euridice și umbra* (1988). Din a treia culegere citată, un poem mă reține, de calitate cea mai înaltă, *Când nu ne vom mai zări...* Poetul pleacă de la o credință populară – cea a *numelui de taină*, un eres răspândit pe întreaga planetă. Este vorba de efectul determinant al numirii asupra identității, numirea exactă dispunând de soarta celui astfel „identificat”. Un detaliu erotic subliniat de cercetători în zona Pacificului: fetele aparținând acelor etnii primesc la naștere mai multe prenume, cel mai secret din ele fiind spus doar „bărbatului pe totdeauna”... Peste toate comentariile, im-

portant este adaosul de sens operat de poet asupra motivului anonim. Numele invocat de el este *cel de dinainte de naștere*, viziunea deschizându-se nemăsurat spre roata brahmanică a existențelor: „Cândva, când nu voi mai avea umbră, / am să te strig / cu numele tău de dinainte de naștere / cel care nu mi-a fost îngăduit niciodată / să ți-l pot spune // Odată, când nu voi mai fi / am să te chem / cu numele tău cel adevărat, / cel care nu ți-a fost dat să-l afli / câtă vreme am fost cu tine // Cândva, când nu mă vei mai zări, / am să-ți caut pașii, strigând / numele tău cel de taină, / pe care, auzindu-l pentru prima oară, vei ști / că a fost al tău dintodeauna // Cândva, când nu te voi mai putea privi / am să te chem fără veste / cu numele tău de la început, / la a cărui rostire te vei trezi din pulbere ca să afli / că nu te-am împărțit niciodată / cu nimeni // Cândva, când nu ne vom mai găsi / am să te strig / cu numele tău dinainte de naștere / pe care iarba chiar de ai fi / auzindu-l / tot vei răspunde.”

Ultimul volum publicat de Cezar Baltag, *Chemarea numelui* (1995) pare a continua obsesia numirii asupra identității umane, într-un mod complex. Este chemat, pe de-o parte, numele de taină al iubitei, într-un elan ce se aseamăna cu implorarea de a reveni în lume – de fapt, de a se recunoaște unul pe altul când se vor regăsi în acel înaltăpartede neînchipuit –; pe de alta, poetul se auzea, poate, chemat pe nume de propriul său destin, de pe celălalt versant al universului. Un lung poem, *aixo era y no era*, intonează interogația asupra semnelor durabile ale ființei, mereu reluată: „ce rămâne din noi, după ce...”, culminând cu o adresare Divinității, sub semnul dezolării și, în același timp, al speranței: „Ce rămâne din tine, Doamne, când toate / ale lumii au amuțit / și Tu te apringi întunecos în ochiul privighetorii / și nu mai ești decât / lumina singură care îmi ține cântecul? // Ce rămâne din beznă, când restul / de dincolo de rost / e numai lumină?”

Cezar Baltag păstrează în lirica sa amintirea metafizică a unei explozii, cea a stelei din care: „am coborât aici, / în albia lumii, / cât un fir neînsemnat de nisip / luminos și greu / de eternitate” (*aixo era y no era*). Iar în Postfața la antologia *Ochii tăcerii* găsim, rostită de autorul însuși, semnificația acestui titlu: „Poezia, arta în general, este *efectul de tăcere* lăsat de această prezență-absență a divinului din lume”.

Ilie Constantin

doc

Genocidul

La Editura Albatros urmează să apară în aceste zile volumul IV din lucrarea *Genocidul comunist în România* de Gh. Boldur-Lătescu și tânărul său colaborator Filip-Lucian Iorga. Volumul cuprinde trei părți: 1. Rezumatul volumelor I – III; 2. Reeducarea prin tortură – partea centrală a cărții; 3. Efecte postdecembriste ale genocidului comunist. Lucrarea, în ansamblul ei, impresionează atât prin vastitatea și rigoarea documentației, cât și prin dramatismul evocării dezastrului produs de comunism, dezastru fără precedent în istoria României. Publicăm cu acest prilej un interviu cu Gh. Boldur-Lătescu, realizat de Filip-Lucian Iorga, ca și un fragment din cartea în curs de apariție.

Interviu cu Gh. Boldur-Lătescu

- Faceți parte dintr-o familie cu nume istoric. Când ați devenit conștient de aceasta și ce influență a avut asupra evoluției dumneavoastră ?

- Tatăl meu a fost un om care și-a respectat strămoșii și m-a crescut de mic în acest spirit. Mi-aduc aminte că una dintre primele poezii pe care m-a pus să le învăț a fost balada *Iordache al Lupului*, a lui Alecsandri, în care eroul principal este un strămoș de-al meu. Balada asta m-a impresionat foarte mult și, pe la cinci ani, o știam pe dinafară. Cert este că am avut contact cu tradiția familiei, dar în sensul în care m-ai întrebat, acela al conștientizării, lucrurile au venit mult mai târziu; probabil că este un fenomen firesc. Am început să trăiesc chiar afectiv această legătură cu strămoșii.

- Dincolo de filiațiile stricte, de care strămoși vă simțiți mai apropiat sufletește ?

- După tată, sunt Boldur. După mamă, sunt Stroici. Logofătul Luca Stroici, cumnat al domnitorului Movilă, a fost un iustru cărturar, care a tradus *Tatăl nostru* în românește, aproape în forma care este rostită și acum în biserică. Dar, în general, Stroicestii au fost oameni legați de pământ, și asta până târziu. Bunicul meu, Gheorghe Stroici, a fost acela care în 1944, la vârsta de 92 de ani, când au venit rușii, a refuzat să plece de pe moșie. Băieții lui s-au dus să-l ia în aprilie '44, iar el a refuzat, spunând că nu poate să-i părăsească pe oamenii alături de care trăise o viață întreagă. Țăranii îl venerau. Au urmat jafuri cumplite; rușii au devastat tot. Deși au vrut să-l omoare, bunicul a scăpat, printr-un miracol, și a fost luat de țărani, dus în sat și adăpostit în deplină ilegalitate de o femeie cu suflet mare, în casa căreia a murit, peste vreo doi ani de zile.

Boldureștii au fost mai atrași de măreție și au și dat câteva personaje foarte interesante, începând cu acel Lupu Costache, care a avut o contribuție importantă la schimbarea istoriei țării, luând partea turcilor, în timpul războiului lor împotriva lui Petru cel Mare și a lui Dimitrie Cantemir.

Nu știu dacă Lupu a avut ceea ce se poate numi conștiință politică. Probabil că nu. A avut, însă, intuiția corectă că o alianță cu rușii însemna, de fapt, intrarea sub tutela Rusiei și pierderea totală a autonomiei. A simțit că dorința de expansiune a lui Petru era mai periculoasă decât sistemul destul de permisiv al dominației turcești.

Un alt personaj strălucit a fost hatmanul Iordache Kostaki Boldur-Lătescu (1798–1857). El a fost comandantul armatei Moldovei și a înființat Școala de ofițeri de la Iași. Făcuse studii la Viena și Petersburg și era un foarte bun organizator și unul dintre cei mai mari și mai pricepuți moșieri ai Moldovei. Ion Ionescu de la Brad îl laudă pentru grija pe care le-o purta țăranilor.

Sentimental, mă simt parca mai legat de aceia dintre strămoșii mei care au fost mai apropiați de pământ și de oamenii alături de care trăiau și care, într-un anumit sens, sperau în ajutorul lor. Fără să neg importanța gesturilor mărețe, cred că esențiale sunt legăturile umane profunde.

- Ce vă amintiți din timpul războiului ?

- Bucureștiul războiului era trist, sărac și în camuflaj. Tata, care era ofițer, a fost pe front și a fost și rănit. Există un sentiment de apăsare. Dar am gustat și micile bucurii ale adolescenței. Făceam mult sport și am avut mici performanțe în atletism și tenis de masă. Mergeam la *Yacht-Club* și la *Tenis-Club*. Erau două cluburi selecte, prezidate ambele de colonelul Medeleanu. Mergeam și la ceaiuri, dansam, ascultam muzică americană. Deseori, ne duceam la Mihai Brătescu. El avea o casă foarte frumoasă pe str. Alecu Russo. Totdeauna puteam să bem la el, cu măsură, vin. Ceaiurile însemnau și contactul cu domnișoarele de vârsta noastră, în special eleve la Școala Centrală; se înjghebau flirturi și chiar amoruri.

- Ați avut, însă, o tinerețe foarte scurtă.

- Da, s-a terminat foarte repede. Îmi amintesc de unul dintre puținele momente mai senine. În

1944 am plecat la Herculane, unde fusese evacuat Ministerul de Externe, la care lucra și sora mea. Era lume de foarte bună calitate și acolo am trăit patru luni de efectivă bucurie a tinereții. În ziua armistițiului, eu stăteam în casă, fiindcă eram răcit. Și a venit la mine un coleg, fericit: "E pace, e pace!". "Nu e pace, e comunism", i-am răspuns. Tata a fost unul dintre puținii care a prezis, atunci, că vom sta sub comuniști 50 de ani și că regimul va cădea, în final, prin el însuși.

- Și așa ajungem la amintirile dureroase legate de rezistență și de închisorile comuniste.

- Anticomunismul meu de început era unul, probabil, romantic. În activitatea de rezistență efectivă am intrat ulterior. Planul nostru era naiv și au existat și scurgeri de informații; am fost prinși în gară, încă înainte de a ne urca în rapidul de 7.04 spre Râmnicu-Vâlcea, pentru a ajunge la grupul de rezistență *Arnica*. Nu puteam să stau degeaba, detestam comunismul și mă indigna minciuna. Pe lângă asta, de ce să n-o spun, a existat și un fel de dorință adolescentină de a face pe eroul, o mică nevoie de aventură. Asta o spun ca să nu-și imagineze cineva că la 20 de ani eram deja un anticomunist format, având luciditatea gestului pe care îl făceam. Abia la Jilava, între deținuți politici, m-am maturizat și am înțeles că suferința la care eram supuși avea un sens. Prin ea ne puteam câștiga demnitatea ca oameni și ca nație, în fața istoriei și a lui Dumnezeu.

- Ați trecut prin infernul de la Pitești. Chiar dacă am avut cin-

Gh. Boldur-Lătescu, sub tabloul unui strămoș al său

stea de a fi colaboratorul dumneavoastră la scrierea volumului al patrulea, dedicat reeducării prin tortură, din seria "Genocidul comunist în România", volum care va fi lansat de către Editura Albatros la sfârșitul lunii, în cadrul Târgului de carte "Gaudeamus", mi-e destul de greu să ating acest subiect. Pentru dumneavoastră, Piteștiul nu este numai temă de cercetare. Este viață.

- Cred că trebuie să privim lu-

crurile dureroase, pe cât posibil, chirurgical, cu o oarecare detașare. Nu însă cu indiferență. Deși mi-e foarte greu, încerc să privesc în urmă cu luciditate. Nu e locul aici să repetăm amănunte care pot fi găsite în carte. Pe scurt, este limpede că "reeducarea" prin tortură, îndreptată în special împotriva studențimii române, a avut ca scop anihilarea rezistenței anticomuniste și experimentarea, în vederea extinderii la scară națională, a spălării creierelor. Unele detalii organizatorice rămân încă greu de recompus. Nu rămâne însă nici o îndoială că experimentul a fost organizat la ordinul capilor comuniști din țară, din inspirația și cu acordul sovieticilor. Victimele nu trebuia să fie "doar" torturate, ci transformate, la rândul lor, în călăi. Torturatul trebuia să devină torționar. Granițele dintre rău și bine, dintre dușman și prieten erau desființate și, astfel, personalitatea umană era anihilată și putea fi modelată după voința "reeducatorilor". De aceea, prăbușirea unora dintre cei care au trecut prin experiment a fost inevitabilă. Cei mai mulți au căutat, în acele condiții extreme, să scape cu viață făcând cât mai puțin rău.

Și eu am fost față în față cu Țurcanu, torționarul feroce de la

"Boldur, ce ai de gând? Vrei să reeduci?" Am ales formula ca ar fi trebuit să mă lichideze n repede, fără să mai trec prin trecuse Eșanu: "Nu vreau să r reeduc!" Și atunci s-a petrec miracolul: Țanu s-a uitat lung mine, mi-a tras câțiva pumni m-a lăsat în pace. Sau era sper de ce se întâmplase cu Eșanu, s a fost prea mirat de răspuns meu. Eu nu am avut absolut ni un merit, pentru că e evident. Dumnezeu m-a învățat ce spun. După asta, a urmat o al șansă: am fost transferat la Cana-

- Și după toate astea, ați reușit să terminați facultatea, să profesați, să lucrați în cercetare chiar să creați o școală în domeniul de pionierat pentru România.

- Și aici e vorba de un miracol. Am reușit tot ce spui, fără fac vreo concesie: nu am fost membru de partid și nu am colaborat cu securitatea. Dar n vreau să fac din asta un merit. Toate mi-au fost date. Am fost ajutat mult și de familie. Soția copiii au fost alte miracole. Sora mea, Anda Boldur, o ființă deosebită. A scris poezii, scenar și a tradus, zic eu reușit, opera lui Cehov, unul dintre geniile care contracarează imaginea negativă de multe ori întemeiată, pe care avem despre ruși. Cehov era un european. Și adevărata Europă cuprindea și Rusia. Anda s-îndrăgostit de Cehov și își alese din scrierile lui un pasaj care o definea: "La om, totul trebuie să fie frumos. Și trupul, și sufletul, și mintea".

- După 1989, ați scris despre genocidul comunist, încercând să combateți efectele încă prezente ale "reeducării" la scară națională, careia i-au fost supuși români.

- Am simțit nevoia să mărturisesc. A lăsa uitarea să învinge, nu înseamnă decât a fi complici la o eventuală repetare a aceluiași nenorociri. Memoria trebuie să fie trează și reprezintă una dintre premisele eliminării efectelor contemporane ale "reeducării". Prietenul meu, matematicianul Cornel Constantinescu, fost camarad de detenție, acum profesor la Zürich și care a ajutat la apariția cărții noastre, spunea că pericolul repetării fenomenelor de tip "reeducare" este comparabil cu acela al exploziilor atomice, punând în pericol nu doar existența fizică, ci și conștiința umană.

Interviu realizat de Filip-Lucian Iorga

nt

comunist

Din volumul în curs de apariție

*

NII CARE au urmat apariției Manifestului Partidului Comunist se împart în patru perioade:

1. Până la revoluția rusă din 1917;
2. De la revoluția rusă până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial;
3. Anii dintre 1945 și 1989;
4. Perioada de după 1989.

Primul dintre cele patru intervale de timp se caracterizează prin răspândirea considerabilă a ideilor comuniste, în special în principalele țări industriale: Germania, Franța, Anglia și Statele Unite, precum și în alte țări europene și neeuropene. Obiectivul comunismului îl reprezintă pregătirea revoluției mondiale, pe care se prevăd victorioasă, în primul rând, în țările dezvoltate. Ei nu văpă nici un prilej de a produce instabilitate și dezordine socială, se așteaptă conjunctural cu luptătorii pentru dreptate socială și libertate națională, încercând fără succes să deturneze în avantajul lor numeroasele mișcări revoluționare care au loc în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Comuna din Paris, primul organism al dictaturii proletariului, instalat după revoluția din dimăvara anului 1871 în urma înfrângerii militare a Franței de către Prusia, n-a durat decât două ani, timp în care comunarzii n-au avut timpul necesar să treacă la aplicarea largă a ideilor lui Marx și Engels.

Revoluția bolșevică rusă din noiembrie 1917 avea să aducă și începutul cumplitei ere a guvernelor comuniste de lungă durată. Dezorganizarea quasitotală a economiei și a celorlalte componente ale vieții sociale, procesele politice, privarea de libertate a sute de mii de oameni, deportările, execuțiile sumare, confiscarea proprietății, aplicarea de forță și abuzivă a bunurilor reprezintă aspecte tragice care nu pot fi puse numai pe seama războiului civil, ci și pe seama monstruoasă și continuă și după ce comuniștii i-au învins pe „contrarevoluționari”. Perioada anilor 1929-1939 a însemnat, pentru Rusia, declanșarea primului mare genocid comunist, cu zeci de milioane de victi-

me, printre care amintim pe cei 10 milioane de țărani culaci deportați din zonele fertile ale URSS spre Siberia, unde marea majoritate au pierit. Aproape toate tipurile de nenorociri și ticăloșii ale comunismului s-au produs în acești ani în Rusia, transformând o mare țară, ce e drept înapoiată, dar cu imense bogății naturale și în care apăruseră înainte de revoluție semne importante de progres, într-un tărâm al mizeriei, tiraniei și foamei.

Experiența comunistă rusă i-a fascinat pe unii intelectuali corupți sau amoralii din Occident, dar fără al doilea război mondial regimul lui Stalin ar fi murit în propriile granițe, probabil spre anii '40-'50. Din nefericire, n-a fost să fie așa, omenirea a intrat, după victoria Aliaților asupra Germaniei în 1945, în cea mai cruntă perioadă a istoriei sale moderne, perioada expansiunii fără precedent a comunismului aflat la putere.

Ororile comuniste, depășind după 1945 spațiul Uniunii Sovietice, au cuprins țările din Estul Europei, China, Coreea de Nord, Cuba, Vietnam, Cambodgia, precum și o serie de țări din Africa și Orientul Mijlociu, care au pus în practică un soi de comunism islamic al mizeriei și terorismului intern și internațional. În această ultimă categorie pot fi incluse Etiopia, Algeria, Libia, Angola, Congo și Yemenul de Sud.

Pentru a întocmi o listă a fără-delegilor comise de regimurile comuniste, precum și a suferințelor provocate de acestea ar trebui să se scrie multe tomuri.

Ilustrăm mai jos, cu ajutorul câtorva date, dimensiunile genocidului comunist internațional.

În Uniunea Sovietică, după 1945: aproximativ 60 de milioane de oameni aruncați în închisorile și lagărele „Arhipelagului Gulag”, din care un sfert au murit în detenție.

În China: 50 de milioane de oameni uciși de comuniști, cea mai mare parte în timpul „revoluției culturale” dirijate de Mao Tze Dun. Numărul total al celor închiși și deportați e greu de estimat, dar probabil că el se ridică la sute de milioane.

Coreea de Nord este un

GHEORGHE BOLDUR-LĂTESCU
FILIP-LUCIAN IORGA

GENOCIDUL comunist în România

exemplu de generalizare a regimului de detenție și muncă forțată la nivelul unei întregi țări de peste 20 de milioane de locuitori, iar Cambodgia reprezintă țara cu cel mai mare procent al celor uciși de către comuniști (Khmerii roșii) față de totalul populației: 2 milioane de victime din 5 milioane de locuitori; în aceeași zonă geografică, Vietnamul nu face excepție de la practica unui genocid înspăimântător de sângeros.

Datele privind victimele regimurilor marxiste din Cuba și țările comuniste africane sunt și ele cutremurătoare.

În ceea ce privește Polonia, România, Cehoslovacia, Ungaria, Germania de Est și Bulgaria, reperiunile organizate de regimurile comuniste instalate de către invadatorii sovietici, în anii imediat următori terminării războiului, au variat ca intensitate, depinzând de ura rușilor față de țările respective, precum și de ticăloșia căpeteniilor comuniste locale.

Cea mai lovită de calamități comuniste, din țările estice, a fost, fără îndoială, România. În perioada 1945-1989, în temnițele politice din țara noastră, precum și în lagărele de muncă și zonele de deportare au fost azvârliți mai mult de 1,5 milioane de români, iar numărul celor care au murit în detenție a depășit 400 de mii. Alte sute de mii de cetățeni și-au pierdut viața datorită frigului, asistenței medicale necorespunzătoare și a malnutriției.

Genocidul comunist din România este reprezentativ pentru ceea ce s-a petrecut, la scări diferite de intensitate, în toate țările guvernate de adepți ai ideilor lansate de Marx și Engels acum un veac și jumătate și „perfectionate” de tirani ai secolului nostru, așa cum au fost Lenin, Stalin, Mao, Castro, Honecker, Ceaușescu etc. Țara noastră a cunoscut din plin și celelalte componente ale genocidului comunist: dez-

trul economic, corupția și descompunerea moravurilor, începând chiar cu nomenclatura beneficiară a sistemului, persecuțiile religioase și decăderea științei și a culturii, distrugerea mediului ambiant și ruina stării de sănătate a populației, având drept urmare scăderea duratei medii de viață și creșterea morbidității.

O gravă consecință a anilor de regim comunist rămâne slăbirea sentimentului religios, ca urmare a propagandei ateiste de stat. Acest proces tragic a însemnat, în mare măsură, pierderea busolei valorilor tradiționale și proliferarea dublei gândiri, profetic intuită de George Orwell.

*

PRĂBUȘIREA, în anul 1989, a regimurilor comuniste din țările satelite Moscovei, urmată în 1991 de dispariția URSS ca formă de stat au constituit lovituri distrugătoare pentru „sistemul socialist mondial”. Faptul că doctrina comunistă este în prezent repudiată de guvernele acestor țări – printre care și Rusia, „prima țară a socialismului victorios” - reprezintă o clară recunoaștere, de către comuniștii înșiși, a eșecului unui tragic experiment având originea în Manifestul Partidului Comunist al lui Marx și Engels. Impactul acestei recunoașteri asupra adepților marxismului din întreaga lume a fost copleșitor și, în prezent, cu excepția unor fanatici din China, Coreea de Nord, Vietnam și Cuba, aproape nimeni nu mai are curajul să susțină fatiș ideile comuniste. Până și liderii ultimelor țări încă guvernate de comuniști și-au modificat radical pozițiile, în special în domeniul economic. Astfel, China încearcă să iasă din dezastrul economic în care se află prin introducerea „zonelor speciale” de-a lungul coastelor sale oceanice, unde s-a revenit la o economie de tip capitalist, ce e drept controlată de la „centru”.

Se poate afirma că eșecul comunismului este general și total, iar, prin Europa și alte continente, stafia comunismului umbilă urmărită de propriile-i crime, detestată de sute de milioane de oameni, descumpănită și lipsită de forță și aroganța ei de altădată. Această stafie nu se resemnează însă să treacă definitiv în lumea amintirilor urâte, ci, cu o încăpățănare disperată, încearcă să-și prelungească sinistra-i trecere pe planeta noastră. Deghizată frecvent în haine neocomuniste sau criptocomuniste, stafia plâsmuită de M&E mai poate face încă mult rău. Astfel, sub forma național-comunismului, ea încearcă să destabilizeze regiuni sau chiar țări în întregimea lor, provocând

conflicte sângeroase ca acelea din fosta Iugoslavie, Nagorno-Karabach, Afghanistan sau, recent de tot, Cecenia. Aproape fără excepție, aceste conflicte sunt provocate și întreținute de Rusia fostă sovietică, care nu vrea să renunțe la rolul ei de hegemon și jandarm al unei treimi a globului. Tendințe de revenire în primul planul politicii manifestă și partide socialiste, foste comuniste, din Bulgaria, Ungaria, Polonia și Slovacia, partide care au reușit chiar să câștige alegerile parlamentare și să revină la guvernare, ce-i drept cu programe adaptate cosmetic la cerințele democratice europene.

În România, fenomenul criptocomunist se manifestă într-un mod cu totul special. Imediat după cea mai radical anticomunistă revoluție din toate țările din Estul Europei, comuniștii n-au îndrăznit, la început, să se mai manifeste nici sub formă de partid „socialist”. Cu o violență extraordinară, ei s-au organizat în „Frontul Salvării Naționale”, transformat după 2 ani în „Partidul Democrației Sociale”, în care posturile de conducere sunt în mâinile foștilor nomenclaturiști securisto-comuniști, ce e drept, în majoritate, de rangul 2. Obligată de presiunea maselor anticomuniste, precum și de tendința generală din politica europeană, noua conducere criptocomunistă a acceptat pluralismul politic și a acționat, cel puțin în aparență, pentru aderarea la organismele euroatlantice. În spatele acestei deschideri din politica internă și externă, noua nomenclatură ascunde aceeași sete de putere și indiferență la nevoile populației, ca și fosta conducere a PCR. Câștigând în mod fraudulos alegerile parlamentare și pe cele prezidențiale din 1990 și 1992, partidul condus din umbră de Ion Iliescu a reușit să-și asocieze pe toți foștii nomenclaturiști comuniști, la care s-au adăugat numeroși indivizi fără scrupule, dornici de îmbogățire peste noapte.

În anii de guvernare, regimul criptocomunist din România a adus economia țării într-o stare de totală dezorganizare. Cultura, moravurile, mediul ambiant, nivelul de viață al populației s-au degradat și mai mult decât pe timpul dictaturii ceaușiste, în schimb mafia coruptă a celor aflați la putere a acumulat abuziv averi considerabile. Iată ce a adus României stafia comunismului deghizată în „democrația socială”.

(Fragment din *Genocidul comunist în România*, vol. IV, de Gh. Boldur-Lătescu și Filip-Lucian Iorga, în curs de apariție la Editura Albatros)

Eternul feminism în presa interbelică

ÎNCA de la apariția primelor gazete românești, presa a avut un rol esențial ca instrument de construire a identității, de reprezentare a vieții și a diferitelor categorii sociale, culturale, morale. În perioada interbelică, o dată cu creșterea numărului de publicații a crescut și importanța acestui organ de informare, care, spre deosebire de reviste sau cărți, constituia o sursă mult mai accesibilă „contemporanilor”, fie din motive de timp, de priză la actualitate sau datorită lipsei de interes față de o lectură care depășește „limita” de 4-6 pagini.

În ciuda diversității, în publicistica interbelică variabila sex continuă să orienteze existențele și să fabrice diferențe, dovada fiind numărul femeilor care este foarte mic atât din punct de vedere al creației, cât și ca apariție în paginile ziarelor și revistelor. O privire atentă asupra principalelor publicații adresate cititorilor indiferent de sex sau cele cu conținut specific feminin (*Sburătorul*, *Rampa*, *Jurnalul femeii*, *Cugetul românesc*, *Lumea*, *Bazar săptămânal*, *Mișcarea literară*, *Cetatea literară*, *Revista scriitoarei*, *Comedia*, *Bilete de papagal*,

Domnița, *Magazinul*, *Cuvântul femeilor*, *România literară*, *Jurnalul literar*, *Mariana*) a scos în evidență faptul că numărul femeilor jurnaliste este infinit mai mic, multe reviste neavând măcar o singură colaboratoare, așa cum se prezintă ziarul lui Camil Petrescu – *Cetatea literară*. Nici *Bilete de papagal*, aflat sub direcția lui Tudor Arghezi, nu manifestă vreun interes față de operele publicistice ale sexului frumos; printre puținele femei care publică în această gazetă se numără Cella Delavrancea și Otilia Cazimir, căreia îi este dedicat un întreg număr în anul 1928. Din „medalionul” realizat de Arghezi, aflăm și de ce: *d-ra Otilia Cazimir se deosebește în totul de intelectuală desgustată de sex și evadată din feminitate într-un hibrid*. Ca o completare, singura personalitate de sex feminin care se va mai bucura de aprecierea lui Arghezi este Alice Voinescu (nr. 281, vineri 4 ianuarie 1929, *O conferință a Doamnei Alice Voinescu*).

Cel mai mare număr de femei intervievate apare în domeniul divertismentului, numărul artistelor (în primul rând actrițe, dar și dansatoare) domină publicațiile indiferent de conținutul

acestora. *Jurnalul literar*, *Rampa*, *România literară* (o sensibilitate deosebită manifestă revista pentru renumita coregrafă Floria Capsali). *Mișcarea literară*, *Comedia* alocă spații ample femeilor din lumea teatrului – Maria Filotti, Agepsina Macri-Eftimiu, Lucia Sturdza Bulandra etc. Nici scriitoarele nu sunt uitate și se bucură de o relativă „popularitate” (Elena Farago), precum și cele implicate în lupta femeilor pentru emancipare (Alexandrina Cantacuzino, Ella Negruzzi). Scriitoarele au și o revistă a lor – *Revista scriitoarei* – ale cărei colaboratoare sunt literate cunoscute și apreciate în epocă: Hortensia Papadat-Bengescu, Constanța Hodoș semnează „Cronica artistică” respectiv pe cea „dramatică”.

În ceea ce privește imaginile feminine prezentate alături de rolurile tradiționale ale femeilor, apar și reprezentantele celui deal doilea sex care sunt implicate în lupta pentru emancipare. Pentru ambele cazuri *Bilete de papagal* stă mărturie. Reprezentantele feminismului nu sunt deloc agreate de pana acidă a papagalului Coco; voi menționa două articole a căror lectură este elocventă: *Badea Ion și feminismul* din 28 noiembrie 1928, *Lăsați femeile să vie la mine* – 8 iulie 1929.

Un alt aspect particular al publicisticii interbelice îl constituie *asumarea scriiturii*. Sunt multe cazurile în care articole aparținând sferei „idilismului”

Un fapt demn de semnalat în această perioadă o reprezintă *femeile cu funcție de conducere în mass-media*. Astfel, *Cuvântul femeilor* se afla sub conducerea Ortansei Satmary, *Acțiunea feministă* sub direcția Valentinei D. Focșa ș. a. m. d.

De asemenea, *conținutul tematic* este dezechilibrat: femeile scriu în primul rând articole despre modă – chiar și gazetele care promovau cauza feminismului nu ies din tipar și „sustin” ideea – publicată câțiva ani mai târziu, în 1931, de *Magazinul*, potrivit căreia *nu există femeie, indiferent de clasa socială și de starea materială, care să nu se închine zeului frumuseții*. Articolele cu tematică socială și cele politice sunt rezervate bărbaților, excepție fac publicațiile implicate direct în lupta pentru emanciparea politică a femeii, cum este *Acțiunea feministă*. În sfera socialului sunt prezente și publi-

Vineri 14 Iunie 1929
Anul II

No. 412

apar
zilnic
2 lei

Bilete

de papagal

Director:
T. ARGHEZI

ciste, dar care prezintă aproape numai știri feministe – *Lumea*. *Bazar săptămânal* rezervă o rubrică Otiliei Cazimir unde socialul, culturalul își fac apariția în publicistica feminină. O excepție în publicistica interbelică o constituie Sanda Popescu care semnează în *Jurnalul literar* recenzii de carte și realizează portrete ale diferitelor personalități culturale; dar și *Revista scriitoarei*, unde Aida Vrioni și Constanța Hodoș semnează „Cronica artistică” respectiv pe cea „dramatică”.

În ceea ce privește imaginile feminine prezentate alături de rolurile tradiționale ale femeilor, apar și reprezentantele celui deal doilea sex care sunt implicate în lupta pentru emancipare. Pentru ambele cazuri *Bilete de papagal* stă mărturie. Reprezentantele feminismului nu sunt deloc agreate de pana acidă a papagalului Coco; voi menționa două articole a căror lectură este elocventă: *Badea Ion și feminismul* din 28 noiembrie 1928, *Lăsați femeile să vie la mine* – 8 iulie 1929.

Un alt aspect particular al publicisticii interbelice îl constituie *asumarea scriiturii*. Sunt multe cazurile în care articole aparținând sferei „idilismului”

nu sunt semnate sau cel mult prezintă inițiale sau pseudonime, cu rezonanțe speciale: Valeriu, Medora, Novatella – reprezentative sunt publicațiile *Jurnalul femeii*, *Domnița*, *Magazinul*. Însă, o dată cu schimbarea conținutului tematic, scriitura este asumată, în *Comedia* articolele despre modă poartă semnătura „Aida”, pe când interviurile sau articolele din sfera socială beneficiază de întregul nume „Aida Vermont”. Pentru că o semnătură poate să ascundă un destin, publicistica privind emanciparea femeii este, în general, ocolită de pseudonime – cum sunt, de exemplu, articolele semnate de Valentina D. Focșa, Margareta Paximade Ghelmegeanu în *Acțiunea feministă*, Hortensia Papadat-Bengescu – *Sburătorul*, Adela Xenopol, Alexandrina Cantacuzino – *Revista scriitoarei* ș. a.

În urma acestor „lecturi interbelice” se poate constata că în ceea ce privește femeile, există un partaj în publicistică în funcție de sex, ceea ce face ca vizibilitatea mediatică a femeilor să fie redusă, reprezentarea în spațiul public – static și stereotipă, iar oferta de modele – sumară.

Oana Băluță

UNIVERSUL LITERAR

HUMANITAS

Cartea care dăinuie

200 000 lei

LUCIAN
BLAGA

ZĂRI ȘI ETAPE

HUMANITAS

Seria Blaga
LUCIAN BLAGA
Zări și etape

275 000 lei

Luis Landero
JOCURILE
ALE VÂRSTEI
TÂRZII

Raftul întâi
LOUIS LANDERO
Jocuri ale vârstei târzii

ochiul magic

Parai, lovele și euroi (Show me the money!)

NU E PRIMA oară când realizez că nu e nevoie decât de puțin mai multă atenție pe stradă sau pur și simplu în jurul nostru pentru a lua pulsul a ceea ce ni se întâmplă cu adevărat. O „ureche magică” poate fi plină de învățăminte...

N-a trecut foarte mult timp de când o verișoară de câțiva ani a stupefiat familia adunată la o petrecere spunând că ea, când va fi mare, vrea să fie „curvă”. Chestionată serios asupra acestei alegeri, micuța mea verișoară a povestit cum a auzit-o ea pe bunica afirmând că în ziua de azi curvele o duc cel mai bine. Zilele trecute, așteptam pe cineva în Piața Romană și o fetiță topăia de mâna tatălui și scanda voioasă: „O să fiu bogată! O să fiu bogaaaaată!”. Revăd la televizor, nu cu prea mult timp în urmă, *Pisica albă, pisica neagră* și imaginea fratelui mafiot al miresei, cântând în transă „Money, money, money / always sunny / in a rich man's world”, mă urmărește inexplicabil. De când colegul meu de cameră ascultă în prostie Paraziții, un alt refren nu-mi dă pace: „Banii nu mă fac, încă fac bani / Am nevoie doar de tine, / de lovele și de zile”. Chemat să-mi repară chiuveta, mecanicul căminului studentesc îmi explică cum stă treaba: „Tinere, ascultă la mine: în ziua de azi mai bine stai degeaba decât să muncești pe o sută de euroi!”. Altcineva mă învață cum să obțin o mărire de salariu: „Dacă te duci la servicii în blugi, nu primești în veci mărire. Ce, n-ai auzit de IDM!? Iei d'acolo trei țoale de fițe cu un milion și te-ai scos. Ai o imagine!” Un văr plecat la spălat vase în Italia, unde câștigă vreo 8 salarii de ale mele pe lună, se arată îngrijorat pe mail și îmi vrea binele: „Păi, bă, tu cu ce bagi vrajă la

femei cu 100 de parai pă lună? Vii aici, muncești câteva luni la negru, munca de jos, mă-nțelegi!, dar te-ntorci acasă și om te-ai făcut! Ce atâta învățat, că cu facultatea mănânci numai zacuscă și ciorbă de praz trimisă de-acasă cu sufertașu’!”

Primesc prin poștă tot felul de oferte de job-uri care mă asigură că voi câștiga 10 milioane de lei pe lună lipind niște plicuri. (Echivalentul a vreo 50 de cronici de carte). Un supermarket „luptă cu prețurile”, dacă cumperi detergenți economisești serios, magazinele care se respectă aproape că nu cer dobândă la rate, lumea se îmbulzește la oferte și la reduceri chiar dacă nu prea au nevoie de produsul respectiv, poți cumpăra un automobil sau un telefon celular nou cedându-l pe cel vechi și achitând diferența... Iar guvernământii, în timp ce detur-nează fonduri în pauza votului pentru mărirea propriilor salarii, dau spagă pentru ca mai apoi să poată lua mită și să „câștige” prin trafic de influență licitațiile de privatizare frauduloasă.

Dacă te uiți pe stradă, cele mai frumoase și mai stilate fete le vezi în *merțane* la semafor, în dreapta băieților cu nume englezite, dați cu fixativ, penșați, cu lac pe unghii, care poartă (mă rog, purtau astă vară) pantofi fără șosete, cămăși roz cu floricele, deschise la piept să se vadă pectoralii epilați și bronzați cu cremă (căci, mai nou, e foarte masculin să fii, de pildă,

fotomodel), tipi *fitoși* cu gesturi studiate și afectate, care vorbesc la celulare cât bricheta, plini de texte de amor de tip sms care ascultă când manele, când O-Zone, pentru care Holograf e stilul absolut. Doi tineri discută în autobuz: „«- Bă, ai văzut ce gagică și-a tras Mutu?»», «Da' ce, mă, Alexandra nu era bu-

nă?»», «Ba da, da' asta e *Miss Globe*», «Ce vrei, mă, are parai!»». În stație la 601, o tânără își întreabă prietena: „Al tău cât face pe lună?”. Că tot se dă la radio o melodie nouă cu refrenul: „Girls dont like boys / girls love cars and money!”...

Recunosc, uneori mă simt frustrat! Problema e că până

acum nu-mi făceam probleme de acest fel. Chiar mă simțeam bine cu sărăcia și cu neamul meu. Bunicii și părinții m-au învățat că nu haina îl face pe om, că banii n-aduc fericirea, că cine nu e mulțumit cu ce are va pierde și puținul avut, că frumusețea e în suflet și bogăția vine din interior, că în casă importantă e înțelegerea etc. Însă în ultimul timp mă surprind stupid invidios pe „păpușile masculine” cu bani de mai sus și parcă îmi e tot mai rușine de chestia asta cu sufletul, gen Muzeul Satului. O fi rău!? Dacă vremurile Beatles-ilor au trecut și acum „money can buy me love”?

Marius Chivu

Homer și noi!

Caricatură de C. Pătrășcan

O proză de Bianca Balotă

Pe harfa răsturnată...

(urmăre din pag. 15)

Uneori, când suntem la drum lung cu mașina pe șosele necunoscute, pe meleaguri nefamiliare și se face seară și simțim, fără să ne-o spunem, că ori încotro ne-am îndreptat, la capăt nu ne mai așteaptă nicăieri și niciodată casa din strada Crișan, numărul 18, cu lumina lucind cald în ferestre, nici masa pusă, nici supă în farfurii, nici baia pregătită cu prosoapele mari, mirosind a lavandă, stivuite alături, nici paturile proaspăt așternute, nici siluetele lor împuținate, văzute în contre-jour în canatul ușii, nici... (cert, în dimineața asta, plutind pe fața nemîșcată a

Mediteranei sunt într-o pasă nostalgică) i-l cântăm amândoi lui Nic, împreună cu altele pe care ni le mai amintim – *Vezi rândunelele se duc... A ruginit frunza din vii...* – ca să-i creăm un divertisment, să spulberăm ca pe o vrajă malefică melancolia vesperală a ceasului și să-l împiedicăm să ațipească, Doamne ferește, la volan. Și în felul acesta se perpetuează de fiecare dată la nesfârșit în memoria mea secretă acel înduioșător “Aș vrea să nu se mai termine nici drumul, nici noaptea” de pe vremea când eram atât de fericită.

(Fragment din volumul
Ultima sârbătoare a verii)

POLIROM

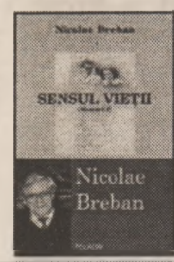
NOUTĂȚI
noiembrie 2003

Ileana Mălăncioiu

Recursul la memorie
Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache

Nicolae Breban

Sensul vieții
Memorii I

Reduceri de 30%
Pentru oferta săptămânii pe site-ul www.polirom.ro Agenda

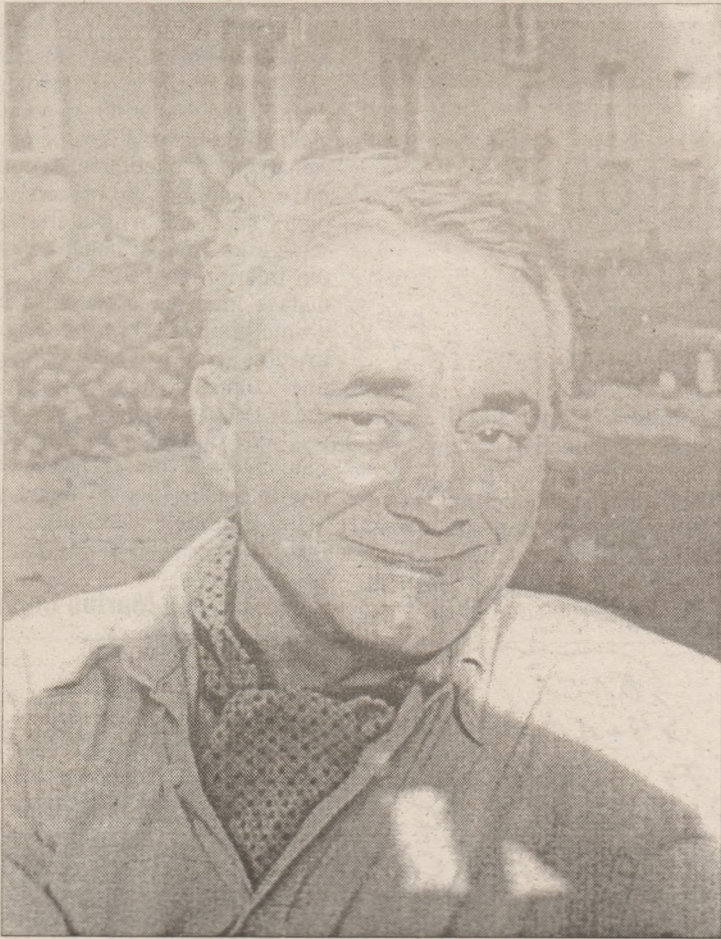
Comenzi la: CP 286, 700506, Iași, Tel. & Fax: (0232)214100, (0232)214111, (0232)21744
București Bd. I. C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (021)3138978, Timisoara, Tel. 0722/54878
E-mail: sales@polirom.ro

www.polirom.ro

Paul Diaconescu

Din Carnetul unui Pierde-Țară

Limbile

SPRE Copenhaga mă nimeresc în același compartiment-pat cu un profesor scandinav care vine de la Marsilia. Facem cunoștință – că doar ne vom suporta, la bine și la rău, o noapte întreagă – și aflăm că predă la facultatea de medicină din Marsilia, unde a făcut și importante cercetări în domeniul «lacrimelor». Ei, da, îmi explică el, în sănătatea ochiului, lacrima are un rol determinant, iar resursele ei tămăduitoare pot avea efecte benefice și în alte domenii. Așadar, discut cu eminentul oftalmolog, împărțind o cutie de bere *Stella Artois* și mestecând tartina extrasă din automatul de pe peronul din Gare du Nord. Mai târziu, după lăsarea serii, am pătruns în peisajul, acum rarefiat, a ceea ce fusese odinioară pădurea Brabantului. Am pominit de legenda Genevevei de Brabant dar am înțeles că nu avusesem aceleași lecturi în copilărie. Apoi, și mai târziu, când pleoapele au devenit grele, vederea scării care duce la cușeta superioară a început să mă deprime. Am ieșit pe culoar și am dat conductorului, un șmecherăș valon, tot mărunțișul francez rămas prin buznare. Și am dormit singur până în Danemarca.

L-am reîntâlnit pe profesorul suedez pe peronul gării Copenhaga. Am așteptat împreună legătura, conversând despre vreme și alte nimicuri. În limba franceză, la fel ca mai înainte. În *Săgeata Albastră*, rapidul de

Stockholm, am găsit loc în același compartiment și... Ciudat! Când trenul a urcat pe bacul care traversează brațul de mare dintre Helsingor și Helsingborg, tovarășul meu de drum a început, brusc, să vorbească în limba suedeză. Șocat, m-am întrebat: «Cine-l obligă să facă din frontiera geografică și o frontieră lingvistică? Nu cumva am de-a face cu un ridicol patriotard sau chiar cu un naționalist sadea?»

...Au trecut de atunci opt ani. Mă întorc din nou de la poalele Pirineilor în Scandinavia. Pătrund în tunelul care leagă acum Copenhaga de Malmö. Am în față un dreptunghi perfect, scaldat într-o lumină uniformă, verzuie, ireală, încât am impresia că parbrizul mașinii s-a transformat în ecranul pe care se desfășoară un joc electronic, am senzația – ameteală și teamă – că trec din real în virtual! Din tunel scum pe pod, la fel de futurist, și, nu știu cum – de unde până unde? – îmi amintesc că nu i-am zis la plecarea lui Monsieur Pierre un lucru important. Și încep să-i spun în gând: „Har glömt att säga en sak...” Mă opresc uluit, realizând că mă adresez vecinului meu din impasse des Glycines în limba pământului pe care am ajuns... Ciudat! Bizarre! Kons-tigt!

Criteriile

DUPĂ plecarea musafirii-lor, ne-am plâns amicei noastre J.: „Ce părere ai? Drept mulțumire că s-au odihnit la noi câteva zile, uite ce

murdar au lasat!” „Murdar!” – s-a mirat ea. Nu mi se pare deloc murdar. Ba chiar, după criteriile locale, e foarte curat.”

Criteriile locale ne-au pus pe gânduri. Și am înțeles, treptat, că multe din micile sau marile noastre nemulțumiri, multe din păcătelele cu care am fost trași pe sfior, naivitatea cu care am luat de bune făgăduieli și proiecte fără acoperire sau, pur și simplu, neînțelegera unor gesturi, fraze, comportamente – s-au datorat faptului că am ignorat *criteriile locale*. Fiecare țară, uneori fiecare regiune, își are criteriile sale. Am înțeles apoi, „săpând” și mai adânc în memoria și conștiința noastră, că dacă nu mai suntem întotdeauna în largul nostru, dacă tristeți și melancolii ne pândesc tot mai des, dacă nu ne simțim prea bine „în pielea noastră” – cum zic francezii, asta se datorează *criteriilor*. Aici, în nordul Europei, ne lipsesc criteriile cu care pomisem în viață; întorcându-ne în țara de obârșie, ducem lipsa criteriilor scandinave; iar într-o altă țară ne lipsesc și unele și celelalte.

O limbă străină se învață cu manuale și dicționare. De ce n-ar exista și un *Dicționar al Criteriilor*? Câte suspiciuni, neînțelegeri, conflicte s-ar putea astfel evita? Poate, chiar, și războaie.

Cireșul

ÎN MARGINEA viei era un cireș bătrân dar viguros. An fi bun, an rău, cireșele lui umpleau cu dulceați borcanele Madamei Manolita ba, uneori, și cutiile de plastic din congelator. Din vară până-n toamnă, Monsieur Pierre se delecta la desert cu acea tartă dintr-un aluat pufoș împănial cu cireșe, numită *clafoutis*.

N-am știut de existența cireșului până în acest început de iunie. Era spre seară. Seropcam florile din ghivecele înșirate de-a lungul zidului când îl văd pe Mr. Pierre venind calare pe bicicleta lui de damă cu o singură viteză. A proptit-o violent de poarta cavei și s-a întors spre mine asudat, cu ochii injectați, negru. Atât de furios încât mi-am zis că așa trebuie să arate un mistreț rănit. Se petrecuse ceva grav, un mare scandal, o dramă. Cu vorbe repezite, poticnite, în acea limbă colțuroasă a sudului, mi-a relatat o istorie pe care n-o pot înțelege nici până azi. Ce se întâmplase?

În urmă cu un an și mai bine, Mr. Pierre primise un avans pentru un pelec de vie, urmând ca noul proprietar să achite mai târziu întreaga sumă. Venisera estimările lui tunie și, de vreme ce formele definitive de vânzare nu se facuseră încă, Mr. Pierre s-a urcat în mașina lui 4x4 și s-a dus să culegă cireșele. În marginea viei însă: oroare!, pomul era mai despuiat decât naturiștii din rezervația lor de la Leucate-Plage. Mr. Pierre a făcut un scandal monstru, în vreme ce, cu o sfruntată nerușinare, cumpărătorul a pretins că cireșele erau deja ale lui. Notariatul din S., unde se înregistrase promisiunea de vânzare-cumpărare, a reușit cu mare greutate să concilieze părțile. Și acum! Ei bine, acum, Mr. Pierre se duse să vadă dacă cireșele s-au copt și găsisse cireșul fără urmă de frunze, negru, ca un schelet lins de flăcări! Era răzbunarea viitorului proprietar, căci nici până azi nu onorase tranzacția.

Mă uit la vecinul meu și mi se face frică: brațele lui de podgorean vânos se rotesc ca o morișcă, gura improașcă insulte pe care nici n-aș ști să le traduc. Înțeleg doar că nu glumește, că de data asta se va adresa baroului din N., că individul, infamul individ, *cețe sale crapule*, va plăti cu vârf și îndesat cireșul otrăvit, dacă nu în fața tribunalului, atunci în fața armei sale de vânătoare încărcată cu cartuze pentru mistreți. Fiindcă el nu poate accepta asemenea jigjire, fiindcă pe el, erou decorat în războiul din Algeria, nu-l poate călca nimeni pe bățanuri, pentru că el... încerc să-l temperez, să-l liniștesc, dar e peste poate. Sun convins că într-o clipă de furie oarbă e în stare s-o facă. Și înțeleg mai bine că toleranța Nordului nu are nici un viitor în fața mâniei Sudului.

Leagăn

TRAVERSĂM Bahica cu *Silja-Europa* spre Turku. Copiii și nepoții s-au dus să exploreze cele 11 etaje ale pachebotului, așa că am rămas singur în cabină, întins în pat, obosit după o noapte prea scurtă. Dar nu reușesc s-adorm. La interval de câteva secunde, parcă, ciclic, o scurtă clătinare îmi sugerează – sau aminteste? – de legănarea pruncului în coapse. Mama croșetează ori coase un ciorap găurit și uită, uneori,

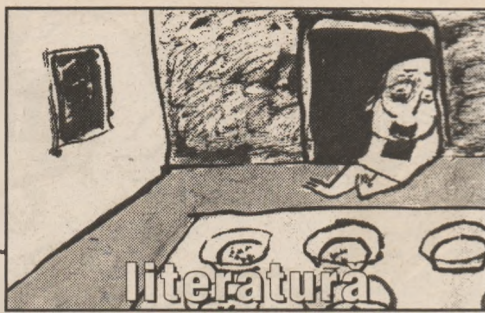
să împingă ușor cu miciorul mică albie scobită într-un lemn alb. Ori poate că trage ceva la mașină, o noaptea cămașuță, o altă față de pernă, și mâna care pornește ori frânează roata mașinii. Împinge din când în când copăia așezată alături, pe masă. Și totuși, pruncul – eu – nu adoarme.

Din tavanul scund al cabinei mă adie racoarea aerului condiționat. Poate că e, de fapt, evantaiul, revista *Realitatea Ilustrată* sau, pur și simplu, cartonul unui patron de croitorie cu care mama îmi face vânt în acele zile de caniculă când în mansardă era atât de cald, înnăbușitor de cald, iar muștele atât de înversunate. Eram, probabil, ușor transpirat – ca și acum, sub această plapomă finlandeză – acea sudoare de copil mic cu piele netedă și roză, sudoare curată și inodoră ca roua, pe un trup care n-avusese timp să devină impur.

Senzații care vin de departe și de demult, de foarte demult, dintr-un fel de preistorie a trupului ce nu cunoștea încă alfabetul, dintr-o vreme pre-cerebrală făcută din sunete, impulsuri, semne indescifrabile.

Zidurile

GURILE rele spun: „Aici, doar zidurile lucrează”. Adevărul e că aici totul lucrează: piatra, lemnul, pământul. Oamenii locului știu că toate acestea sunt *vii*, că respiră, transpiră, cresc, descresc, se mișcă. Au viața lor. Ușa care ieri se închidea bine, azi scârțâie și nu mai intră în rama ei decât cu silă; în peretele proaspăt vopsit aleargă de alaltăieri o fisură în zig-zag de șopârlă; de o lună încoace masa de vară șade tot mai strâmb pe cimentul din curte. Uneori, mai ales noaptea, aud cum lucrează lemnul din grinzi; simt vibrația aerului pe care o emană, imperceptibil, pietrele care se așează în zidurile groase cu o fracțiune de milimetru mai jos, mai spre temelie, mai spre pământ. Uneori se aud pocnete, alteori doar un scurt sfârâit sau un ușor foșnet de frunză uscată. Uneori mă gândesc că suntem vizitați de cei dispăruți, că în stângăcia lor de duhuri ce vin de departe, se lovesc de dulap, de perdea, de simțurile noastre la pândă. Dar nu e adevărat. Nu e nimic supranatural în aceste sunete, zgomote, în această subtilă senzație de mișcare. Este viața pe care toate casele vechi o

traiesc. Ciudat, dar în casele noi zidurile nu „lucrează”. În casele noi grinzile sunt de metal și nu de lemn, pereții sunt din prefabricate și nu din acei bolovani care pavau și drumurile romane, iar pământul... Pământul – care suportă orice – a fost frământat și strivit cu rulouri compresoare de zeci de tone. Pe când aici casele au fost ridicate acum o sută-două sute de ani pe pământul crud, neînceput, din care cresc – chiar și prin ziduri – seve necunoscute. Casele vechi știu atâtea, încât simt nevoia să transmită ceva, măcar o infimă parte din ceea ce au văzut, au auzit. Din tencuiala lor transpiră minuscule particule din trecut, șoapte, cuvinte, silabe, sunete nearticulate pe care încerc să le descifrez ca pe niște semne dintr-un tratat cabalistic, ca pe niște litere dintr-un alfabet pierdut. Zidurile astea au fost spălate de ploile sărate și calde aduse de norii goniți din Mediterana; au fost pișcate de acele furtuni de nisip galben-roșcat pornite din Africa de Nord; între aceste ziduri am trăit femei care în fiecare an, de Sfânta Maria Mare, făceau pele- rinajul la Lourdes.

Zidurile astea trăiesc. De aceea, desigur, în fiecare an ele cer înțelegere, au nevoie de compasiune și de îngrijire, ca niște bătrâne mame, bunici, stră-

bunici care, prin prezența noastră, își mai amână moartea.

Ficțiuni?

AM CRESCUT, am trăit cu obsesia *frontierei*. Copil fiind, am văzut – culmea ridicolului – Marea îngrădită cu „arici” de fier. Și acum...? Unde sunt vameșii, unde sunt grănicerii, unde gardurile de sârmă ghimpată, unde culoarele largi tăiate prin păduri, unde este pământul brăzdar proaspăt, acel *no mans land* în care și-au pierdut viața zeci, sute, poate chiar mii?

... De aproape un ceas ne tot învărtim între două sate fără să știm dacă am trecut sau nu frontiera. Ne oprim de câteva ori și întrebăm. Dar noi nu vorbim limba germană iar ei nu cunosc nici una din limbile știute de noi. Și ne mai învărtim încă o dată până ce o pereche care plivește florile din fața casei, ne întreabă: „Care frontieră?” și ne arată că în jurul satului sunt mai multe puncte de frontieră pe care, fără să știm, le „violasem” deja de câteva ori.

... Din trecătoarea Perthus se face un drum îngust și întortocheat spre ultimul pisc al Pireneilor înaintea căderii lor în Mediterana. Sus, la peste 1400 de

metri deasupra mării, se află un observator meteo iar alături de el un gard scund din scânduri rare și negeluite. Din loc în loc gardul e rupt, unele porțiuni lipsesc ori sunt calcate de furtunile iernii. Și... calc cu piciorul stâng în Spania! Ei și! Și rămân cu dreptul în Franța. Și merg prin două țări în același timp. Aș putea ajunge astfel până la Atlantic de n-ar fi vârfurile, apele, hăurile Pireneilor. Mă întorc cu stângul prin Franța, cu dreptul prin Spania.

Ce-a mai rămas din aceste frontiere de vreme ce pot fi trecute dintr-o parte într-alta, înainte, înapoi, în cerc, în zig-zag? În bătaie de joc! Ca și cum între aici și acolo n-ar fi nici o deosebire, ca și cum nimic nu ne-ar separa de cei de alături, nimicanimicuța între noi și ei, între aceștia și ceștilalți.

Poate că, la urma urmelor, frontierele nu sunt decât niște ficțiuni. În afară, desigur, de ultima: cea dintre *aici* și *dincolo*.

Dar... Dar de ce, european răsăfat al spațiului Schengen, am uitat celelalte, multe, frontiere pe care oamenii continuă să moară? Traversând Adriatica în barcaze supraîncărcate, între Kosovo și Italia; înghesuiți în bărcuțe de pescari printre curentii înșelători ai Gibraltarului; pe plute și cauciucuri de tractor peste Marea Caraibelor. Frontie-

re la fel de impenetrabile și primejdioase ca fostul Zid al Berlinului. Când, peste câte generații, toate frontierele vor fi, cu adevărat, niște ficțiuni? În afară, desigur, de ultima.

Correct

PE MICUL ecran a apărut o nouă prezentatoare: o asiatică născută pe undeva, prin marginea Africii dinspre peninsula Arabică. Un „cocteil” uluitor. Poate fi cineva împotriva amestecului de rase? La parăzile modei, la Miss Univers, cele mai superbe creaturi sunt, adeseori, metise. Dar noua prezentatoare e disgrațioasă, e neplăcută la vedere, adică: e *urâtă*. O figură cabalină, un ochi mai sus decât celălalt, niște buze subțiri, trase cu rigla. Există urâte interesante, simpatice, ba chiar atrăgătoare; ochii asimetrici pot avea un șarm tulburător. Din păcate, nu e cazul prezentatoarei noastre. E urâtă – ce mai încolo-încoace! – și, în plus, coafată prost și îmbrăcată napococean.

Mesajul e clar: în democrația noastră toți cetățenii sunt – pasămi-te – egali. Chiar și imigranții din cartierele cele mai defavorizate poartă în buzunar pașaportul celebrității, așa cum soldații

lui Napoleon purtau în raniță bastonul de mareșal. Urâți sau frumoși, inteligenți sau proști, toți avem aceleași șanse într-o societate multirasială, multiculturală, fără discriminări, societate care – la ora globalizării – se inspiră din principiul *politically correctness*, venit de peste Ocean.

Venit de peste Ocean? Doar de peste Ocean?!

Tânăra prezentatoare menită să illustreze generozitatea, toleranța, înalta și corecta noastră morală, îmi aminteste de anii postbelici când primele filme sovietice vroiau să ne convingă că actrițele sunt, și ele, niște stahinoviste ale ecranului, ciolănoase și boccii; anii când în „promovarea cadrelor”, patru clase primare erau preferate diplomei universitare și chiar bacalaureatului. Dar nu-i nevoie să mă întorc atât de departe în timp și spațiu. Cu mult mai recent și aici, în această lume liberă și deschisă, am cunoscut un tânăr isteț și talentat care a refuzat să meargă la facultate fiindcă nu vroia să „trădeze” clasa muncitoare. Era un protocronist, căci gândea *correct* cu vreo zece ani *avant la date*.

O, Doamne, Ceresc Tata, până unde vei corecta creierul nostru? ■

7.11.1881 - s-a născut *Peter Neagoe* (m. 1960)

7.11.1897 - s-a născut *D. Ciurezu* (m. 1978)

7.11.1914 - s-a născut *Ion Bănuța* (m. 1986)

7.11.1916 - s-a născut *Mihai Șora*

7.11.1923 - s-a născut *Paul Georgescu* (m. 1989)

7.11.1977 - a murit *Al. Dimitriu-Păușești* (n. 1909)

8.11.1897 - a murit *Gr.H. Grădeanu* (n. 1843)

8.11.1921 - s-a născut *Olga Zaicik*

8.11.1922 - s-a născut *Mihai Gavril*

8.11.1924 - s-a născut *Despina Mihaela Bogza*

8.11.1928 - s-a născut *Dumitru Micu*

8.11.1929 - s-a născut *Ion Brad*

8.11.1930 - s-a născut *Tamaș Maria* (m. 1987)

8.11.1935 - s-a născut *Dumitru Bălăeț*

8.11.1935 - s-a născut *Ion Itu*

8.11.1937 - s-a născut *Mihail Diaconescu*

8.11.1972 - a murit *Athanas Joja* (n. 1904)

8.11.2001 - a murit *George Munteanu* (n. 1924)

9.11.1818 - s-a născut *Ion Codru Drăgușanu* (m. 1884)

9.11.1901 - s-a născut *Liviu Rusu* (m. 1985)

9.11.1911 - s-a născut *Victor Buescu* (m. 1971)

9.11.1918 - s-a născut *Teohar Mihaș* (m. 1996)

9.11.1930 - s-a născut *Aurel Rău*

9.11.1967 - s-a născut *Cătălin Băjenaru* (m. 1983)

9.11.1981 - a murit *Paul Constant* (n. 1895)

9.11.1981 - a murit *Sergiu Al. George* (n. 1922)

10.11.1892 - s-a născut *Ion Clopoțel* (m. 1986)

10.11.1895 - a murit *Alexandru Odobescu* (n. 1834)

10.11.1902 - s-a născut *Constantin Goran* (m. 1976)

10.11.1922 - s-a născut *Katona Szabo Istvan*

10.11.1932 - s-a născut *Ștefan Cazimir*

10.11.1934 - s-a născut *Ovidiu Gețaru*

10.11.1937 - s-a născut *Ioana Bantaș* (m. 1987)

10.11.1942 - s-a născut *Dan Cristea*

10.11.1945 - s-a născut *George Țârnea* (m. 2003)

10.11.1951 - s-a născut *Werner Söllner*

10.11.1977 - a murit *Constantin Streia* (n. 1905)

10.11.1988 - a murit *Alexandru Jar* (n. 1911)

11.11.1916 - a murit *Ion Tri-*

vale (n. 1889)

11.11.1928 - s-a născut *Cornelia Ștefănescu*

11.11.1934 - s-a născut *Vasile Rebreanu*

11.11.1950 - s-a născut *Mircea Dinescu*

11.11.1951 - a murit *Nicolae Mihaescu-Nigrim* (n. 1871)

11.11.1987 - a murit *Pavel Aioanei* (n. 1934)

12.11.1868 - s-a născut *Artur Stavri* (m. 1928)

12.11.1869 - a murit *Gheorghes Asachi* (n. 1788)

12.11.1900 - s-a născut *Vania Gherghinescu* (m. 1971)

12.11.1912 - s-a născut *Emil Botta* (m. 1977)

12.11.1914 - s-a născut *Nadia Lovinescu* (m. 1986)

12.11.1916 - s-a născut *Nicolae Jianu* (m. 1982)

12.11.1936 - s-a născut *Jancsik Pal*

12.11.1950 - s-a născut *Mircea Nedelciu* (m. 1999)

12.11.1987 - a murit *Petru Sfetcu* (n. 1919)

13.11.1853 - a murit *Zilot Românul* (n. 1787)

13.11.1903 - s-a născut *Dumitru Stăniloae* (m. 1993)

13.11.1909 - s-a născut *Eugen Ionescu* (m. 1994)

13.11.1912 - s-a născut *Ioan Comșa*

13.11.1913 - a murit *Nerva Hodoș* (n. 1869)

13.11.1914 - a murit *Dimitrie Anghel* (n. 1872)

13.11.1930 - s-a născut *Georgeta Horodincă*

13.11.1941 - s-a născut *George Chirilă*

13.11.1950 - s-a născut *Ioana Crăciunescu*

13.11.1955 - a murit *Romulus Cioflec* (n. 1882)

13.11.1960 - a murit *Gh. Teodorescu-Kirileanu* (n. 1872)

13.11.1984 - a murit *Eta Boeriu* (n. 1923)

14.11.1871 - s-a născut *Ilie Chendi* (m. 1913)

14.11.1898 - s-a născut *B. Fundoianu* (m. 1944)

14.11.1934 - s-a născut *Andrei Brezianu*

14.11.1938 - s-a născut *Ion Cocora*

14.11.1940 - s-a născut *Doina Antonie*

14.11.1967 - a murit *Petre P. Panaitescu* (n. 1900)

14.11.1990 - a murit *Ernest Bernea* (n. 1905)

14.11.1991 - a murit *Constantin Chiriță* (n. 1925)

14.11.2001 - a murit *Zigu Omea* (n. 1930)

15.11.1845 - s-a născut *Vasile Conta* (m. 1882)

15.11.1876 - s-a născut *Alexandru Ciura* (m. 1936)

15.11.1876 - s-a născut *Anna de-Noailles* (m. 1933)

15.11.1911 - s-a născut *Alexandru Ciorănescu* (m. 1999)

15.11.1921 - s-a născut *Vasile Levițchi*

15.11.1929 - s-a născut *Roger Câmpăneanu* (m. 2000)

15.11.1934 - s-a născut *Ion Văduva-Poenaru*

16.11.1816 - s-a născut *Andrei Mureșanu* (m. 1863)

16.11.1935 - s-a născut *Miron Cordun*

16.11.1948 - s-a născut *Ion Cristoiu*

16.11.1979 - a murit *Eugen Seceleanu* (n. 1940)

16.11.1984 - a murit *Laurențiu Fulga* (n. 1916)

17.11.1907 - s-a născut *Banyai Laszlo* (m. 1981)

17.11.1926 - s-a născut *Antonie Plămădeală*

17.11.1932 - s-a născut *George Muntean*

17.11.1944 - a murit *Magda Isanos* (n. 1916)

17.11.1957 - a murit *George Murnu* (n. 1868)

17.11.1991 - a murit *Anton Cosma* (n. 1940)

18.11.1916 - s-a născut *Ion Larian-Postolache* (m. 1997)

18.11.1924 - s-a născut *Iordan Chimet*

18.11.1937 - s-a născut *Alexandra Târziu*

Două perspective

Oedip la Opera Națională

Gustul pentru grandoare

NTRE *Oedip* cu David Ohanesian, montat în 1958 de Jean Rânzescu și acela din septembrie 2003 (reluat la deschiderea stagiunii), Opera Română a mai produs încă 5 alte versiuni. Toate – le-am văzut, le-am ascultat – aureolate de eforturi considerabile (artă, implicare managerială și financiară). Au fost, pe rând, succese stimabile, dar insuficient iubite de un număr “semnificativ” de spectatori. Fiind vorba despre o capodoperă percepută ca atare în lume, aici, la noi ar fi de evocat popularitatea. *Oedip* este însă o operă singulară, muzică de secol XX, care nu intră în categoria celor ușor asimilabile. Ca în toate lucrările mari de George Enescu o muzică de extremă densitate. Ultima premieră semnată în regie și decor de Petrica Ionescu pătrunde în cea mai simplă filozofie “estetică” a spectatorului obișnuit cu teatrul și cu muzica prezentă în concertele simfonice: “Mi-a plăcut!”.

Proba teatrală arată bine, are anvergură, nu lasă timp nimănui să se gândească la ale sale. Decorul este impunător: un ingenuos perete alb cu proeminențe de basorelief, ca o placă masivă de marmură, crapă la vedere și deschide perspectiva zidului arcuit care strânge cetatea Teba într-un cerc uriaș. Costume fastuoase, grele, extravagante (semnate de Cătălin Ionescu Arbore). Coloritul sumbru, viziune teatrală a Greciei antice, este sfâșiat de roșu, simboluri de sânge, de moarte; albul este profetic. Condamnare, ispășire, iertare. Luminile proiectează cinematografic schimbări de ambianțe, lumea mișcătoare și neliniștită. Cheltuiala mare de imaginație, de efecte: Sfinxul adormit – oribil în decor – se trezește femeie cu ghiare, lupte la vedere, cântăreți-cascadori “pe viu” (Păstorul), crani adunate în saci, schelete rânduie în nacele suspendate peste orașul bântuit de ciumă, tautologii ilustrând istorisirile cântate, Templul lui Apollo... Efebi, Nimfe, Hetaire, Erinii. Balet: sexy. Acestea și încă multe altele se folosesc de muzică pentru a fortifica expresia terifiantă a tragediei. Libretul de Edmond Fleg, concentrază intensitatea

emoțională a surselor dramatice, legendele Labdacizilor, piesele *Oedip rege* și *Oedip la Kolonos* de Sofocle. Muzica acoperă imperfecțiunile și împinge textul lui Fleg în spasmele și spaimile dramaturgiei antice. Gustul pentru grandoare, pentru șocurile dramatice formidabile în străvechea anchetă criminală sunt în ființa spectacolului de acum. Varietatea sentimentelor, de asemenea. Bogăția psihologică, mai puțin. Din toată această masivă desfășurare de forțe s-ar putea desluși fragilitatea izbânzilor omenești, demnitatea omului care își învinge cu sacrificii destinul. Unele tablouri își ating ținta: finalul tabloului 1, moartea lui Lajos, Oedip și Sfinxul, scena încoronării. Actul 3 este acut-dramatic.

Lăsată jos în fosă (dirijorul Erich Märzendorfer, la premieră) simfonia în care stă drama în unitatea ei muzical-tematică urcă eclatantă cu Cornel Trăilescu. Dirijând spectacolele de la deschiderea stagiunii el a impus, compact, fără schimbări de culoare conductul sonor. Regia și-a asumat în concepție o prezență masivă a baletului (Enescu nu a compus decât câteva minute, “dansul păstorilor” în tabloul 1). În fapt, coregrafia semnată de Francisc Valkay, el însuși foarte bine în rolul creat de regizor, bătrânul tăcut contemplând, dintr-un alt timp, o experiență a vinovației involuntare care pândeste etern destinul uman. Dar vocabularul coregrafic, figurile aici minimal expresive ale dansului academic sunt în permanentă divergență cu flexibilitatea ritmurilor, cu suplețea evoluțiilor armonice, cu provocările solo-urilor instrumentale, cu ceea ce muzica are de spus odată cu vocile. Poate dans contemporan, mișcări austere stilizate, balerini obișnuiți “să audă” o partitură cu totul deosebită de stilurile muzicale adaptabile ușor dansului, alt fel de costume aici, poate...

Marea șansă a noastră și a acestei montări a stat și în Ștefan Ignat – Oedip. El are tinerețea, fizicul, mobilitatea și înaintea de toate glasul bun, rezistent, timbralitatea care îl susțin de-a-lungul acestui parcurs excepțional. Atât de bine cântă secvența cheie “Il est un breuvage a double saveur” (Cunosc o otrăvă cu gust îndoit), lirismul ascuns în materia dură a rolului, încât perspectiva cizelării în

timp îi este deschisă. Cred că poate realiza o vocalitate netezită, dincolo de încrâncenare și violență, o aprofundare nobil nuanțată. Pronunția în limba franceză – se aude că a fost mult studiată – rămâne o problemă atât pentru el, cât și pentru aproape întreaga distribuție. Ar fi oare mai bine să se cânte în limba română? Dicțiunea ar fi mai bună?

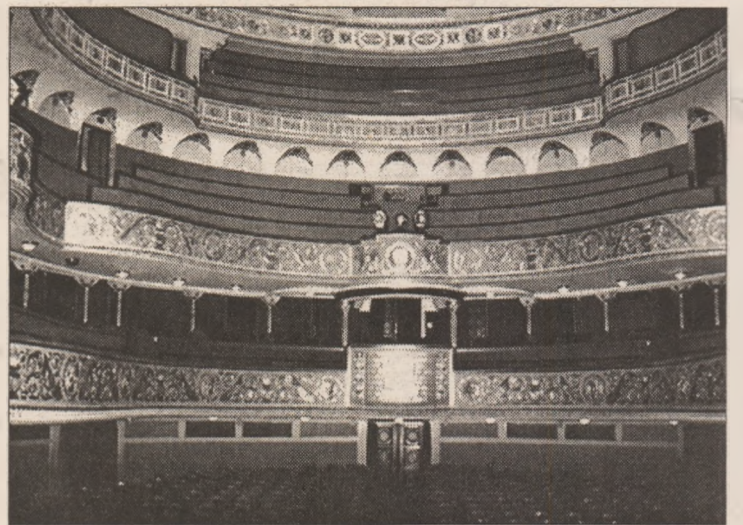
În această operă nu sunt roluri secundare chiar dacă implicarea lor în dramaturgia muzicală este redusă. Personalitatea vocală trebuie să însuflețească fiecare replică. Deci, cele mai bune roluri: Ecaterina Țuțu – Sfinxul, Pompei Hărășteanu – Phorbos, Horia Sandu – Tireziias, Aura Twarovska – Jocasta, Mihnea Lamatic – Paznicul, Marian Someșan – Păstorul, Adriana Alexandru – Meropa, Simona Neagu – Antigona. Opera Română a pus la lucru tot ce avea mai potrivit. “Last but not least”: Corul. El este personaj multiplu, poporul însuflețind în replică această poveste uluitoare pe care o trăiește. Muzical (dirijorul Stelian Olariu este mereu artistic-eficace) și în dramă unde a captat intențiile grandilocvente ale regiei, le-a interpretat pe seama lui cu o poftă individualizată de a juca.

Mă întorc la prietenul meu, care îmi spune: “Tu iubești muzica! Pe mine m-a interesat *Spectacolul!*”

Ada Brumar

O interpretare plastică

UN PUNCT care a atras și a interesat foarte tare Bucureștiul cultural al acestei toamne, provocând discuții, admirație, polemici a fost premiera Operei Naționale cu *Oedip* de George Enescu. Lucrurile nu au atins tensiunea și amploarea celor de acum câțiva ani, atunci când Andrei Șerban a montat, tot aici, *Oedip*. Interesul a fost mare poate și datorită faptului că pentru mizanscenă a fost invitat un regizor de teatru cu nume sonor, exilat de prin anii '70 la Paris, un nume cu rezonanță în lumea spectacolelor de operă, a montărilor grandioase. Este vorba despre Petrica Ionescu. Aproape nimeni nu a uitat valurile de indignare produse de viziunea

lui Andrei Șerban asupra acestei partituri acum opt ani, dacă nu mă înșel, valuri, o spun și astăzi, supradimensionate, emoționale și nu întotdeauna argumentate estetic. În fine, după atîția ani, tot un regizor de teatru vine să pună în scenă această partitură grea și să-i ofere o dimensiune epatantă vizual, modernă, în perfectă concordanță cu dinamica secolului 21. Petrica Ionescu a părăsit România acum treizeci de ani, este stabilit la Paris, se bucură de o carieră internațională recunoscută și apreciată, este un personaj cu o imaginație debordantă, îndrăzneț, ieșit din tipare, lucru care se vede din plin și în această mizanscenă. De când a plecat și pînă acum, *Oedip* este primul proiect concretizat în țară. Petrica Ionescu a lăsat în România un *Conu' Leonida* înăbușit de cenzura comunistă și nu a mai fost invitat în țară decât acum ceva vreme, la Teatrul Național din București, sub conducerea lui Ion Cojar, pentru un Caragiale și anume, *O scrisoare pierdută*. Ritmul de lucru al regizorului nu a coincis cu cel autohton, așa încît, după câteva repetiții, totul a fost abandonat. Și pentru *Oedip*, regizorul a venit extrem de bine pregătit și documentat. Nu sînt critic muzical, nu pot vorbi din punctul acestuia de vedere. De aceea se află în această pagină opinia avizată a doamnei Ada Brumar, colaboratoarea noastră. Pot însă să spun că m-a interesat teatral această propunere, m-a interesat să ascult muzica, să urmăresc integral partitura și pe tînărul protagonist Ștefan Ignat, să descopăr gîndurile regizorului Petrica Ionescu și modul în care s-a implicat trupa. Interpretarea regizorului este fundamental plastică așa spune. Decorul este absolut monumental, blocuri de marmură care se desfac la vedere și lasă să se arate sala tronului cu scări și construcții metalice, somptuoase, de bronz patinat. Peste tot este o viermuială continuă, zeci de personaje din figurație, corul și ansamblul de balet animă fără

încetare spațiul de joc, copleșit astfel. Deși perfect coerentă și argumentată foarte serios de la un capăt la celălalt, așa spune că viziunea lui Petrica Ionescu mi se pare excesivă uneori. Nu mă integrez părerilor care vorbesc despre o punere în scenă prea comercială – astăzi se întîmplă multe în montările de operă, iar la noi domnește o prăfuială teribilă. Meritul regizorului este și acela de a scoate trupa dintr-un secol și a o aduce în secolul cu care este contemporană artistic. Ce mi s-a părut mie excesiv se leagă de dimensiunile scenei, parcă reduse pentru asemenea spectacol al grandorii. Totuși, soluția lui Petrica Ionescu de a redimensiona astfel, pentru receptarea contemporană, RITUALUL și valențele lui din lumea antichității, de a redefini fastul chiar și printr-un fason să-i spunem hollywoodian, a adus un mare beneficiu. *Oedip*-ul acesta îi interesează nu doar pe specialiști, ci și pe acei spectatori obișnuiți, iubitori de muzică și de spectacol. În fond, spectacolul de operă este, estetic și artistic, complex, iar fiecare dimensiune are, în ultimul timp al punerilor în scenă, o vigoare formidabilă, amplitudine, vizualul devenind realmente un personaj în sine, un protagonist. Petrica Ionescu a respectat perfect povestea și mitul, și-a argumentat de la cap la coadă demersul și, cel mai important din punctul meu de vedere, a actualizat anvergura ritualului, ritmurile lui, ca să putem recepta forma copleșitoare a unei convenții, ca să-i decodăm forța impactului într-un anumit tip de societate. Chiar dacă în exces pe ici, pe colo, și în special la nivelul dimensiunilor, al raporturilor proiectate parcă pentru un spațiu cu respirație mai mare, în care să se citească limpede fiecare intenție, interpretarea regizorului mi se pare că duce distribuția, cel puțin, pe drumul suplu al modernității, că inertiile de toate felurile au fost, în sfîrșit, dizlocate.

Marina Constantinescu

muzică

Interpretări comparate

ABSENT în presa scrisă, dar bine reprezentat în emisiuni radiofonice (prin însuși specificul său), comentariul asupra interpretărilor comparate ale unei capodopere din istoria muzicii pune câteva probleme. În primul rând, care este balanța între nivelul "științific" și cel "subiectiv"? Ce unelte și criterii are la dispoziție criticul pentru a stabili ierarhii, preferințe în judecata sa de valoare? Doar unele empirice, dat fiind că nu există un "manual", nici măcar un îndreptar în acest sens. Un bun instinct muzical, cunoașterea detaliată a partiturii respective și a contextului său istoric, stilistic, estetic ar fi principii generale. Detaliind, se poate vorbi despre echilibrarea și ordonarea punctelor culminante, despre tempo și minutaj, despre construcția componistică a lucrării și reconfigurarea sa prin intermediul interpretului (cu accent justificat sau nu pe una sau alta dintre componente).

Ascultând cinci înregistrări mai vechi ale *Simfoniei a V-a* de Șostakovič, am riscat o generalizare: mi s-a părut că dirijorii proveniți din estul european și îndeosebi compatrioții ai compozitorului surprind cel mai bine spiritul simfoniei. Modelul neîntrecut mi l-a oferit Evgheni Mravinski (celebru șef de or-

chestra al Leningradului, care a "semnat" prima audiție a acestei simfonii în 1937), secondat de István Kertész (dirijor ungar naturalizat german) și Ludovic Bacs (care nu mai are nevoie de prezentare în fața unui public românesc). Mai puțin impresionant mi-au apărut versiunile lui André Previn (german naturalizat american) și Eugene Ormandy (aici a apărut fisura teoriei mele, dat fiind că americanul Ormandy provine tot din Ungaria...). Lăsând la o parte așadar criteriul etnic al clasificării dirijorilor, observ că ultimele două versiuni sunt și cele mai lungi (fapt deloc de neglijat, între Kertész și Ormandy există o diferență de aproximativ 6 minute, într-un ansamblu al simfoniei care durează în jur de trei sferturi de oră).

Dar ce înseamnă "spiritul simfoniei"? O cât mai mare versatilitate în schimbarea emoțiilor și stărilor exprimate muzical, de la melancolie, apăsare, amenințare, la tragism, marș triumfal, seninătate. O dramaturgie simfonică bazată pe suflu monumental, dar și pe momente

ambigue: în ce măsură sunt pasajele de marș triumfal-sovietice sau grotești? Cu Filarmnica din Sankt Petersburg, Mravinski surprinde tocmai această ambiguitate. Șostakovič scrie această a V-a Simfonie ca reconciliere cu oficialitățile, imediat după ce Stalin interzisese alte montări cu expresionist-grotesca operă *Katerina Ismailova* (subintitulată *Lady Macbeth din districtul Mțensk*). Sunt însă marșurile lui simplu triumfale, sau acoperă un mesaj tragic? Ambele situații par în egală măsură posibile. Mravinski le sugerează, în plus dă o notă spectaculoasă contrastelor de nuanțe, intensității sonore, melodiilor care sunt cantabile, dar nu romantice. Iar finalul – cu solo-ul de percuție la limita suportabilului – devine infernal.

Dacă varianta lui Mravinski ar putea fi definită pe scurt drept spectaculos-rusească, cea a lui Ormandy (cu Orchestra din Philadelphia) poate primi indicativul de romantism masiv, iar a lui Previn (cu London Symphony Orchestra) de fidelitate clasică. Aparenta contra-

dicție în viziunea stilistică se explică, din nou, prin conținutul muzicii lui Șostakovič: momente de tutti culminante, intense ca trăire, pasaje melodice lungi și melancolice pot seduce interpretul spre o expresie de tip romantic. De exemplu, în partea a treia a Simfoniei, Ormandy imprimă cantabilității o nuanță de tip Brahms-Puccini. Mai justă îmi apare însă atitudinea cenzurată de o limită "clasică" a expresiei. Melodiile vor avea mai mare impact asupra ascultătorului într-o versiune "albă", cu o mascată indiferență. André Previn nu merge până la capăt pe această linie, dar rămâne consecvent riguros la nivelul detaliului, respectă strict fiecare indicație din partitură, rezultând un întreg reliefat cu claritate (mai ales liniile polifonice câștigă mult prin această transparență), chiar dacă nu întotdeauna încărcat de tensiune.

În schimb, Kertész (cu Orchestra Suisse Romande) mizează pe aparenta neutralitate a melodiilor cantabile, a pasajelor contemplative, pentru ca iureșul simfonic să apară cu atât mai

impresionant. Această versiune este cea mai rapidă, fluentă beneficiind de instrumentiști excepționali (există câteva soluții remarcabile). Partea a doua a Simfoniei pare aici cel mai aproape de spiritul baletului prokofievian (chiar dacă o asemenea comparație l-ar fi deranjat cu siguranță pe Șostakovič...), într-o frenezie a mișcării, a pizzicateljilor de corzi, a virtuozității orchestrale în general.

De interpretarea lui Ludovic Bacs și a Orchestrei Naționale Radio sunt legată subiectiv – fiind singura pe care am ascultat-o în sala de concert. Fără să aibă la dispoziție calitatea unei orchestre occidentale, Bacs imprimă totuși ansamblului viziunea dirijorală justă, aceea mixtură de banal, tragism și elevație. Mai puțin preocupat ca mine dacă ultima parte a Simfoniei poate fi văzută în perspectivă "mahleriană" sau "comunista", dacă marșurile și culminațiile simfonice au ceva din "sabatul" berliozian sau sunt destinate a-l satisface pe Stalin, fiul meu – pe atunci în vârstă de cinci ani – a hotărât, după percuția din final, că se va face "tobar". Iată de ce ar trebui să auzim mai des în sălile noastre de concert *Simfonia a V-a* de Șostakovič...

Valentina Sandu-Dediu

Școală de componistică

MAI MULT ca oriunde, la Alcoi am resimțit fecunditatea acelei solidarități capabile să supună drepturile subiective unui regim de armonizare, în care nimeni nu vede un atentat la libertate și personalitate, ci o necesitate a vieții funciar colective. Aici am înțeles că ideea de școală componistică înseamnă în primul rând organizarea forței de invenție, iar apoi linia de fortificații a interesului comun. Și tot la Alcoi am aflat că un șef de școală este acel om, ce are nevoie de alții, respirând și trăind prin ei. Când am nimerit pentru prima oară în jurul concursului de creație muzicală „Ciutat d'Alcoi”, nu știam mai nimic despre această milenară localitate spaniolă, situată într-unul din colțurile unui posibil triunghi quasi-echilateral, cu celelalte două vârfuri la Valencia și Alicante. La fața locului fiind, am constatat ceea ce rar mi-a fost dat să întâlnesc: profesorul care renunță în favoarea discipolilor la o prezentă pe un disc, la o editare de partitură ori

o programare într-un concert sau festival, ferindu-se statormic de a lua pentru sine ceea ce se cuvine tuturor. Nici urmă de viermuri subterane, conform cărora fiecare trage jarul pe turta lui. Și nici silința desperată (cu care eram obișnuit) de a fura o rază ca să nu lumineze cumva pe alții. De obicei conduita compozitorilor aduce cu aceea a unor surdo-muți ale căror exerciții încep de la ei și se termină de unde au plecat. Or, o cu totul altă lecție, de data aceasta de generozitate și altruism, exersează Javier Darias la Alcoi, acolo unde s-a coagulat o grupare componistică vecină modelelor consacrate de istoria muzicii sub numele de școli. Căci Școala de la Alcoi reprezintă tocmai centrul de resurecție, de focalizare a energiilor creatoare într-o breaslă izotropă prin destinul și caracteristicile ei. O breaslă ce funcționează pe principiul pildei și sacrificiului ori a comuniunii de idei și, evident, de interese. Și, mai ales, pe baza aceluși dezinteres, din care se naște devotamentul ca supremă ambiție ce nădăjduiește ori ca testimoniu al unei neaoșe noblețe. Așa se face că

oricine vine la Alcoi poate asista la un moment de odihnă, de plăcută priveliște asupra muzicii contemporane, cucerind un pol al liniștii fertile, aflat departe de oceanul dezordinii și al futurilor entropice din componistica actuală. Javier Santacreu, Jaime Botella, Eduardo Terol, Carmen Verdu, Jose Miguel del Valle, Francisco Molina, Jose Maria Bru, Vicent Berenguer, Tare Darias, Francisco Amaya, Jordi Orts, Alfonso Romero-Ramirez, Francisco Toledo (lista rămânând mereu deschisă) alcătuiesc, sub umbrela nu numai protectoare, ci și hrănitore a mentorului lor, Javier Darias, o entitate aflată în plin desant. Un desant propriu, de altfel, muzicii spaniole contemporane care, intens mediatizată și manageriată, copios sprijinită financiar, cunoaște azi o incandescență emergentă. Firește că nu toți compozitorii de la Alcoi vor deveni nume de referință. Nu stă în firea lucrurilor și nici nu ar fi cuviincios. Mai mult, poate că nici unul dintre ei nu se va dovedi în stare să schimbe macazurile muzicii savante. Tot atât de plauzibil însă este faptul că o atare grupare componistică practică un ceremonial de inițiere, savârșit într-o cameră de intrare, ca un fel de prefață, ce trebuie să vestească totul, dar să nu fâgădu-

Editura AULA

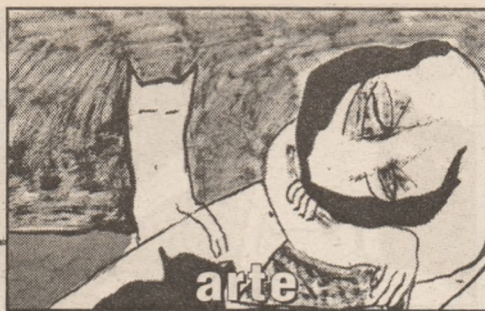
Gabriel Angelescu	Dicționar de sinonime, omonime, paronime, antonime, pleonasme	480 p. 110.000 lei
	Dicționarul limbii române	244 p. 50.000 lei
Dana Cărăușu	Dicționar englez-român / român-englez (gimnaziu, liceu)	256 p. 40.000 lei
	Dicționar francez-român / român-francez (gimnaziu, liceu)	432 p. 50.000 lei
	Dicționar englez-român/român-englez (cl I-IV)	112 p. 15.000 lei
Alice Pop	Dicționar francez-român/român-francez (cl I-IV)	112 p. 15.000 lei
Gabriel Angelescu, Cristina Pop	Dicționar german-român/român-german (cl I-IV)	64 p. 15.000 lei
	Basmul românesc cult (antologie)	112 p. 35.000 lei
	Proza secolului XIX (antologie)	400 p. 75.000 lei
Valentina Rotaru	Teoria literaturii (compendiu)	128 p. 40.000 lei
Anton Nicolae	Literatura română (bac)	336 p. 80.000 lei
Evelina Cîrciu	Română. Pregătire rapidă (bac)	160 p. 60.000 lei
Naomi Ioniță	Concepte operaționale	224 p. 40.000 lei
N. Kozma, G. Scoruș	Literatura română. Repere critice (antologie)	416 p. 99.000 lei

Cărțile pot fi comandate la:
Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro
Editura AULA O.P. 14 C.P. 13.67 Brașov 2200

iască nimic. Un ceremonial prin care Javier Darias caută să descătușeze pornirile creatoare cele mai latente și mai încorsetate, nu de puține ori doar prezumate. Este un pariu pe reușită, contra

sficiunii. Iar obișnuința de a reuși micșorează întotdeauna îndoiala, și poate că sficiunea nu este altceva decât îndoiala de reușită.

Liviu Dănceanu

cronica plastică

de Pavel Șuşară

Cinci ani de gravură la Baia Mare

ANUL acesta, mai exact în luna septembrie, s-a încheiat cea de-a cincea ediție a *Salonului internațional de gravură mică* de la Baia Mare, una dintre componentele importante ale Muzeului Florean, instituție intrată deja, la rîndul ei, în circuitul cultural național și internațional. Pentru că este vorba de un fenomen singular în peisajul nostru artistic, unul care și-a dovedit vitalitatea și consistența dincolo de promisiunile optimiste și de construcțiile obișnuite de imagine, este utilă, și chiar obligatorie, o rememorare a traseului acestei manifestări, nu numai pentru determinarea locului pe care ea și l-a cîștigat treptat în spațiul public, ci și pentru o lectură mai adecvată a unui anumit tip de atitudine pe care acest *salon* a generat-o în România și în zeci de alte țări din Europa și din lumea întregă. Așadar:

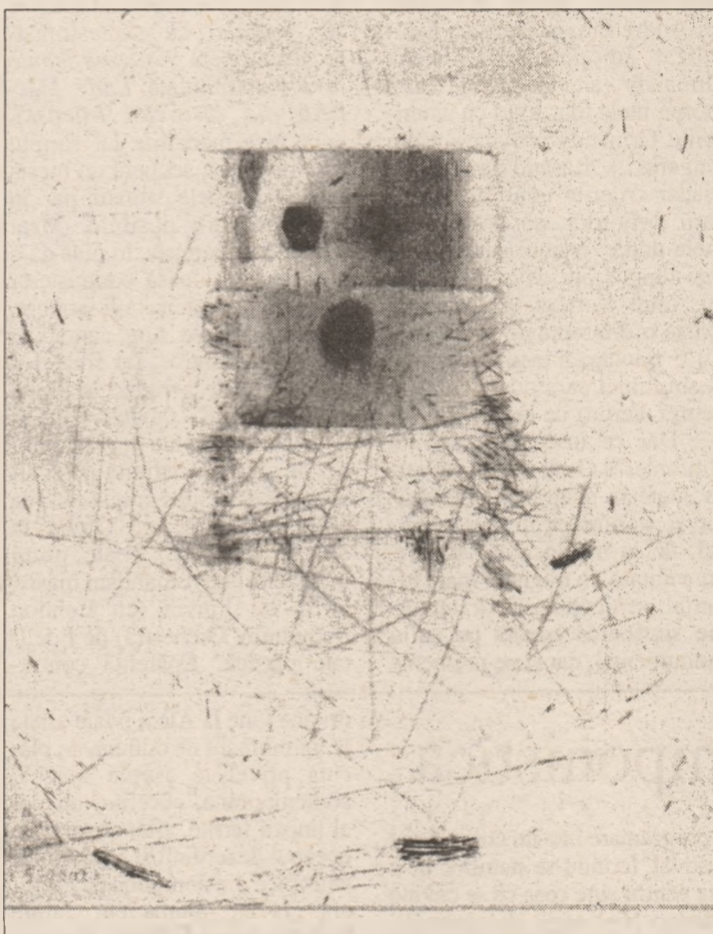
1999

COORDONAT și organizat nemijlocit de către Mircea Bochiș, *Salonul internațional de gravură mică*, organizat în spațiile de

expoziție ale Coloniei de pictură din Baia Mare, a strîns laolaltă cel mai impresionant număr de artiști care a intrat vreodată, simultan, într-o expoziție din România, în jur de patru sute, iar numărul lucrărilor expuse a depășit și el cifra de o mie cinci sute. Dar performanța acestui eveniment nu stă doar în numărul participanților și în cantitatea de lucrări, deși nici acestea nu sînt lipsite de importanță, ci în calitatea propriu-zisă a expozitelor și în aria geografică din care ele provin. Atît la o privire exterioară, cît și la o analiză aprofundată, expoziția de gravură de la Baia Mare este simultan un curs de geografie artistică și un studiu subtil despre imaginar și despre comportamentul simbolic dintr-o arie culturală care cuprinde, practic, toate marile zone ale lumii. Din Maroc și pînă în Lituania, din Egipt și pînă în China, din Cuba pînă în Iran, din Statele Unite ale Americii pînă în Bulgaria și din Mexic, Argentina, Republica Dominicană, pînă în Polonia, Iugoslavia și Rusia, artiștii au răspuns cu o promptitudine incredibilă dacă ne gîndim cam care este cota de credibilitate în lume a României de astăzi. Toate genurile de gravură, de la

cele realizate prin acțiune mecanică și pînă la cele obținute prin atacuri chimice, au demonstrat cîteva lucruri care merită a fi remarcate și, unele dintre ele, chiar analizate cu un plus de atenție.

În primul rînd, ca la majoritatea manifestărilor internaționale din ultimii ani, și aici s-a manifestat un adevărat asalt al artiștilor chinezi. Fie că se păstrează, la nivelul limbajului și al convențiilor formale, în limitele unei tradiții deja acreditate, fie că încearcă o integrare din mers în ritmurile și în codurile artei europene, ei fac un continuu efort de a fi acolo, de a-și marca prezența și de a convinge chiar și cu prețul „pierderii identității”. De altfel, trebuie remarcat ca un aspect nu doar de natură artistică și culturală, ci și ca unul de natură socio-politică, faptul că artiștii cu o puternică amprentă locală, cu o iconografie și cu o cromatică ușor de identificat din pricina unei discursivități specifice, sînt cei proveniți din zone mai speciale, atît din punct de vedere politic, cît și din punct de vedere cultural și religios: Maroc, Iran, Egipt și, parțial China, Rusia și Mexic. În rest, fără ca identitatea profundă a artistului sau a culturii din care el provine să fie în vreun fel alterată, retorica identitară dispăre, și ea este suplinită prin elemente subtile de ordin stilistic și temperamental. În acest sens, deși nu există nimic polonez, lituanian, por-

Premiul I - Lida Dubanskiene (Lituania), 2003

tughez, cubanez sau israelian la nivel explicit retoric, în fond artiștii din aceste zone sînt ușor de recunoscut printr-un anumit mod de gîndire a formei, prin preferințele tehnice și prin subtile mesaje spirituale.

2000

ATÎT la prima ediție cît și la cea actuală au participat peste patru sute de artiști cu un număr de peste o mie cinci sute de lucrări, iar proveniența acestora a acoperit, paractic, întreaga suprafață locuită a Pămîntului. Din Africa și pînă în America de nord, din Extremul Orient în Orientul Mijlociu și de aici pînă în America de sud, ca să nu mai vorbim de țările europene și de cele din imediata vecinătate, au sosit lucrări care se înscriu în cele mai diverse tradiții culturale și în cele mai neașteptate orizonturi tematice. Alături de

aceste coordonate oarecum obiective, Salonul... rămîne neschimbat prin construcția lui subiectivă, adică prin normele pe care le-a impus și pe care și le-a impus: premianții sînt invariabil în număr de trei, iar premiile rămîn în același cuantum de 1500, 1000 și 500 USD. Difuzat pe Internet, atît în ceea ce

privește componenta sa administrativă, cît și informația narativă și vizuală care-i vizează direct pe artiștii participanți, el poate fi evaluat nemijlocit și judecat simultan din perspective diferite. În linii mari, ediția din anul acesta se înscrie destul de clar în aceste coordonate generale, dar prezintă și acel firesc coeficient de imprevizibil și de noutate care diferențiază subtil o ediție de alta.

În primul rînd, față de anul trecut, actualul Salon... este mult mai unitar valoric și, în consecință, nivelul său mediu este mult mai ridicat. Cu alte cuvinte, diferența dintre lucrările premiate, de pildă, și lucrările de fundal este acum sensibil mai mică, deși distribuția geografică este relativ aceeași. Doar numeric, de data aceasta, artiștii asiatici, chinezi și japonezi în primul rînd, sînt prezenți într-un număr mai restrîns. Această modificare a structurii valorice nu este nici întîmplătoare și nici inexplicabilă. Prin difuzarea informației și prin direcțiile în care juriul și-a orientat interesul în ceea ce privește acordarea premiilor, s-a văzut limpede care este nivelul proiectat, dar și realizat, al Salonului... În consecință, tot ceea ce inițial a fost participare complexă sau doar simplă încercare a norocului s-a autoînhibat și a dispărut la cea de-a doua ediție. Premiile înseși, atribuite de un juriu din care au făcut parte și doi dintre premianții primei ediții, *Anne Cathreine Nesa* din Franța și *Miek Coppens* din

Premiul II - Gabriel Belgeonne (Belgia), 2003

Premiul III - Tomasz Barczyk (Polonia), 2003

Olanda, au fost mai dificil de stabilit tocmai din pricina acestor valori mult mai apropiate și mai unitare. Din rândul celor cincisprezece artiști nominalizați, dintre care patru sînt din Israel, iar prin acest fapt se poate spune ca Israelul a dominat actuala ediție, au fost selectați pentru premii următorii graficieni: locul I, Leo Ray din Israel, locul II, Ana Elizabeth Lisboa Neguira Cavalcanti din Brazilia și locul III, Hachmi Azza din Germania. Ca și anul trecut, acordarea premiilor a avut în vedere, pe de o parte, capacitatea lucrărilor de a se face inteligibile, disponibilitatea lor de comunicare indiferent de zona de proveniență și de tradiția culturală pe care o poartă, iar, pe de altă parte, calitățile individuale, coerența lor interioară, înscrierea evidentă într-un sistem articulat de gândire plastică și de funcționare a limbajului. Dacă în prima ediție aceste exigențe au fost confirmate într-un spațiu oarecum restrîns, european în orice caz, la actuala ediție aria este mult mai largă și ea implică, așa cum s-a văzut, Orientul Mijlociu, America de sud și Europa, însă cea din urmă printr-un artist care, după toate aparențele, vine dintr-o altă tradiție culturală.

2001

AȘEZAT deja în coordonatele stabilite, atît ca proiect cultural cît și ca eveniment organizatoric, Salonul internațional de gravură mică de la Baia Mare dezvăluie, de la o ediție la alta, o anumită continuitate, o sumă de elemente repetitive care intră obligatoriu în metabolismul oricărui manifestări cu o ritmicitate prestabilită și asumată, așa cum sunt, îndeobște, astfel de acțiuni. Dacă ar fi să identificăm elementele noi care intervin în dinamica edițiilor, acestea nu trebuie căutate în structura Salonului și în configurația lui de ansamblu, ci în detaliile semnificative, în geografia participării, în mutațiile de atitudine și de comportament ale participanților și, evident, în substanța lucrărilor înseși. Din această perspectivă, datele mari ale acestei ediții nu diferă fundamental de acelea cu care ne-au obișnuit deja edițiile precedente. Avalanșa participărilor asiatice, latino-americane, din spațiul ex-sovietic și din cel balcanic este la fel de mare, cum la fel de mare este și interesul artiștilor din SUA și din Israel. Țările din Europa Occidentală și cele nordice, deși participă cu lucrări de o foarte bună calitate, sunt, în mod evident, mai reticente. Chiar și numai din acest punct de vedere, sugestiile pe care privitorul le poate desprin-

de din expoziție sunt extrem de interesante din punct de vedere psihologic și socio-cultural: artistul occidental este mult mai prudent și mult mai puțin motivat în ceea ce privește dorința de afirmare și nevoia de comunicare, el exploatănd ofertele cu un tonus egal, fără fluctuații și cu o evidentă, chiar dacă subînțeleasă, convingere că totul este stabil și mereu disponibil, în timp ce artistul din spațiul ex-comunist, cel asiatic și cel latino-american are o nevoie imperativă de comunicare, o dorință de afirmare aproape ultimativă și manifestă acea urgență în a răspunde la solicitare ca și cînd o a doua șansă nu s-ar mai ivi. Același tonus ridicat și aceeași lipsă de prejudecăți pot fi sesizate la artiștii americani și israelieni, prezenți în număr mare, cu lucrări diversificate și rigurose gândite în conformitate cu specificul Salonului. Tot la acest nivel, al participărilor, dar și al motivațiilor din spatele deciziei de a participa, poate fi evaluată și prezența artiștilor din România. Dacă la prima ediție participarea acestora a fost de-a dreptul irelevantă, dacă la cea de-a doua a fost doar cu puțin mai mare, la actuala ediție ea a fost realmente intempestivă. Cincizeci de artiști români, din toată țara, au trimis în jur de două sute de lucrări, fapt care ar merita o analiză specială și mult mai atentă. Există, în această atitudine, semnul unei inexplicabile mefiențe în fața lucrurilor noi, o ciudată absență a dorinței de a construi, de a o lua de la capăt, și un anumit instinct oportunist, o reală disponibilitate doar în momentul în care s-a dovedit că mecanismul funcționează și că s-ar putea obține oarecari beneficii fără o investiție prea mare. Dacă cea de-a treia ediție aduce în discuție un aspect nou cu adevărat, acela este chiar caracterul și atitudinea artiștilor români față de oferta propriului lor spațiu cultural.

2002

MODIFICĂRILE suferite în timp de manifestările Muzeului Florean, în special cele care privesc Salonul internațional de gravură mică, depășesc prin conținut și prin semnificații orizontul cultural strict, spre a se înscrie într-o perspectivă mult mai amplă, una care ar putea oferi un material consistent pentru analize psihologice, comportamentale și sociologice foarte serioase. Deși, în ceea ce privește numărul participanților și acela al lucrărilor nici la această ediție nu s-au petrecut schimbări spectaculoase – numărul artiștilor fiind în jur de patru sute, iar cel al lucrărilor în jur de o mie cinci sute -, cea de-

a patra ediție a adus câteva lucrări cu totul noi și le-a precizat într-o măsură semnificativă pe cele deja cunoscute. Pentru prima oară în cei patru ani, Mircea Bochiș, artist plastic cu o activitate prodigioasă și regizorul întregii activități a muzeului, cel fără de care nimic din ceea ce înseamnă Muzeul Florean nu ar fi putut arăta așa cum arată astăzi, a adăugat secțiunii de gravură mică și una de mail-art. Așezate sub două provocări tematice, *Umbra și Totul despre Șarpele Alcazar*, secțiunea de mail-art a reprezentat o surpriză absolută, nu doar prin caracterul ei de noutate față de precedentele ediții, ci și prin răspunsul impresionant al artiștilor și prin calitatea lucrărilor. Deși o expresie încă destul de puțin cunoscută în spațiul nostru artistic, această glisare dinspre funcționalitatea banală a corespondenței spre reveria suficientă sieși a mail-art-ului a completat într-un mod exemplar oferta Salonului și a dat întregii acțiuni un conținut pe care doar convenția acceptată a gravurii nu ar fi avut cum să-l sugereze, și cu atît mai puțin să-l suplinească.

În ceea ce privește dimensiunea cealaltă, aceea a gravurii propriu-zise, s-a păstrat și în cadrul acestei ediții distribuția geografică amplă, extinsă, în fapt, la nivelul tuturor continentelor, cu aceleași accente pe țările asiatice și ex-comuniste și cu aceeași participare mai parcimonioasă din spațiul vest-european și nord-american. În mod cert, acest fenomen demonstrează nemijlocit că nevoia de afirmare și de comunicare este mult mai puternică în zonele oarecum defavorizate, în timp ce existența într-un context economic securizat și în cadrul unor civilizații stabile limitează nevoia orizontului simbolic, iar comunicarea la acest nivel este mai puțin imperativă. Față de edițiile trecute, dar în consecință unor semnale deja manifeste în cadrul acestora, participarea artiștilor români a fost acum una de-a dreptul copleșitoare, atît în ceea ce privește numărul cît și din punct de vedere al valorii. De altfel, pentru prima oară de la înființarea Salonului, premiul doi a fost obținut la această ediție de un artist român. În paralel cu cele două manifestări deja amintite, deținătoarea locului doi la ediția trecută, graficiana franceză Sophie Carrou, a deschis o consistentă expoziție personală în care elementele remarcate de către juriu la momentul potrivit, un amestec subtil de rafinament și de exprimare frustrată, s-au așezat în perspectiva unei stilistici riguroase și a unei forme de gândire plastică puternic personalizată. Astfel, și prin actuala ediție a Salonului internațional de gravură

mică, Muzeul Florean și-a întărit locul pe care îl ocupă în spațiul culturii noastre de astăzi și a marcat încă o dată vitalitatea proiectelor private atunci cînd acestea sunt administrate direct de către profesioniști și cînd premisa lor este dorința îngenuă de a construi și nu criza de narcisism sau vanitatea irepresibilă de a muta simțul de posesiune din planul real în acela simbolic.

2003

EA de-a cincea ediție este, în mod logic, un fel de sinteză a întregii istorii a Salonului. Deși regulamentele de organizare și de funcționare au rămas neschimbate, deși invitațiile se lansează la fel ca și în edițiile trecute, deși criteriile și comportamentul juriului sunt și ele aceleași, câteva noutăți au apărut în mod evident. Mai întîi, participarea la această ediție a fost un record, în jur de șapte sute de artiști cu un total de peste două mii de lucrări. Această participare, atît de numeroasă, nu conservă, însă, întru totul, structura interesului și dispunerea geografică din anii precedente. Artiștii chinezi, de pildă, au avut o prezență mult mai redusă, în vreme ce artiștii japonezi au participat într-un număr mai mare și cu lucrări de foarte bună calitate. Însă pe primul loc, în ceea ce privește participarea, a fost, și de data aceasta, România, cu cincizeci și doi de artiști, urmată de Argentina, cu cincizeci. Foarte consistente au rămas, în continuare, participările graficienilor din țările foste comuniste, în special Lituania, Polonia, Serbia, Cehia, Slovacia, Bulgaria, Ungaria etc.,

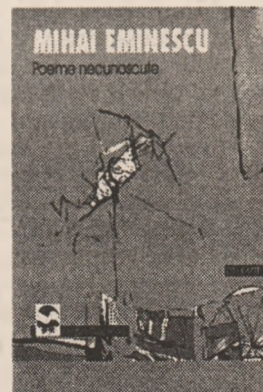
în timp ce țările din vestul Europei nu s-au prea înghesuit nici de această dată. O prezență bună, dar nu ca în edițiile anterioare, au avut-o artiștii din Israel, în schimb artiștii francezi, premiați în două rînduri, au fost aproape invizibili. O a doua noutate foarte importantă, care privește, de această dată, substanța Salonului și nu mișcările geografice din jurul său, a fost apariția unei noi secțiuni, cea de *ticket-art*, alături de cele două deja cunoscute, cea de gravură propriu-zisă și cea de mail-art. Mircea Bochiș, într-o irepresibilă dorință de a implica în orizontul expresiei artistice și domeniul care, la prima vedere, nu are nimic în comun cu acesta, a inventat un nou gen sau, mai bine zis, a reinvestit cu un nou conținut banalul *bilet*, oricare ar fi fost inițial funcția lui. În rest, lucrurile s-au înscris în ordinea lor firească, bulgarul Ivan Ninov și Matruk Istvan Laszlo din România, cel din urmă încă student la Cluj, premiile I și II la ediția trecută, au deschis cîte o expoziție personală, iar juriul tradițional, căruia i s-a asociat și Aurelia Mocanu, a acordat, pornind de la un număr de treizeci și șase de nominalizări, cele trei premii: I. *Lida Dubauschiene*, Lituania, II. *Gabriel Belgeonne*, Belgia, și III. *Tomasz Barczyk*, Polonia.

Iar în vremea asta, Victor Florean, cel care a început, încetul cu încetul, să-și ritmeze viața după anotimpuri, ca în marile ceremoniale agrariene, adică după sezonul *Simpozionului de sculptură* și după acela al *Salonului de gravură mică*, face pași repezi și în construcția Muzeului ca sit arhitectural. Despre care vom vorbi, în mod cert, la vremea potrivită. ■

EDITURA
„CASA RADIO“

Colecția
BIBLIOTECA
DE POEZIE ROMÂNEASCĂ

CD-CARTE

MIHAI EMINESCU
Poeme necunoscute
reconstituite de
Petru Creția,
prezentate de
Mircea Cărtărescu
și rostite de
Adrian Pinteă

16 x 16 cm; 64 p. + CD

Comenzi: tel.: 303.17.72; 303.17.31; on line: www.srr.ro; e-mail: patrimoniul@romet.ro
Vanzare directă: Librăria „Casa Radio“, str. Gen. Berthelot, 60-64, sect. 1, București

O povestire inedită în românește

Circe

de Julio Cortázar

Autorul, astăzi

DE ACUM nu trebuie să-i mai pese, dar de data asta l-a durut co-incidenta crâmpiei-ilor de bârfa, chipul servil al Maicii Celeste povestindu-i mătușii Bebé, neîncrezătoarea stînghereală din gestul tatălui său. Mai întâi a fost vecina din casa cu etaje, felu-i bovin de a întoarce încet capul, rumegând cu desfătare cuvintele de parc-ar fi fost iarbă. Și mai era și fata de la farmacie – „nu c-aș crede așa ceva, dar dac-ar fi adevărat, ce îngrozitor!” – ba chiar și don Emilio, întotdeauna discret asemenea creioanelor și carnetelor lui cu coperte de vinilin. Toți vorbeau de Delia Mañara cu un rest de pudoare, nefiind deloc siguri că putea fi adevărat, dar în cugetul lui Mario își croia drum cu îndârjire o pală de furie urcându-i-se la cap. Brusc și-a urât familia într-o zadarnică izbucnire de independență. Nu i-a iubit niciodată, doar sângele și teama de a fi singur îl legau de maică-sa și de frați. Cu vecinii a fost direct și brutal, pe don Emilio l-a înjurat de mama focului prima oară când comentariile s-au repetat. Pe vecina din casa cu etaj n-a mai salutat-o, ca și cum asta ar fi putut s-o supere. Și când se întorcea de la slujbă intra ostentativ la familia Mañara să-i salute și să se apropie – uneori cu bomboane sau cu câte o carte – de fata care-și omorâse cei doi logodnici.

Nu-mi amintesc prea bine de Delia, dar era delicată și blondă, prea lentă în gesturi (eu aveam doisprezece ani, timp

și mișcările sunt lente la vârsta aceea) și se îmbrăca în rochii pastelate cu fusta cloș. Mario a crezut o vreme că grația Deliei și rochiile ei alimentau ura lumii. „O urâți pentru că nu-i o amărâta ca voi, ca mine”, și nici n-a clipit când maică-sa a făcut gestul de a-l croi peste față cu un prosop. A urmat ruptura vădită; îl lăsa singur, îi spălau rufole de mântuială, duminicile mergeau în cartierul Palermo sau la vreun picnic fără ca să-i spună măcar și lui. Atunci Mario se ducea până la fereastra Deliei și-i arunca o pietricică. Uneori ea ieșea, alteori o auzea cum râde înăuntru, puțin răutăcios și fără să-i dea speranțe.

A venit meciul de box Firpo-Dempsey și în toate casele s-a plâns și s-au stărnit proteste violente, urmate de o umilită melancolie aproape colonială. Familia Mañara se mută peste patru străzi și asta însemna mult în Almagro, astfel încât alți vecini au început s-o vadă pe Delia, familiile Victoria și Castro Barros au uitat de cele întâmplare și Mario a continuat s-o vadă de două ori pe săptămână când se întorcea de la bancă. Era vară și voia să iasă câteodată, se duceau împreună la cofetăriile de pe Rivadavia sau să stea pe o bancă în Plaza Once. Mario împlini nouăsprezece ani, Delia așteptă fără nici o petrecere – era încă în doliu – să facă douăzeci și doi.

Soții Mañara găseau că doliul pentru un logodnic n-avea nici un rost, până și Mario ar fi preferat o durere doar lăuntrică. Era neplăcut să vezi zâmbetul ascuns al Deliei când își pune

pălăria în fața oglinzii, atât de blondă și toată în negru. Se lăsa adorată de Mario și de părinți, se lăsa luată la plimbare și la cumpărături, întorcându-se odată cu ultima geană de lumină, iar duminicile după-amiaza primea musafiri. Uneori se ducea singură până la cartierul vechi, unde o curtase Héctor. Maica Celeste o văzu trecând într-o seară și trase jaluzelele cu dispreț strigător. O pisică venea pe urmele Deliei, toate animalele îi arătau veșnic supunere, nu se știe dacă la mijloc era dragoste sau autoritate, îi stăteau în preajmă fără ca ea să le arunce o privire. Mario a remarcat odată cum un câine se trăgea înapoi când Delia a dat să-l mângâie. Ea îl chema (era în cartierul Once, pe înserat) și câinele veni blând, poate bucuros, până lângă degetele ei. Mama Deliei spunea că se jucase cu păianjeni când era mică. Toți se minunau chiar și Mario care nu se temea de ei. Iar fluturii i se aninau în păr – Mario a văzut doi într-o singură după-amiază, în San Isidro –, dar Delia îi gonea cu un gest ușor. Héctor îi dăruise un iepuraș alb, care a murit curând, înaintea lui Héctor. Iar Héctor s-a aruncat de pe pod la Puerto Nuevo, într-o duminică în zori. Atunci a auzit Mario primele zvonuri. Moartea lui Rolo Medicis nu interesase pe nimeni. Când Héctor s-a sinucis, vecinii au luat seama că erau prea multe coincidențe, lui Mario îi revenea în minte chipul servil al Maicii Celeste povestindu-i mătușii Bebé, neîncrezătoarea stînghereală din gestul tatălui său. Pe deasupra, făcuse fractură de craniu, căci Rolo a căzut fulgerat pe când ieșea din vestibulul familiei Mañara și, cu toate că murise deja, izbitura violentă de scară a fost alt amănunt îngrozitor. Delia rămăsese în casă, ciudat că nu-și luaseră rămas bun chiar în ușa, dar oricum era aproape de el și a strigat prima. În schimb Héctor murise singur, într-o noapte cu brumă, la cinci ore după ce plecase de la Delia de acasă ca în fiecare sâmbătă.

EU NU mi-l amintesc prea bine pe Mario, dar se zice că făceau o pereche frumoasă, el și Delia. Deși ea era încă în doliu după Héctor (n-a purtat niciodată doliu după Rolo, nu se știe de ce avusese capriciul ăsta), accepta compania lui Mario ca să se plimbe prin Almagro sau

să meargă la cinema. Până atunci, Mario se simțise în afara Deliei, străin de viața ei, chiar și de casa ei. Era mereu un „musafir” și la noi cuvântul are un sens precis și despărțitor. Când o lua de braț să traverseze strada, ori să urce scara din gara Medrano, își privea câteodată mâna pe mătasea neagră a rochiei Deliei. Cerceta albul acela pe negru, distanța aceea. Însă Delia avea să se apropie de el când se va reîntoarce la gri, la pălăriile în culori deschise pentru duminica dimineața.

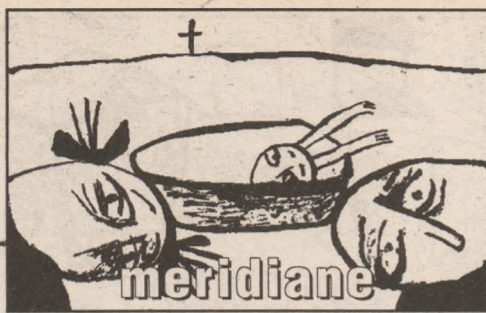
ACUM, când clevetirile nu mai erau un tertip absolut, partea groznică pentru Mario consta în faptul că lumea adăuga episoade neutre ca să le dea un anume sens. În Buenos Aires mor mulți de infarct sau prin înecare. O mulțime de iepuri lăncezesc și mor prin case, prin curți. O mulțime de câini fug de mângâieri sau le acceptă. Cele câteva rânduri lăsate de Héctor mamei lui, hohotele de plâns pe care vecina din casa cu etaje spusese că le auzise din vestibulul familiei Mañara în noaptea în care a murit Rolo (dar înainte de izbitură), chipul Deliei în primele zile... Lumea pune atâta inteligență în treburi de-astea, iar din atâtea noduri unul lângă altul se ivește până la urmă bucata de covor – Mario vedea pesme uneori covorul, cu scârba, cu groază, când insomnia intra la el în cămăruța să-i biruie noaptea.

„Iartă-mă pentru moartea mea, e imposibil să înțelegi dar iartă-mă, mamă”. O hârtiuță ruptă de pe marginea revistei *Critica*, peste ea o piatră alături de sacoul care a rămas ca un semn de hotar pentru primul marinar din zori zilei. Până în noaptea aceea fusese atât de fericit, sigur că în ultimele săptămâni li se păruse cam ciudat; nu ciudat, mai bine zis distrat, privind în gol de parc-ar fi văzut ceva. Ca și cum era nevoit să scrie ceva în văzduh, să dezlege o enigmă. Baietii de la cafeleaua *Rubi* erau cu toții de aceeași părere. Pe când cu Rolo n-a fost așa, i-a cedat brusc inima, Rolo era un băiat singur și așezat, cu bani și un Chevrolet cupeu, așa încât puțini îi fuseseră aproape în ultima lui perioadă. De prin vestibuluri zgomotele se aud atât de tare, vecina din casa cu etaje susținu zile întregi că plânsetul lui Rolo fusese ca un urlet înăbușit, un țî-

păt printre mâinile care vor să-l sugrume și-l rup în bucăți. Și aproape imediat izbitura cumplită a capului de scară, fuga Deliei strigând în gura mare, agitația zadarnică.

Fără să-și dea seama, Mario aduna frânturi de episoade, se trezea urzind explicații paralele față de atacul vecinilor. Niciodată n-a întrebat-o pe Delia, aștepta vag ceva de la ea. Uneori credea că Delia știa probabil întocmai ce se bârfea. Chiar și soții Mañara păreau ciudați, cu felul lor de a-i pomeni pe Rolo și pe Héctor cu blândețe, de parc-ar fi fost plecați într-o călătorie. Delia tăcea, ocrotită de înțelegerea aceasta prevăzătoare și fără rezerve. Când Mario li s-a alăturat, discret ca și ei, toți trei au acoperit-o pe Delia cu o umbră gingașă și constantă, aproape străvezie marșea sau joia, mai palpabilă și atentă de sâmbătă până luni. Delia își recăpăta acum o ușoară vioiciune efemeră, într-o zi a cântat la pian, altădată a jucat cărți. Era mai blândă cu Mario, îl făcea să se așeze lângă fereastra din salon și-i explica modele de cusături sau broderii. Nu-i spunea niciodată nimic despre dulciuri sau bomboane, Mario era surprins dar punea acest lucru pe seama delicatetei, temerii ei de a nu-l plictisi. Soții Mañara laudau lichiorurile Deliei; într-o seară au vrut să-i servească un pahărel, dar Delia spuse cu bruschetă că erau lichioruri pentru femei și că vărsase aproape toate sticlele. „Lui Héctor...” începu maică-sa pe un ton plângăcios, și nu mai zise nimic ca să nu-l supere pe Mario. Mai târziu și-au dat seama că pe Mario nu-l deranja faptul că logodnicii erau pomeniți. N-au mai vorbit despre lichioruri până când Delia și-a revenit de tot și a vrut să încerce noi rețete. Mario își amintea de seara aceea pentru că tocmai fusese avansat, și primul lucru pe care l-a făcut a fost să-i cumpere Deliei bomboane. Părinții ei căutau răbdători ceva la micul aparat de radio cu căști și l-au determinat să mai rămână puțin în sufragerie ca s-o asculte pe Rosita Quiroga. Apoi el le spuse despre avansare, și că-i aducea Deliei niște bomboane.

– N-ai făcut bine că le-ai cumpărat, dar du-te să i le dai, e în salon. – Și îl privi plecând și se uită unul la altul până când Mañara își scoase căștile de parcă și-ar fi dat jos o cunună de lauri, iar soția lui oftă abătându-și privirea. Dintr-o dată

amândoi păreau nefericiți, pierduți. Cu un gest confuz Mañara apăsa pe butonul aparatului.

Delia rămase cu ochii la cutie și nu dădu prea multă atenție bomboanelor, dar când o mânca pe a doua, de mentă cu un moț de nucă, îi spuse lui Mario că știa să facă bomboane. Părea să se scuze că nu-i împărțase înainte o mulțime de lucruri, începu să-i descrie cu priecere modul de preparare a bomboanelor, umplutura și stratul de ciocolată sau de moca. Rețeta ei cea mai bună erau niște bomboane cu portocală umplute cu lichior, înțepă cu un ac una din cele aduse de Mario ca să-i arate cum proceda; Mario îi vedea degetele prea albe ținând bomboana; privind-o pe când explica, i se păru un chirurg care făcea cu băgare de seamă o operație delicată. Bomboana ca un șoricel printre degetele Deliei, ceva micuț dar viu pe care acul îl străpungea. Mario simți o amețală stranie, o dulceață cumplit de grețoasă. „Aruncă bomboana aia”, ar fi vrut să-i spună. „Arunc-o, să nu cumva s-o bagi în gură fiindcă-i vie, e un șoarece viu”. Apoi îl cuprinse iar bucuria avansării, o auzi pe Delia repetând rețeta lichiorului de ceai, a lichiorului de trandafiri... Își afundă degetele în cutie și mâncă două, trei bomboane una după alta. Delia zâmbea parcă batjocoritor. El își imagina tot felul de lucruri și simți o fericire amestecată cu teamă. „Al treilea logodnic”, își zise în mod straniu. „Să-i spun așa: al treilea logodnic al tău, dar viu”. [...]

Nu mai mergea nimeni în afară de el la familia Mañara. Era puțin surprinzătoare lipsa aceea de rude sau de prieteni. Mario n-avea nevoie să-și inventeze un mod special de a suna la ușă, toți știau că era el. În decembrie, pe o căldură umeză și blândă, Delia reuși să termine lichiorul concentrat de portocală, și-l băură fericită într-un amurg cu furtună. Soții Mañara n-au vrut să-l guste, convinși că le va face rău. Delia nu se simți jignită, dar era parcă transfigurată în vreme ce Mario sorbea cu apreciere din micul degetar bătând în violet plin de lumină portocalie, cu parfum arzător. „O să mă facă să mor de căldură, dar e delicios”, spuse o dată sau de două ori. Delia, care vorbea puțin când era mulțumită, declară: „L-am făcut pentru tine”. Soții Mañara o priveau dormici parcă să-i afle rețeta, alchimia minuțioasă a cincisprezece zile de lucru.

Lui Rolo îi plăcuseră lichiorurile Deliei. Mario aflase acest lucru din câteva cuvinte spuse în treacăt de Mañara când Delia nu era de față. „Ea i-a pregătit tot felul de băuturi. Dar Rolo se temea din cauza inimii. Al-

coolul face rău la inimă”. Să ai un logodnic atât de șubred! Mario înțelegea acum eliberarea ce se oglindea în gesturile Deliei, în felul ei de a cânta la pian. A fost pe punctul să-i întrebe pe soții Mañara ce-i plăcea lui Héctor, dacă Delia îi făcea și lui lichioruri sau dulciuri. Se gândi la bomboanele pe care Delia începea iar să le prepare și care se înșiruiau la uscat pe o poliță în holul dinaintea bucătăriei. Ceva îi spunea lui Mario că Delia avea să facă niște minunății cu bomboanele. După ce a rugat-o în mai multe rânduri, reuși ca ea să-i dea să guste una. Era gata să plece când Delia îi aduse o mică mostră albă pe o farfuriuță de alpaca. Pe când o savura – ceva doar o idee amar, cu un ușor iz de mentă și nucșoară într-un amestec ciudat –, Delia avea ochii plecați și un aer modest. Refuză să primească elogiile, nu era decât o încercare și era încă departe de ceea ce-și propusese. Dar la vizita următoare – tot seara, în umbra de lângă pian, când să-și ia rămas bun – îi îngădui să mai guste o mostră. Trebuia să închidă ochii pentru a ghici aroma, iar Mario ascultător închise ochii și ghici o aromă de mandarină, ca o părere, venind din adâncul ciocolatei. Dinții lui fărâmițau bucățele crocante, nu ajunse să le simtă gustul și era doar senzația plăcută de a da peste un punct de sprijin în masa aceea dulce și ciudată.

DELIA era mulțumită de rezultat, îi spuse lui Mario că felul în care descriesese aroma se apropia de ceea ce așteptase ea. Mai era nevoie de încercări, trebuia să echilibreze niște lucruri subtile. Soții Mañara îi spuseră lui Mario că Delia nu se mai așezase la pian, că petrecea ore întregi pregătind lichiorurile, bomboanele. N-o spuneau cu reproș, dar nici nu era mulțumii; Mario bănuia că risipa Deliei îi necăjea. Îi ceru atunci Deliei în secret o listă cu esențele și substanțele necesare. Ea făcu ceva ca niciodată înainte, își trecu brațele pe după gâtul lui și-l sărută pe obraz. Gura îi mirosea ușor a mentă. Mario închise ochii, îndemnat de nevoia de a simți parfumul și savoarea de dincolo de pleoape. Iar sărutarea reîncepu, mai apăsată și tânguitoare.

N-a știut dacă a sărutat-o și el, poate că a rămas liniștit și pasiv, degustător al Deliei în penumbra salonului. Ea cânta la pian, ca mai niciodată până atunci, și-l rugă să vină iar a doua zi. Nici când nu-și vorbisera cu vocea aceea, nici când nu tăcuseră astfel. Soții Mañara bănuiră ceva pentru că apărură fluturând zărele cu știrea că un aviator se pierduse în Atlantic.

Pe vremea aceea mulți aviatori rămâneau la jumătatea Atlanticului. Cineva aprinse lumina și Delia plecă supărată de lângă pian, lui Mario i s-a părut o clipă că gestul ei surprins de lumină avea ceva din goana înnebunită a scolopendrei, o fugă oarbă pe pereți. Își deschidea și-și închidea mâinile, în pragul ușii, iar apoi se întoarse parcă rușinată, privindu-și cu coada ochiului părintii; îi privea cu coada ochiului și zâmbea.

Fără surpriză, aproape ca o confirmare, Mario cumpăni în noaptea aceea fragilitatea liniștii Deliei, greutatea persistentă a dublei morți. Rolo, mă rog, să zicem; Héctor însă era culmea, crăpătura care distruge o oglindă. Din imaginea Deliei rămâneau mâinile delicate, mânăuirea esențelor și supunerea animalelor, contactul ei cu lucruri simple și tainice, apropierea fluturilor și pisicilor, aura răsufării ei pe jumătate în moarte. Își făgădui să-i arate o compasiune nețărmurită, o îngrijire ani în șir în încâperi luminoase și parcuri îndepărtate de amintire; poate fără a se căsători cu Delia, prelungind doar această iubire molcomă până când ea n-o să mai vadă o a treia moarte în preajmă, alt logodnic, cel care urmează la rând.

Ca răsplată pentru aceste atenții Mario căpăta de la Delia promisiunea de a merge împreună la cinema sau la plimbare prin cartierul Palermo. Aerul curat îi făcea bine, Mario văzu că avea tenul mai strălucitor și un mers hotărât. Păcat de întoarcerea pe inserat la laborator, de nesfârșita adâncire în gânduri mânuind balanța sau cleștișorul. Acum bomboanele o preocupau într-atât încât renunțase la lichioruri; acum nu-i mai dădea decât arareori să guste din invențiile ei. Părinților ei, niciodată; Mario bănuia fără temeii că soții Mañara ar fi refuzat să guste arome noi; preferau bomboanele obișnuite și dacă Delia lăsa pe o masă o cutie, fără să-i invite, dar parcă ademenindu-i, ei alegeau formele simple, cele cunoscute, ba chiar tăiau bomboanele ca să examineze umplutura. Pe Mario îl amuza ne-mulțumirea mornită a Deliei lângă pian, aerul ei părelnic distrat. Păstra pentru el noutățile, în ultima clipă venea de la bucătărie cu farfuriuțara de alpaca. Odată se făcu târziu cântând la pian și Delia îl lasă s-o însoțească la bucătărie pentru a căuta niște bomboane noi. Când aprinse lumina, Mario văzu pisica adormită în cotlonul ei, și gândacii fugind pe pardoseală. Își aminti de bucătăria de la el de acasă, de Maica Celeste împraștiind praful galben pe la plinte. În seara aceea bomboanele aveau gust de moca și un iz straniu, sărat (în străfundurile

aromei), ca și cum savoarea se sfârșea ascunzând o lacrimă; era o prostie să te gândești la așa ceva, la celelalte lacrimi vărsate în vestibul, în noaptea când cu Rolo.

– Peștișorul pești e atât de trist, îi spuse Delia, arătându-i bolul cu pietricele și ierburi artificiale. Un peștișor trandafiriu translucid dormita mișcându-și ritmic gura. Ochiul lui rece îl privea pe Mario ca o perlă vie. Mario se gândi la ochiul sărat ca o lacrimă ce-ar aluneca printre dinți când îl mesteci.

– Trebuie să-i schimbi mai des apa, sugeră.

– În zadar, e bătrân și bolnav. Măine o să moară.

Anunțul acesta îi sună ca o reîntoarcere la tot ce era mai rău, la Delia torturată de dolii și la vremurile de la început. Încă atât de aproape de cele întâmplare, de treapta scării și de podul din port, cu poze de-ale lui Héctor ivindu-se dintr-o dată printre perechile de ciorapi sau juupoane de vară. Și o floare presată – de la priveghiul lui Rolo – prinsă pe o ilustrație pe dosul ușii dulapului.

NAINTE de a pleca a cerut-o în căsătorie pentru la toamnă. Delia n-a spus nimic, s-a apucat să privească pardoseala căutând parcă o furnică în salon. Nu vorbisera niciodată de căsătorie, Delia părea că vrea să se obișnuiască și să reflecteze înainte de a-i da un răspuns. Apoi se uită la el cu ochii strălucitori, ridicându-se brusc. Era frumoasă, gura îi tremura ușurel. Făcu un gest parcă deschizând o portiță în aer, un gest aproape magic.

– Atunci ești logodnicul meu, zise. Ce diferit îmi pari, ce

schimbat!

[...] Într-un rând sau două, în aceste săptămâni de logodnă, a fost pe punctul de a-i da întâlnire lui Mañara tatăl în oraș, ca să-i spună de scrisorile anonime. Apoi a crezut că ar fi fost o cruzime inutilă fiindcă nu se putea face nimic împotriva acelor ticaloși care-l hăituiău. Cea mai groznică sosită într-o sâmbătă la prânz într-un plic albastru. Mario rămase cu ochii la fotografia lui Héctor din *Ultima Hora* și la paragrafele subliniate cu cerneală albastră. „Numai o disperare adâncă a putut să-l ducă la sinucidere, după declarațiile familiei”. Îi trecu prin cap că era ciudat că rudele lui Héctor nu mai veniseră deloc acasă la Mañara. Poate or fi venit vreo dată, în primele zile. Își amintea acum de peștișorul peștiș, soții Mañara îi spusese că era un cadou de la mama lui Héctor. Peștișorul peștiș mort în ziua anunțată de Delia. Numai o disperare adâncă a putut să-l omoare. A ars plicul, tăietura de ziar, a făcut o trecere în revistă a suspectilor și și-a propus să-i spună Deliei tot ce are pe suflet, s-o salveze în sinea lui de balele care o umpleau, de prelingerea de neîndurat a acelor zvonuri. După cinci zile (nu vorbise cu Delia și nici cu părinții ei) a sosit a doua. Pe cartonașul albăstriu era mai întâi o steluță (nu se știe de ce) și apoi: „Eu în locul dumitale aș avea mare grijă cu scara de la glasvand”. Arse și anonima aceea, și nu-i spuse nimic Deliei.

Traducere de
Tudora Șandru Mehedinți

(continuare în pag. 28)

Editura „Casa Radio“

Punți către o nouă vârstă a comunicării

Colecția „Biblioteca Radio“

BIBLIOGRAFIE RADIOFONICĂ ROMÂNEASCĂ
volumul III, 1941–1944

Coordonator: Liliana Mușețeanu
Lucrare exhaustivă care investighează perioada războiului, reflectată în colecția de manuscrise aflate în Arhiva Societății Române de Radiodifuziune, precum și în colecțiile publicațiilor radiofonice.

Seria Magister

Constantin Rădulescu-Motru

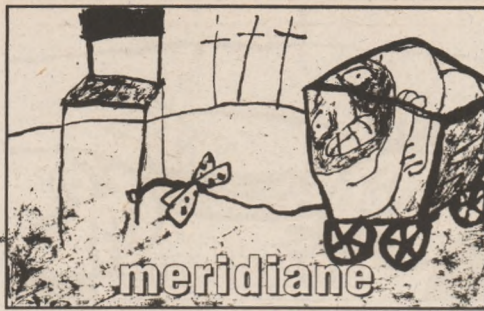
CARACTER ȘI DESTIN
Conferințe la Radio. 1930–1943

Ediție îngrijită de Marin Diaconu
Prima ediție postbelică reunind masiva și percutanta publicistică radiofonică a marelui creator de direcție în cultura românească, de la a cărui naștere se împlinesc 135 de ani.

lansare: Târgul de carte „Gaudeamus“, Sala de marmură
Joi, 27 noiembrie 2003, ora 14-15

Societatea Română de Radiodifuziune
Str. General Berthelot nr. 60-64

Comenzi: tel: 303 17 72, 303 17 31; fax: 314 05 17; www.srr.ro

Circe

de Julio Cortázar

(urmărire din pag. 27)

Era în decembrie, cu căldura acelor luni de decembrie de prin anii douăzeci; acum se ducea după cină acasă la Delia și stăteau de vorbă, plimbându-se prin grădinița din spate sau pe străzile din preajmă. Pe căldură mâncau mai puține bomboane, nu fiindcă Delia ar fi renunțat la încercările ei, dar aducea puține mostre în salon, prefera să țină bomboanele în cutii vechi, ocrotite în mici forme, cu un gazon subțire de hârtie verde deschis pe deasupra. Mario o văzu neliniștită, parcă în alertă. Uneori se uita în spate pe la coțuri de stradă, și în seara în care a schițat un gest de respingere când au ajuns la cutia poștală de pe Medrano colț cu Rivadavia Mario a înțeles că și pe ea o chinuiau de departe; că aveau amândoi parte fără să și-o spună de aceeași hăituială.

S-a întâlnit cu Mañara tatăl la berăria München de pe Cangallo colț cu Pueyrredón, îl copleși cu bere și cartofi prăjiți fără a-l smulge dintr-o vigilență toropeală, ca și cum n-ar avea încredere în întâlnirea lor. Mario îi spuse râzând că n-avea de gând să-i ceară bani, îi vorbi pe șleau de anonime, de nervozitatea Deliei, de cutia poștală de pe Medrano colț cu Rivadavia.

– Știu bine că de îndată ce ne căsătorim vor înceta ti-

căloșiile astea. Dar am nevoie ca dumneavoastră amândoi să mă ajutați, să aveți grijă de ea. O astfel de poveste îi poate face rău. E atât de delicată, de sensibilă.

– Vrei să spui că poate înnebuni, nu-i așa?

– Mă rog, nu-i asta. Dar dacă primește anonime ca și mine și nu vorbește de ele, și asta se adaugă la...

– Tu n-o cunoști pe Delia. Anonimele o lasă rece... vreau să spun că n-o impresionează. E mai tare decât îți închipui.

– Dar parcă e speriată, parcă o chinuie ceva, izbuti să spună neajutorat Mario.

– Nu din pricina asta – Își sorbea zgomotos berea ca și când ar fi vrut să-i acopere vocea –. Înainte a fost la fel, eu o cunosc bine.

– Înainte de ce?

– Înainte de a-i muri amândoi, prostule. Plătește că sunt grăbit.

Vru să protesteze dar Medrano tatăl era deja la ușă.

Delia bănuia ceva fiindcă îl primi altfel, aproape vorbăreată și iscoditoare. Poate că părinții îi spusese de întâlnirea de la berărie, Mario spera ca ea să aducă vorba de asta ca s-o ajute să iasă din tăcerea aceea, însă ea prefera să cânte *Rose Marie* și puțin Schumann, tangouri de Pacho cu un ritm sacadat și plin

de avânt, până când soții Mañara își făcură apariția cu fursecuri și malaga și aprinseră toate luminile. Vorbiră de Pola Negri, de o crimă din cartierul Liniers, de eclipsa parțială și de boala pisicii. Delia credea că pisicii i se aplecase de atâta păr cât înghițise lingându-se, și susținea să-i dea ulei de castor. Părinții îi țineau isonul dar nu păreau prea convinși. Și-au adus aminte de un prieten veterinar, de niște ierburi amare. Erau de părere să lase pisica în grădiniță, să-și aleagă ea singură ierburile tămăduitoare. Însă Delia spuse că pisica avea să moară, poate că uleiul de castor îi va prelungi puțin viața.

MARIO o întrebă pe Delia de rochia de mireasă, dacă-și pregătea zestrea, dacă marție era o lună mai bună decât mai pentru nuntă. Aștepta să-și ia inima-n dinți ca să-i pomenească de anonime, dar de fiecare dată îl reținea teama să nu facă un pas greșit. Delia stătea lângă el pe canapeaua verde închis, rochia-i azurie o profila ușor în penumbră. De cum a vrut s-o sărute a simțit-o cum se crispează din ce în ce mai tare.

– Mama o să se întoarcă să-și ia la revedere. Așteaptă să se ducă amândoi la culcare...

Afară se auzeau soții Mañara, foșnetul ziarului, dialogul lor neîncetat. În noaptea aceea n-aveau somn, era unsprezece și jumătate și ei sporovăiau mai departe. Delia se întoarse la pian, cântă parcă plină de înverșunare nesfârșite valsuri autohtone, cu da capo al fine încă și încă o dată, cu scări muzicale și înfloriri improvizate cam caraghioase dar care-l încântau pe Mario, și nu se mișcă de la pian până când părinții veniră să le spună noapte bună, și că să nu mai stea mult, acum că el făcea parte din familie trebuia să aibă grijă de Delia mai mult ca oricând și să fie atent să nu se culce prea târziu. Când plecară, cam fără voie dar răpuși de somn, căldura intra valuri-valuri pe ușa de la vestibul și prin fereastra salonului. Mario a vrut un pahar cu apă rece și s-a dus la bucatărie, deși Delia voia să i-l aducă ea și s-a supărat puțin. Când s-a întors a văzut-o în geam, uitându-se la strada pustie pe unde odinioară în nopți ca aceasta se pierdeau Rolo și Héctor. Razele lunii se întindeau deja pe jos, la picioarele Deliei, și în farfuria de alpaca pe care o ținea în mână ca pe o altă lună micuță. Nu voise să-l

... și în tinerețe

roage pe Mario să guste de față cu părinții, el trebuia să înțeleagă cât o oboseau reproșurile lor, veșnic considerau că a-i cere lui Mario să guste noile bomboane însemna să abuzeze de bunătatea lui. Firește că dacă n-avea chef, dar nimeni nu-i merita încrederea în afară de el, părinții nu erau în stare să aprecieze o aromă diferită. Îi oferea bomboana parcă implorându-l, dar Mario înțelese dorința care-i tulbura glasul, acum îl învăluia cu o strălucire care nu provenea de la lună, și nici măcar de la Delia. Puse paharul cu apă pe pian (nu băuse în bucatărie) și luă cu două degete bomboana, cu Delia alături așteptând verdictul, cu răsufierea jinduitoare de parcă totul ar depinde de asta, fără să scoată o vorbă dar grăbindu-l cu gesturi, cu ochii măriți – sau era poate umbra din salon –, abia legănându-și trupul când găfăia, fiindcă acum era aproape o găfăială când Mario duse bomboana la gură, gata să muște, dar își cobora mâna și Delia gemea ca și cum în toiul unei plăceri infinite s-ar simți brusc frustrată. Cu mâna liberă strânse ușor bomboana dar fără s-o privească, avea ochii ațintiți asupra Deliei și fața ca de cretă, un arlechin respingător în penumbră. Degetele se mișcau frângând bomboana. Luna căzu din plin pe masa albicioasă a gândacului, cu corpul despuiat de platoșă, iar în jur, amestecate cu menta și marțipanul, bucățele de picioare și aripi, praful carapacei fărâmițate.

Când i-a aruncat totul în față, Delia își duse mâinile la ochi și izbucni în hohote, găfăind într-un sughiț ce o sufo-

ca, iar plânsul i-a devenit tot mai strident, ca în noaptea cu Rolo; atunci degetele lui Mario se încleștară pe gâtul ei parcă pentru a o feri de oroarea aceea ce-i urca în piept, un icnet între plânset și geamăt, cu răsete curmate de zvârcoliri, dar el voia numai s-o facă să amuțească și strângea numai ca s-o facă să amuțească, vecina din casa cu etaje o fi stând s-asculte cu teamă și desfătare, așa încât trebuia s-o facă să amuțească acum cu orice preț. În spatele lui, dinspre bucatăria unde găsise pisica târându-se încă pentru a muri înăuntrul casei, cu așchii înfipte în ochi, auzea respirația soților Mañara care se sculaseră, ascunzându-se în sufragerie ca să-i spioneze; era sigur că soții Mañara auziseră și stăteau acolo lipiți de ușă, în umbra sufrageriei, ascultând cum el o făcea pe Delia să amuțească. Slăbi strânsoarea lăsând-o să alunece până pe canapea, scuturată de convulsii și neagră la față dar vie. Îi auzea pe soții Mañara găfăind, îi făcure milă pentru atâtea lucruri, pentru Delia însăși, pentru faptul că li-o lăsa încă o dată vie. Întocmai ca Héctor și Rolo pleca și li-o lăsa. I-a fost tare milă de soții Mañara care stătuseră acolo ghemuiți tot sperând ca el în sfârșit cineva – s-o facă să amuțească pe Delia care plângea, să facă să înceteze în sfârșit plânsetul Deliei.

Traducere de Tudora Șandru Mehedintzi

(Din volumul *Manuscris găsit într-un buzunar*, în curs de apariție la Ed. POLIROM)

EDITURA PARALELA 45

BELETRISTICĂ

NOI APARIȚII ÎN COLECȚIA PERECHI CELEBRE

Herbert Genzmer
Dali & Gala

James Woodall
John Lennon & Yoko Ono

Traducere de Ida Alexandrescu

format 10 x 18, 184 p., 80.000 lei

Traducere de Luisa-Diana Popescu

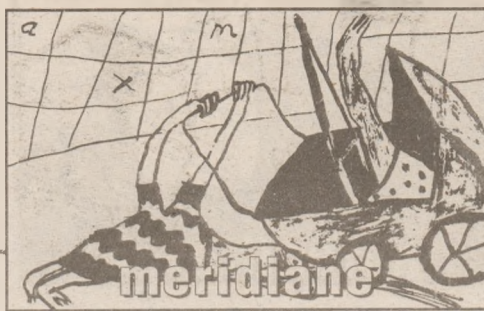
format 10 x 18, 234 p., 99.000 lei

Reduceri de 30% pentru comenzile prin telefon sau e-mail.

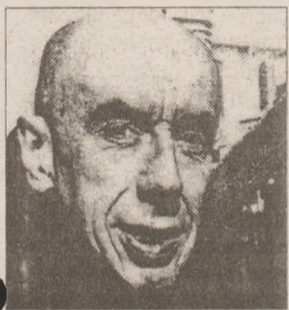
Comenzile se primesc pe adresa:

Pitești, str. Frații Golești, nr. 128-130
Tel/fax: 0248 214 533; 0248 631 492
e-mail: comenzi@edituraparelela45.ro

Miquel Martí i Pol

● La 11 noiembrie a parăsit această lume cel mai îndrăgit și citit poet catalan, Miquel Martí i Pol. Născut în anul 1929 la Roda de Ter, un orașel de lângă Barcelona, a fost în

anii franquismului una dintre vocile care a convertit în poezie revolta celor pe care dictatura i-a obligat la tăcere. La vârsta de 43 de ani s-a îmbolnăvit de scleroză multiplă și a fost condamnat astfel la suferință și imobilitate. Poezia sa a trecut acum la accente tragice, spre a evolua în ultima perioadă de creație spre limpezime apolinică și senină înțelepciune. Capacitatea de conectare cu un public divers și larg l-a transformat într-o adevărată legendă, unele din volumele sale înregistrând tiraje record de peste 50.000 de mii de exemplare. O selecție din opera lui Miquel Martí i Pol a apărut și în limba română, în 2002, în colecția „Biblioteca de Cultură Catalană” a Editurii Meronia, în traducerea unui mare admirator al operei poetului catalan, compozitorul Nicolae Coman.

Scrisori din tranșee

● La 30 de ani de la moarte, Roland Dorgelès (1885-1973) revine în atenția publicului francez. Editura Albin Michel a lansat, la 6 noiembrie, sub titlul *Îți scriu din tranșee*, un volum cuprinzând 270 de scrisori ce povestesc zi cu zi viața autorului *Crucilor de lemn* în tranșeele primului război mondial. Adăugându-se romanului din 1919 – mărturie realistă despre acest război, și povestirilor scrise între 1939-1945, pe aceeași temă, corespondența inedită adresată celor două mari iubiri, mama lui și iubita Mado, care îl va abandona, e un document uman și istoric excepțional.

Ziua poeziei românești

● În fiecare an pe 6 noiembrie în Suedia se sărbătorește ziua poeziei. La biblioteci și în alte instituții de cultură sunt invitați poeți, se organizează recitaluri de poezie ș.a.m.d. Cu această ocazie Biblioteca din Fisksätra – cunoscută pentru calitatea programelor pe care aceasta le oferă cititorilor săi – a decis ca anul acesta să aducă în centrul atenției poezia română, prin *Antologia bilingvă de poezie română și suedeză Noi corespondențe lirice*, alcătuită de Dan Shafran, apărută anul trecut la Editura Institutului Cultural Român. Invitat fiind Dan Shafran a vorbit despre poezia română în general, despre poeziile antologate, despre convingerea că două țări pot fi legate laolaltă și prin intermediul poeziei.

Celălalt invitat al serii a fost scriitorul suedez *Kjell Espmark*, membru al Academiei Suedeze și pre-

ședinte al Comitetului Nobel. Acesta a vorbit mai întâi despre vizita pe care a făcut-o anul trecut în România, unde a participat la festivalul *Zile și nopți de literatură*. În continuare Espmark a spus câteva cuvinte despre Marin Sorescu, pe care l-a cunoscut personal, după care și-a amintit cu plăcere de cei trei poeți români – Nichita Stănescu, Constantin Abăluță și Liliana Ursu, pe care i-a întâlnit acum 20 de ani la festivalul de poezie de la Struga.

Au urmat lecturi din *Antologie* – Dan Shafran a citit poemele românești în original, Espmark în traducerea suedeză –, cit și din volumul lui Kjell Espmark *Scris în piatră*, apărut anul acesta la Editura Institutului Cultural Român. Cartea este o selecție din cele douăsprezece volume de poezii ale lui Espmark, în traducerea Gabrielei Melinescu și a lui Dan Shafran.

Autobiografiile altuia

● Numele scriitorului italian Antonio Tabucchi (n. 1943) este cunoscut la noi: din romanele lui, patru au fost traduse în ultimii ani și în românește (*Nocturnă indiană*, în traducerea Adinei Teodorescu și *Sustine Pereira*, în traducerea Margheritei Dorissa, reunite într-un volum apărut în 1999 la Ed. Univers; *Capul pierdut* a lui *Damasceno Monteiro* și *Se face tot mai târziu*, ambele în traducerea lui Mihai Minculescu, editate în 2002 și respectiv 2003 la Polirom). De aceea, cititorul român poate fi interesat și de volumul *Autobiografiile altuia*, în care Antonio Tabucchi a reunit scrieri – majoritatea inedite până acum – despre romanele lui, un soi de poetici a posteriori, reflecții despre originea anumitor subiecte și despre granița ce separă ficțiunea de realitate. Volumul conține cinci eseuri dedicate romanelor *Recviem* din 1992, scris în portugheză, *Sustine Pereira* din 1984 (distins cu mai multe premii și după care a fost făcut și un film cu Marcelo Mastroianni în rolul principal), *Linia orizontului* din 1986, *Femei din Porto Pim*, 1983 și *Se face tot mai târziu*, 2001. Înscriindu-se în lunga tradiție a autocomentariului, Tabucchi își aduce cititorul în atelierul de creație, într-un demers de a înțelege și a se face înțeles, care ține nu de critica literară, ci de autobiografie, dar, o autobiografie ce trece prin operă. Situându-se mereu la frontiera dintre real și imaginar, scriitorul fragilizează această graniță, creează o realitate paralelă. Cel care caută o poetică în aceste eseuri, n-o va descoperi decât în spatele unei etici a scriiturii, care consistă într-un raport singular cu „celălalt”, căci după celebra formulă a lui Valéry, un om care scrie nu e niciodată singur.

Trilogia franceză

● Diane Johnson trăiește de mulți ani între Paris și San Francisco. Scenaristă (pentru Kubrick – *The Shining*), jurnalistă și

scriitoare, ea și-a extras din experiența franceză materia a două romane, *Divorțul* (după care James Ivory a făcut recent un film) și *Căsătoria*. Acum și-a încheiat trilogia franceză cu încă o carte, *Afacerea* (Ed. Dutton). „Francezilor nu le prea place să-i critici – spune Diane Johnson în «Atlantic Unbound» – dar sper că filmul lui James Ivory va schimba lucrurile”. Și revista americană adaugă: „dacă francezii ar fi capabili să rîdă de ei înșiși, ar recunoaște că Diane Johnson are talent și e destul de imparțială, criticându-și și concetățenii.”

Pe un subiect bătut

● Un subiect recurent în romanele indiene, inclusiv în cele scrise în engleză, este cel al fiului plecat în lume să-și facă un rost pe măsura înzestărilor lui și care revine după ani în satul natal. Upamanyu Chatterjee în *După-amiaza unui funcționar scrîntit* sau Akhil Sharma în *Un tată supus* sînt exemple de romancieri care exploatează acesta tramă mult bătută (nu doar în literatura indiană). În romanul ei de debut, *Un om mai bun*, Anita Nair folosește același pre-text pentru a face cronica lumii rurale tradiționale din sudul Indiei, o lume în care anonimul e imposibil, ierarhia patriarhală – de neclintit, iar fetele sînt măritate fără putință de opțiune. Totuși, romanul nu este doar o istorie realisto-pitorească despre India profundă, căci autoarea, familiarizată cu literatura engleză contemporană, aduce ingrediente moderne în psihologia personajelor și în scriitură.

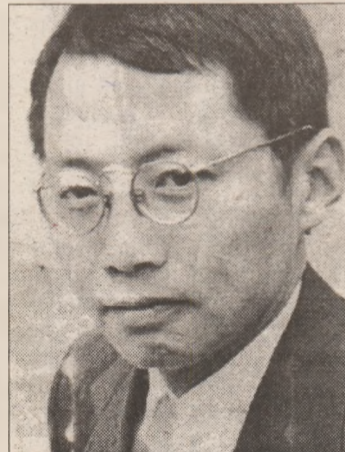
La Creu de Sant Jordi în România

● *La Creu de Sant Jordi* (Crucea Sfântului Gheorghe), cea mai cunoscută distincție catalană, a fost instituită de Generalitat de Catalunya, guvernul celei mai mari regiuni autonome din Spania, cu capitala la Barcelona, în 1981, după reinstaurarea democrației în Spania și restabilirea autonomiilor regionale. Se decernează persoanelor și entităților care, prin activitatea lor, au adus o contribuție deosebită comunității, care reprezintă exemple de profesionalism și civism. De aceea, marea majoritate a medaliaților sunt catalani, acestora alăturându-li-se străinii care s-au remarcat în mod deosebit în activitatea de promovare a valorilor lumii catalane. Printre medaliați s-au numărat, de-a lungul timpului, personalități de renume ca Robert Lafont, scriitorul Jorge Semprun, Gaston Thorn, fostul prim-ministru al Luxemburgului, apoi înaltă ofi-

cialitate a Uniunii Europene, Alföldy Géza, celebrul istoric al Antichității. În lumea ex-comunistă *La Creu de Sant Jordi* a fost acordat până în acest an doar pe pieptul unor catalanofili maghiari. La 14 octombrie 2003, alături de Henry Ettingen, profesor de studii hispanice, președinte al Societății Anglo-Catalane din Marea Britanie și Ko Tazawa, profesor din Tokio, doctor în filologie catalană și autor de lucrări despre Catalunya în Japonia și despre Japonia în Catalunya, a fost distinsă cu această medalie și catalanofila română Jana Balacci Matei. O mare admiratoare a istoriei și culturii catalane, Jana Balacci Matei, este traductoarea unor opere de mare prestigiu ale acestei literaturi (semnate de autori ca Mercè Rodoreda, Blai Bonet, Jaume Cabré, Carme Riera), publicate în colecția „Biblioteca de Cultură Catalană”, a cărei inițiatoră și editoare este.

Freud și micul psihiatru chinez

● Deja celebrul autor al romanului *Balzac și micuța croitoreasă chineză* (tradus și la noi în „Biblioteca Polirom”), Dai Sijie, a publicat recent la Gallimard o nouă carte, *Complexul lui Di*, scrisă și aceasta direct în franceză. Avînd în vedere că romanul lui de debut s-a vîndut în Franța în 700.000 de exemplare, a fost tradus în 35 de limbi (în SUA tirajul a atins 350.000), iar filmul făcut în China, cu mari dificultăți, după *Balzac...*, e și el un succes, noul roman era așteptat cu nerăbdare. Și nu a dezamăgit. Marianne Payot scrie în „L'Express” nr. 2726: „*Complexul lui Di*, mică bijuterie sclipitoare de umor și finețe, e rodul unei munci intense de un an și jumătate. Confruntarea dintre rețelele psihanalizei occidentale și cultura chineză naște o succesiune de scene antologice”. D-I Muo, eroul donquijotesco al lui Sijie, adept al lui Freud cu studii în Franța, se întoarce în orașul lui natal, Siciuan, cu scopul de a elibera din închisorile comuniste pe iubita lui. După multe peregăriri, îl cunoaște pe judecătorul Di, un „prinț al corupției” de care depinde soarta iubitei lui Muo, și care îi cere ca mită să-i împlinescă visul de a poseda o virgină. Misiune aproape imposibilă pentru psihanalist, căci moravurile au evoluat în China. „Cartea – continuă «L'Express» – amestecă minunat umorul cu disperarea și cu finețea limbii franceze. În spatele nostimădei se străvede noua Chină, imperiu al capitalismului sălbatic și al corupției”, pe care Dai Sijie a cunoscut-o bine în timpul anului petrecut la Beijing și în provincia Hunan, pentru filmări. Fiindcă *Balzac și micuța croitoreasă...* a avut succes și la noi, așteptăm și versiunea românească a *Complexului lui Di*.

post-restant

de
Constanța Buzea

actul terorist din 11 septembrie, timp în care s-ar verifica și minunea puterii tămăduitoare a moaștelor cu pricina. Să fie, atunci, ca și cum autorul nu și-ar fi scris povestea în 2003 sau chiar mai devreme, ci prin 2008, cel puțin. În fine, aș mai avea o sugestie. La o atât de scurtă proză, care nu este nici pe departe un reportaj la fața locului nici relatarea unui fapt divers, personajele ar putea să fie lipsite de nume proprii și prenume. Sorin Porumboiu să figureze doar ca veterinar, și numai lui Ilie Răchie bețivanul să i se facă hatârul identității și să i se schimbe, de la un moment dat încolo porecla în renume. Și, Doamne, povestea cu inelul păstrat în formol, dă fiori cititorului sensibil. Chiar cu aceasta începe și povestirea: „De mai bine de trei ani îl păstrează în cămară într-un borcan cu formol, separat de borcanele cu murături printr-o etichetă pe care scrisese *Degetul meu*. *Atenție!* Recunoașteți în scrisoare nedumerit și cereți o părere ca un fel de dezlegare, că s-ar putea să nu fie în regulă ceva în scrisul dvs. M-am străduit să vă artă câteva din hibebele poveștii. Probabil că debutul dvs. se va petrece cândva, mai devreme sau mai târziu. Numai de dvs. depinde și de exercițiul minuțios în direcția pe care o doriți. *România literară*, precizez, numai arareori oferă spațiu debutanților. Și atunci gestul echivalează cu o consacrare și cu o adopție pe viață a celui consacrat astfel, colaborator și confrate. (*Dan Cosma*, com. Crucișor, Satu Mare). ■

AR FI FOST și pentru mine un prilej de bucurie să vă pot răspunde afirmativ la solicitare. (*Alina Niculescu*, București) ✉ Vi se pare că ceva nu este în regulă cu scrisul dvs? Într-adevăr, ceva nu se împlinește, și nu numai în stil. Povestea însă merită oarecum atenție, și tocmai de aceea autorul ar face bine să mediteze asupra pasajelor clar neverosimile, ce-l îndreptățesc pe cititor să se îndoiască de unele relații, date ca sigure și întâmplare. Cum să te muște de mână un epileptic în criză și să-ți rezeze doar inelul, cu verighetă cu tot!? Și mai de necrezut este povestea cu deshumarea, după numai trei ani, a mortului, bețiv notoriu la viața lui, citez: „... mormântul fusese curățat de buruieni și dezvelit în prezența părintelui N., a notarului și a șefului de post. Moaștele fuseseră strânse bucată cu bucată, duse la biserică și așezate pe un catafalc îmbrăcat în purpură scumpă. Vestea trecu cu iuteală hotarele satului și, în scurtă vreme puteai vedea, duminicile mai ales, sutele de pelerini veniți de pretutindeni cum urcau către biserică să se închine la sfintele moaște, sincer impresionati de efectele curative ale acestora, ... reveneau în număr tot mai mare, coloane nesfârșite de mașini și căruțe, însoțite de-a valma de jandarmi, țigani cerșetori și comercianți ambulanti...”, când se știe că nu este creștinește admis să se tulbure odihna mortului înainte de împlinirea a șapte ani de la înhumare, când procesul putrezirii este încheiat! Caz de forță majoră, veți spune, sătenii isterizați de presupunerile lor abracadabrante cum că bețivul epileptic ar fi fost un sfânt, un profet prin gura căruia, înainte de a muri, s-ar fi prezis atacul terorist din 11 septembrie asupra Americii. Detaliul, iarăși, cum că acel catafalc a fost îmbrăcat în purpură scumpă, îl face pe cititor să se întrebe, cu îndreptățire, de unde vor fi procurat sătenii, în sărăcia lor cronică chiar purpură scumpă pentru cinstirea profetului lor și grabnic făcător de minuni, pe deasupra? Acum că povestea este scrisă, nu se mai poate face nimic pentru a o salva de suspiciuni. Decât poate dacă autorul ar avea răbdarea să lase să se scurgă cel puțin șapte ani de la

EVREMURI erau când miorițele *lăibucălăi* se adăpau din izvoare cristaline murmurânde în timp ce rumenii ciobănași cântau din fluiere de os!; când Vitoria Lipan, în calitate de Penelopă autohtonă, cumula funcțiile de ministru al justiției și de criminalist – cu succese mult mai notabile decât... Pardon? Mă scuzați: mi s-a părut că aud mărâitul din „*Stăpâne, stăpâne./ Mai cheamă și-un câne!*” (de preferință o corcitură Pitbull-Rotweiler)...; când Ana lui Manole, cu stimă și respect față de profesia și funcția constructorului șef al Mănăstirii Argeșului, murea bocind: „*Manole, Manole/ Meștere Manole./ Zidul rău mă strânge./ Țâțoșoara mi frânge...*” I-auzi! Ce demnitate de folclor! Nici urmă de revoltă, sau de vreun reproș cât de mic, pe când în zilele noastre... Ana s-ar numi Andreea, numele tatălui din fruntea lui Manole ar fi pocnit fără prejudecăți cu o cărămidă, Doamnă-sa fiind în legitimă apărare, în timp ce canalele de televiziune ar revărsa spre locuitorii patriei kilometri de peliculă cu știrea de senzație. Ș. a. m. d.

Sigur că în prezent sunt alte vremuri, adică: unele miorițe au devenit oi, majoritatea cu pretenții de clonare sub blazon Dolly, iar altele, cărora „iarba nu

cronica tv

Din basmele românilor

le mai place/ Gura nu le mai tace..., au fost angajate, (para)normal (nu?), moderatoare tv; aceasta nu înseamnă că tot ce a fost mioriță, acum s-a metamorfozat în oaie, nuu! Din ciopor fac parte și berbeci, spre stupefacția și chiar revolta spiritului lui Darwin autoexilat în Galapagos pentru a duce viață ascetică, după ce a văzut emisiunea de răgete *Ciao, Darwin!*, de la Antena 1. Paranteză: din analiza prietenului meu Haralampy, rezultă că decepția părintelui nostru pe filiera ateistă și materialist-dialectică se datorează simpaticului Dan Negru care demonstrează săptămânal că a existat și o variantă-Om în care problema creaționismului a fost rezolvată de Lucifer într-un laborator secret din jungla de pe mările Amazonului. *Amen!* În acest secol se observă cel mai bine ce-a ieșit din imixtiunea scaraoșchiană în Geneză... De asemenea, tot în zilele noastre, o parte dintre ciobănași cântă din solzul lu' pește, alta din fluiere de răchită, iar a treia fluiere pur

și simplu, fiindcă oasele sunt ciolane electoral-*discordice*; Vitoria Lipan l-a vândut pe Gheorghiu primarului din localitatea Gostinu, județul Giurgiu, cu baltag cu tot, obiect pe care feciorașul îl folosește la păzitul porcilor, deocamdată; Vitoria s-a emancipat bine trăind în concubinaj când cu baciul ungurean când cu cel vrâncean, fiind cercetată în stare de libertate pentru bigamie cu perspective de prostituare; în ceea ce o privește pe Ana lui Manole, după absolvirea unui curs managerial organizat în cadrul programului *Leonardo da Vinci-Hildegard Puwak & comp SRL*, a fost angajată pe post de patroană la o fabrică de cărămizi propusă pentru privatizare pe un euro, licitație transmisă *live* (nu-i așa?) de Tv Kix – ca să nu se mai spună că s-au luat comisioane –, televiziune finanțată de firma „Manole Grup SRI” S. A.

... Și-am încălecat pe-o șa, și v-am spus!

Dumitru Hurubă

scrisori către editorialist

(urmăre din pag. 1)

Pornind de la film, aș dori să pun (să-mi pun și să vă pun) câteva întrebări.

Eu cred că, așa cum este concepută la noi, programa pentru liceu are două cursuri majore: nu este una de cultură generală și nu este una suficient de, cum să zic, formatoare. Vă amintiți că metoda profesorului interpretat în film de Robin Williams constă tocmai în a transforma școala într-un instrument de formare a personalității elevilor cu ajutorul, în primul rând al poeziei. Ciudat, nu, să constăți ce rol i se atribuie poeziei în era informaticii și a altor discipline științifice! Poezia îi eliberează sufletește și intelectual pe tinerii colegieni, le dă sentimentul valorii proprii și al reușitei. Programa noastră școlară este, mai ales la clasele de liceu, contraperformantă în privința acesta: bazată, adică, pe discipline care, pur și simplu, nu sînt formatoare. Prea multe ore de fizică, chimie și de alte științe. Prea puține de literatură, istorie, în general de cultură umanistă.

Întimplarea a făcut să-mi cadă în mână programele în uz din câteva țări europene. Am fost

surprins să aflu cât de complicat este, totuși, un sistem de învățământ modern. Mă așteptam la mai multă simplitate. Dar se vede că nu se poate. În orice caz, aproape fără excepție, aceste programe sînt de cultură generală. În loc de fizică, istoria civilizației, în loc de biologie, istoria religiei. (Nu religie, ci istoria ei. Doar la noi se confundă studiul unui anumit cult cu studiul ideilor, formelor și tradițiilor religioase, creîndu-se prozelitism, nu educîndu-se spiritul!) Logica și filosofia (elemente de gândire conceptuală, evident), care la noi sînt așezate pe același plan cu dexteritățile, se predau în mai multe ore pe săptămînă în toate liceele europene.

În legătură cu integrarea noastră în Europa: înțeleg că a fost încheiat încă de ministeriatul Margă capitolul învățământ. Cum se face, totuși, că persistă această discrepanță dintre școala românească, suferind încă de sechelele politehnizării comuniste, și școala occidentală, educativă și bazată pe cultură generală? Și, dacă nu acum,

cînd și cine îi va pune capăt? E curios că, deși miniștrii succesivi n-au fost toți științifici, ba chiar cei mai importanți au fost umaniști; ideea școlii politehnice a rămas bine înfiptă în spiritul și în litera programei.

Mă întreb și vă întreb din nou: ce e de făcut?

Profesor
Alexandru Antonescu

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL
tel. 210.89.08; 210.89.28 office@prior.ro

the metropolis dictionary of advanced architecture
city, technology and society in the information age

Dictionarul identifică noile tendințe arhitecturale, strâns legate cu realitatea socială și culturală.

Noile tehnologii, economia globală, interesul pentru mediu și pentru umanitate oferă noi perspective arhitecturale.

Manual Curator: Wanda Gualter; Willy Muller; Federico Sotgiu; Jose Morales; Fernando Porras
ACTAR, Septembrie 2003
Hardcover, 648 pagini
ISBN: 8495951223

Ofertă valabilă până la 31 decembrie 2003!
Preț regulat : 2.270.000
Preț lansare : 1.820.000 lei

Eseu

Puterea cuvintelor

SE SPUNE că muzica nu cunoaște granițe, în timp ce cuvintele întâmpină tot felul de obstacole – unele obiective, altele subiective, aleatorii, în calea spre destinatarii lor. Și totuși, oricât ar fi muzica de grăitoare, oricât de încăpătoare ar fi încărcătura ei estetică și oricât de percutantă forța ei de sugestie, de impresiune, de influențare și înălțare a spiritelor și sufletelor sau dimpotrivă, dacă ne gândim, de pildă, la faimoasele marșuri și imnuri legionare, sau hitleriste, puse în slujba obedienței totale, urii și distrugerii), capacitatea ei de comunicare nu se poate compara cu aceea a cuvintelor, chiar dacă fatalmente imperfecte.

În funcție de felul cum sînt folosite, dar în special atunci cînd, așa cum spunea Paul Valéry, prin asamblajul lor modulat în interiorul unui anume ritm vecin cu al muzicii, reușesc să confere ideilor un adevăr, o valoare obiectivă, o virtute care nu le-ar aparține și o rezonanță pe care nu ar putea-o avea prin ele însele, cuvintele mîngîie, îmbărbătează, alină, aștă, îndeamnă, stimulează, declanșează forțele obscure ale conștiinței și subconștiinței, disponibilitatea de înțelegere, de luptă și revoltă a mulțimilor, forța lor de rezistență în fața răului și greutăților, iubirea sau vrajba între semeni; există cuvinte careucid și altele care se transformă în ancore de salvare, cuvinte-bumerang și cuvinte-măciucă, cuvinte-fiere, sabie, glonț sau drug de fier. Itzhac Rabin a fost în mare măsură victima lor.

Cato a repetat de atîtea ori în finalul discursurilor adresate concetățenilor săi romani că după părerea lui, Cartagina trebuie distrusă – Ceterum censea Carthagem esse delendum – că pînă la urmă glasul lui a fost ascultat. Cicero, celălalt celebru orator roman, a rămas în istorie prin Filipicele și Catilinarele sale. Prin discursurile lor fulminante, pătimase, diabolice, demagogice, demne sau înflăcărat mobilizatoare, de la caz la caz, Desmoulins a contribuit la stîrnirea maselor – „le petit peuple” – în cursul Revoluției franceze de la 1789, Lenin la declanșarea Revoluției bolșevice, Churchill la susținerea efortului de război împotriva fascismului, Hitler la otrăvirea conștiințelor a milioane de oameni.

Sub regimurile comuniste, o retorică lipsită de conținut, trans-

formînd cuvintele în dubluri sau contra-cuvinte (faimoasa limbă de lemn) a fost folosită ca instrument pentru spălarea creierelor și îndobitocirea colectivă. Dar recurgerea la invectivele-șablon (agent și spion împotriva clasei muncitoare, lacheu al imperialismului și sionismului, coadă de topor mic-burgheză etc., etc.), caracteristică sistemului de comunicare de tip comunist, nu se limitează din păcate numai la aceasta. Fiecare regim social-politic își are șabloanele sale kitsch prin care se vehiculează insulta. E de ajuns să citești „România Mare” să urmărești diverse atacuri la persoană în presa suburbană din România sau, pe meleaguri mediteraniene, să auzi unii distinși reprezentanți ai poporului cu ce complimente se gratifică, la fel miniștrii și demnitarii aflați de o parte și de alta a eșichierului politic, *trădător și vânzător de țară* fiind dintre cele mai uzitate, pentru ca să constați cum cuvintele se pot transforma fără sfială în grosolane și precare zgomote, din păsări în zbor în pietroaie ascuțite și butuci noduroși.

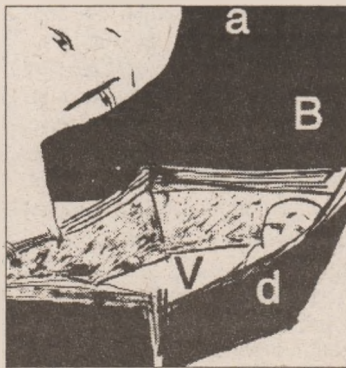
În cealaltă extremă se află cuvintele cu esențe tari sau suave, îmbătătoare, captivante, învăluitoare, cuvintele ce trezesc și înmiresmează cărările pămîntului și aerului, castelele și catedralele lumii, toate florile de mătase ale spiritului și sufletului; dar și cele aspre, dăltuite parcă în piatră, ce lasă urme de neșters; se află alchimiile verbului ce dezvăluie fantezii și realități nebănuite, pline de culoare, muzicalitate și senzualitate, dar și vectorii inteligenței, abjecției, suferinței, iubirii și purității. Rar o carte mai frumoasă ca *Antologia inocenței* a lui Jordan Chimet, mai profund etică și inteligentă decît *Ieșirea din Labirint* a aceluiași, mai strălucitoare și fantastă ca *Nostalgia* lui Mircea Cărtărescu, ca să menționez la întîmplare unele dintre lecturile mele oarecum recente, care continuă să mă bîntuie. După cum ne bîntuie, desigur pe mulți dintre noi, pe cele mai diferite meridiane, cuvintele *Cîntării Cîntărilor*, *Psalmilor* lui David și *Ecleziastului*, ale versurilor lui Rimbaud, Mallarmé, Verlaine sau Eminescu; cuvintele lui Hemingway sau Borges strănse în propoziții laconice dar cu o extraordinară putere de iradiere; cuvintele lui Proust, Faulkner, Amos Oz sau Alexandru Sever (chiar păstrînd proporțiile de rigoare), ordonate riguros în înfrîngături stufoase, dense, pline de inserții și digresiuni, alcătui-

ind, fiecare în parte, un fel de catedrale semantice.

Că toți marii scriitori sînt îndrăgostiți de cuvinte (și ideile pe care acestea le exprimă, sleftuindu-le și rotunjindu-le cu migală de artizan aplecat asupra diamantului său, ține de domeniul evidentei. Dar ei sînt departe de a fi singurii. Cunosce bărbați și femei care au făcut o pasiune pentru un autor (autoare) fără să-i cunoască în carne și oase, ceea ce, măcar un oarecare timp, nici nu simțeau nevoia, pentru că ei erau de fapt îndrăgostiți de cărțile lor, de cuvintele lor. (Montherlant a evocat această temă în romane rămase celebre). Pentru îndrăgostiții de cuvinte, imaterialitatea acestora, absența apropierei fizice, a contactului nemijlocit nu sînt piedici în calea unei flăcări care arde, cînd statornică și liniștită, cînd impetuoasă sau contorsionată, mulțumindu-se cu propria sa strălucire. Cuvintele sînt combustibilul ei, jăraticul din povestea calului înaripat al lui Făt-Frumos. Îmbrățișările, dorurile, sărutările sînt și ele doar cuvinte.

Cine a citit scrisorile lui Balzac către „necunoscuta” lui (d-na Hanska), dar mai ales ale lui Kafka către Felice și Milena s-a putut convinge de acest lucru. Cei ce se consacră studiilor etimologice și semioticii, stabilind tot felul de comparații, coduri și semnalizări, forînd în trecut pentru a căuta sensurile originare și evoluția fiecărei expresii lingvistice sînt de asemenea contaminați de plăcerea cuvintelor. De la un profesor din Ashkelon, ebraist de anvergură, am aflat printre alte multe lucruri, că ebraicul „horef” (iarnă) înseamnă în accepția sa originară vîrsta bătrîneții, că „aviv” (primăvară) înseamnă grîna care se coace cea dintîi, iar cuvîntul „șamaim” (cer) s-a format ca atare după ce omul primitiv care privea cerul, spusese mai întîi „șam maim” – acolo e apa. Fascinant, nu-i așa?

Gina Sebastian-Alcalay

la microscop

de Cristian Teodorescu

Lada cu vechituri a lui Pintilie

”MUL devine liber atunci cînd se hotărăște să fie liber!” scrie Lucian Pintilie în *bricabrucul* său de la Humanitas. O frază simplă, care poate trece neobservată în cartea asta cu de toate. De cînd am fost la lansarea de la Krețulescu pînă în momentul în care scriu aceste impresii am tot stat de vorbă, în pauzele de lectură, cu unul și cu altul despre ceea ce aș numi *lada cu vechituri* a lui Pintilie. Pagini de jurnal, cronici de spectacole, scrisori deschise, interviuri, fragmente din caiete de regizor, memorialistică și altele, într-o carte pe care o poți citi în nenumărate chipuri. Nu poți anticipa ce îți aduce pagina următoare. Pintilie scoate din această ladă, căreia probabil că nu i-a dat de fund cu această carte, tot soiul de hîrtii și de poze care ar trebui să fie prăfuite – multe au peste 30 de ani – și în orice caz să aibă aerul fragil venerabil al exponatelor de muzeu. Nici gînd. În loc să adopte o strategie de memorialist care se uită prin tunelul timpului și îi face favoarea cititorului să pătrundă într-un trecut îndepărtat al cărui stăpîn și memorialistul însuși, Pintilie aduce totul într-un prezent lăuntric cu care se ceartă, în care totul se întîmplă acum, o febrilă operațiune de montaj a unui film-carte la care, fără să aibă habar probabil, scriitorul-regizor a început să lucreze cu 30 de ani în urmă.

Lada cu vechituri pe care o are fiecare dintre noi, într-un fel sau altul, chiar și cei care vor să uite trecutul, nu e doar un sertar sau un pod sau un cutăr în care depozităm tot ceea ce nu ne mai folosește în viața de zi cu zi. Fie că vrem, fie că nu, sîntem, de fapt, niște lăzi cu vechituri în care tot adăugăm pînă în ziua în care altcineva le pune capacul.

Probabil că relația extraordinară de vie pe care o are cu trecutul acest om mai curînd anxios decît senin cum încear-

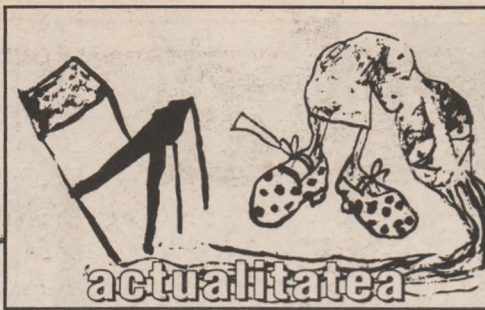
că și reușește să pară i se trage de la legătura lui specială cu ceea ce ar putea fi. Prezentul lui Pintilie e o punte incomodă între ceea ce a făcut și ceea ce vrea să facă. de unde, poate, și privirea nostalgic jucăușă cu care evaluează tot ce e în jurul lui. Cînd vorbește cu tine, chiar dacă e vorba de cîteva sute de oameni, cum a fost la Krețulescu, în ziua cînd și-a lansat cartea, nu ți se adresează acum. Pentru el totul e acum. Clipa ca atare nu contează. Din acest motiv, cred, Pintilie urăște impropria. Totul trebuie să fie scris, premeditat, nu lăsat la voia întîmplării.

Pentru Pintilie prezentul e inform și datator de coșmaruri. Ca și pentru Caragiale sau pentru Cehov sau mai ales pentru Gogol. Dar tocmai din cauza repulsiei sale față de prezentul care te poate împiedica să fii ceea ce îți propui artistic, Pintilie aduce totul la prezent. Un fel de a spune că prezentul nu există.

Poate că în ceea ce îl privește, Lucian Pintilie are coșmarul prezentului din cauză că a fost lovit îngrozitor în cîteva prezenturi care i-au răsucit destinul. *Reconstituirea*, un film care n-a mai putut rula în cinematografele autohtone, pe tăcute. *Revizorul*, montarea de la Bulandra care a fost interzisă după trei spectacole și, în sfîrșit, în România, *De ce trag clopotele, Mitică?* film interzis înainte de întîlnirea cu publicul.

Dar poate că prezentul care l-a vindecat în totalitate de prezent pe Lucian Pintilie a fost cel în care a dat cu tifla Securității, cu tatăl deținut politic proaspăt eliberat și cu o carieră artistică de care s-ar fi putut alege praful, dacă – în loc să-l lase în pace, Securitatea ar fi decis că Pintilie e un element dușmănos.

Cred că Pintilie a devenit un om liber cînd a spus pas Securității – explicînd că el e un mare regizor, și atunci nu era decît un student la regie – pentru a deveni cel care urma să fie. ■

Fără (multe) comentarii

ÎN **OBSERVATOR CULTURAL** nr. 193, împreună cu o relatare a discuțiilor despre plagiat de la ultima *Întâlnire a „României literare”*, continuă punerea pe două pagini a capitolelor dnei Rogalski din manualul de la Corint cu pasaje din studiul dnei Krasnîi-Cătănescu de la Humanitas. Vorba *cine are urechi de auzit, să audă* nu mai face, s-ar crede, doi bani. Nici coordonatorul, nici editorul, nici alte organisme nu dau semn că ar fi auzit. N-or fi avînd urechi.

● Tot din *Observator*, *Cronica* rui ia cunoștință, cu invidie (de ce i-o fi scăpat?) de un comentariu al poetului Liviu Ioan Stoiciu pe tema Constituției recent referendate: în *COTIDIANUL* din 27 oct., dl L.I.S. susține că se încurajează separatismul maghiarilor. Oho, să nu zicem vorbă mare, dar după dl Pruteanu, dl L.I.S. devine un candidat sigur la Partidul „România Mare”. Cel puțin ca mod de gândire! ● Din presa de la finele primei săptămîni din octombrie, aflăm că dl Năstase a reproșat versiunii românești a *Raportului de țară* întocmit de Comisia Europeană că este o „traducere fără suflet”. În *DILEMA* nr. 552, la rubrica *Cu ochii-n 3,14*, citim într-o notă că firma *Adorama* are următoarea reclamă: „Mobiila ta de suflet”. Un suflet bine mobilat, zice glumeț autorul notei. Suflete, bun la toate, zicem la rîndul nostru, citînd știți pe cine. ● A propos de slogane: un concert al lui Tudor Gheorghe e anunțat drept *Evenimentul muzical al anului*. Oare Festivalul „George Enescu” în ce an s-o fi ținut? ● **CONTRAFORTUL** tinerilor basarabeni este, în numărul pe septembrie, mai politic decît oricînd. Astarată ceva despre situația din Basarabia, unde, după limba română, a fost pusă sub obroc istoria României, ca să nu mai vorbim de faptul că dlui Voronin România îi este cel mai înveterat dușman personal. N-am vrea să fim în pielea scriitorilor de la Chișinău. Cea mai bună revistă a lor rămîne *Contrafort*. Citiți-o! ● Și *TOMIS* de la Constanța o dă (în nr. 10) pe lîngă literatură, cu multe, multe pagini pe teme istorice, politice, filosofice, culturale (în sens larg). O fi o modă. Recenzienții tineri ai revistei noastre scriu despre cărți de literatură mult mai rar (și, probabil, mult mai fără plăcere) decît despre cărți de... Ei, uitați-vă și dv. în paginile 4-7 și veți vedea. ● În **CONVORBIRI LITERARE** din octombrie, cîteva comentarii ne amintesc că poetul

revista revistelor

Gellu Dorian (publicat și de noi nu de mult cu un extraordinar poem de dragoste, după ce, în 1972, în paginile noastre a debutat sub pseudonimul George Dor, animator al revistei *Hyperion* și al Editurii *Axa* din Botoșani) a împlinit la 13. 10 o jumătate de secol. Multe alte jumătăți îi dorim și noi poetului cu acest prilej! ● În publicația ieșeană, dl Victor Durnea examinează retipărirea operei lui C. Fintîneru, scriitor interbelic interesant și aproape uitat, în pofida unei concise ediții din colecția „Restituiri”, coordonată de regretatul M. Zăciu la Dacia din Cluj și a unei bogate ediții datorate dlui Aurel Sașu, în două părți, în 1999 și respectiv 2001. „Cele ce urmează, scrie dl Durnea, încearcă să lumineze părți mai întunecate din viața și activitatea lui C.F.” În atenția istoricilor literari ai perioadei! ● În mereu atractiva și plină de texte ce merită a fi citite *LETTRÉ INTERNATIONALE* (număr din toamna lui 2003), lordul Ralf Dahrendorf este prezent cu un mic studiu intitulat *Opt însemnări cu privire la populism*. Iată-le, însoțite de notele *Cronicarului*: 1) delimitarea între populism și democrație „nu este totdeauna ușor de stabilit” (democrația ține poporul la curent cu politica și se bazează pe instinctele lui înalte; populismul fletează poporul și se bazează pe instinctele lui joase); 2) și 4) populismul e mai des de dreapta decît de stînga (depinde de cine se află la putere: populismul social-democrațiilor e la fel de energic ca al naționaliștilor dacă de el atîrnă menținerea puterii); 3) populaștii se dovedesc incapabili să guverneze (corect! din cauză că populismul e o pîrghie perfectă de obținere a puterii, dar una slabă de

exercitare a ei); 5) „populismul este simplu, iar democrația este complexă” (corect! exact în măsura în care „populismul se bazează pe încercarea conștientă de a simplifica problemele”); 6) referendumurile și plebiscitele trec în ochii oamenilor drept principale instrumente democratice, dar „nu cumva sînt mai degrabă contrariul, instrumente populiste contra democrației”? (corect, fără alte precizări!); 7) populismul este antiparlamentar, „chiar dacă se folosește de alegeri” (corect, fără alte precizări!); 8) bacilul populismului proliferază în zonele neguvernabile ale societății de azi (așa dar, populismul nu e doar antiparlamentar, ci și antiguvernamental).

Demisii la BBC și telefoane la Eximbank

VAL de demisii la BBC România, după anunțul că lui Traian Ungureanu nu i se va reînnoi contractul la acest post de radio. O extraordinară dovadă de solidaritate cu unul din cei mai importanți jurnaliști de atitudine de la această oră din România. Solidari cu Traian Ungureanu sînt și numeroși alți oameni de presă din România care consideră că prin renunțarea la Traian Ungureanu, BBC ar da un semn că renunță la atitudinea critică față de abuzurile puterii de la București. **EVENIMENTUL ZILEI** s-a grăbit să-i propună un post lui Traian Ungureanu în redacție, făcînd publică această propunere. *Cronicarul* nu vrea să pară cinic, dar dacă conducerea acestui post de radio și-a permis luxul de a

renunța la un ziarist de mîna întîi și a provocat astfel o criză fără precedent în rîndurile biroului din București, problema e la BBC, nu la ziaristii din România care pretuiesc BBC-ul. ● Dincolo de această criză, îngrijorător e că oameni de presă din România declară că BBC-ul și „Europa Liberă” sînt posturi care asigură corecta informare a românilor, spre deosebire de posturile de radio și de televiziune autohtone. Tristă și îngrijorătoare concluzie după 13 ani de libertate a presei în România. ● **ZIUA** ne informează că fostul purtător de cuvînt al PSD, Cosmin Gușă a depus plîngere penală împotriva președintelui Ion Iliescu, cerîndu-i un miliard de lei, daune morale, pentru insultă. Cu cîtva timp în urmă, ca răspuns la atacurile lui Cosmin Gușă împotriva sa, președintele Ion Iliescu s-a exprimat astfel: „E un caraghios, un veleitar și o licheal!” E un punct de vedere, dar dl Iliescu ar fi trebuit să știe că unele puncte de vedere pot fi considerate calomnii chiar dacă ele sînt exprimate de șeful statului. Pe de altă parte însă și Cosmin Gușă ar trebui să știe că opiniile politice ale dlui Iliescu, oricît de scandalos exprimate nu ajung la tribunal, pentru că în România nu i se cade lui Gușă ce i se cade lui Iliescu. ● Vă mai amintiți însă de faimoasa replică a președintelui, „Măi, animalule”? Animalul de atunci era ziaristul Radu Mazăre, devenit ulterior primar de Constanța și de curînd șef al filialei PSD pe județ. Așa că cine știe ce va ajunge și dl Gușă... ● *Evenimentul zilei* a descoperit că a zecea parte dintre cei mai bogați trei sute de oameni din România și-au agnosit averile în cele mai sărace

zone ale țării. ● Greu de crezut, dar și arestații scapă printre degetele vigilentei noastre Poliții – ceea ce îl face pe Marius Tucă să editorializeze pe această temă în *JURNALUL NAȚIONAL* sfătuiind Poliția să dea un anunț la Mica publicitate pentru declararea pierderii arestatului. Arestatul, care a fugit din mîna Poliției, un anume Marian Trașcă, cercetat pentru consum și trafic de droguri, s-a predat singur după ce a dovedit că și din arestul Poliției, dacă vrei scapi. Și mai e însă cazul unui militar în termen, prezentat de același ziar: „Dezertorul afacerist. Adrian Gegiu a dezertat în iunie, și-a făcut două firme și a dat „tunuri” de miliarde. El se află în libertate”. ● Potrivit ziarului **ADEVĂRUL**, premierul Năstase dă telefon la Eximbank pentru a veni în sprijinul unei firme private care avea nevoie de un credit. Titlul din ziarul citat dădea însă de înțeles cu totul altceva: „Premierul Năstase a pus pile la Eximbank unei firme private pentru 2 milioane de euro”, cu alte cuvinte, premierul Năstase a pus pile unei firme la Eximbank în schimbul a două milioane de euro. ● „Biserica Ortodoxă cere să fie consultată în privința orelor de educație sexuală”, ne anunță *COTIDIANUL*. Biserica Ortodoxă ar face bine să-și vadă de treaba ei, e de părere *Cronicarul*. Educația sexuală se face potrivit sexologilor nu după ideile popilor.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin cec la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, C.P. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul nr. SV11989444450 (USD) și SV11920914450 (EUR) deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Sucursala Aviației, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.